

DIBAJI

MAANDISHI ya kitabu hiki ni baadhi ya hotuba za Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mwalimu Julius K. Nyerere ambaazo amekuwa akizitoa katika maongezi yake na wafanyakazi, viongozi wa TANU na Serikali na wananchi wote wa Tanzania kwa ujumla kwenye Mikutano Mikuu ya NUTA na katika ku-adhimisha Sikukuu ya Wafanyakazi Duniani (Mei Mosi).

Kazi ya kuhifadhi maandishi au hotube za Rais nchini imeanza siku za nyuma na bado inaendelea. Kutokana na kazi hiyo, vitabu kama vile Ujamaa, Uhuru na Umoja, Uhuru na Maendeleo, Binadamu na Maendeleo, vimewahi kuchapishwa. Katika kushiriki kuhifadhi maandishi na hotuba za Rais, sisi nasi katika NUTA, tumeonelea vema tuchapische baadhi ya hotuba za Rais kwa wafanyakazi ikiwa kama kumbukumbu ya sherehe za kuadhimisha miaka kumi tangu kuzaliba kwa Azimio la Arusha. Ni dhahiri kwamba baadhi ya maandishi ya hotuba hizi ni miongoni mwa yale yaliyokwisha chapishwa katika vitabu niliyoyata hapo juu, lakini hakuna mahali ambapo hotuba na maandishi ya Rais kwa wafanyakazi yamechapishwa mahali pamoja mfululizo. Hii ndio sababu sisi katika NUTA tumeonelea ipo haja ya kuzichapisha hivyo ili kuhifadhi habari hizi muhimu na zenye maana katika kitabu kimoja kwa kuwarahisishia wafanyakazi na wananchi wengine kuzisoma kwa pamoja.

Napenda, kwa niaba ya wanachama wote wa NUTA na wafanyakazi wengine kwa jumla, kutoa shukurani zetu za dhati kwa Baba wa Taifa Mwalimu Julius K. Nyerere kwa kutoa idhini yake maandishi hayo tuyachapiske. Napenda vile vile kuwashukuru Ndugu John E. Wicken ambaye kwa idhini ya Rais amesaidia kutupatia baadhi ya nakala za hotuba hizo; Ndugu Suleiman Hega wa Radio Tanzania kwa jitihada yake ya kutupatia kanda za baadhi ya hotuba hizo; ndugu zetu wafanyakazi wa Bunge kwa kutusaidia kuzipiga mashine; na Ndugu Paulo Sozigma—Mkuru genzi wa Radio Tanzania ambaye alifanya kazi kubwa ya kuzisoma na kuzihariri habari hizi. Mwisho nawashukuru wale wote walioyafanya maandishi hayo yakamiliike kuwa kitabu hiki na hasa Kamati ndogo ya Halmashauri ya Utendaji ya NUTA iliyoshughulikia kazi hii.

Ninamuomba kila mfanyakazi na nasa kila kiongozi atakaye-pewa dhamana ya kuongoza Umoja wa Wafanyakazi Tanzania chini ya uongozi wa Chama cha Mapinduzi — C. C. M. — ayasome maandiko hayo, ayaelewe, ayazingatie na kuyatekeleza barabara. Kipindi kinachokuja ni kigumu zaidi, kwani ni kipindi cha kukuza na kuimariswa uchumi wetu tukiongozwa na siasa yetu ya Ujamaa na Kujitegemea katika jithhadu zetu za kuinua hali zetu za maisha na maendeleo ya Taifa letu kwa jumla.

A. C. TANDAU, Mbunge,
KATIBU MKUU — NUTA.

WAJIBU WA MFANYAKAZI

*Hotuba ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
Mwalimu Julius K. Nyerere kwenvye Mkutano wa Kwanza
wa NUTA, — Dar es Salaam, Machi 24, 1965.*

Ndugu Mwenyekiti, Ndugu Wajumbe, na
Waheeshimiwa wageni wetu,

Leo ni siku kubwa sana, na mkutano huu una kazi kubwa ya kufanya. Mkutano huu lazima ufikirie jinsi gani chama hiki cha NUTA kiliivyocheukusia madaraka yake mapya kwa watenda kazi wa nchi hii, na jinsi gani watenda kazi nao, kwa kutumia NUTA, walivoyotimiza wajibu wao kwa taifa letu. Mkutano huu lazima ufikirie vile kazi za baadaye, na kuwafafanulia viongozi wa NUTA, wa TANU na wa Serikali mambo yaliyo muhimu kwa wanachama wa NUTA. Na jambo lillo muhimu zaidi kwa mkutano huu ni mambo gani wanachama wenye wa NUTA wako tayari kuyatimiza, kwa ajili ya kuendeleza uchumi na hali ya Tanzania kwa jumla.

Kwa sababu ya wajibu huo mkubwa, ni haki kwamba mkutano huu umepata heshima ya kuhudhuriwa na wageni kutoka nchi nyingi. Baadhi ya wageni hawa ni marafiki zetu toka zamani, au wanatoka katika vyama ambavyo wafanyakazi wa Tanzania wame-shirikiana navyo kwa muda mrefu. Wengine ni marafiki zetu wapya, ambae tunawakaribisha kwa mara ya kwanza. Ninyi nyote marafiki zetu, wa zamani na wapya, tunawakaribisha kwa furaha, na tunatumaini ya kwamba mtakaa hapa kwa furaha na kwa salama. Kuwapo kwenu katika mkutano huu wa mwaka kutaongeza sana uelewano baina ya chama chetu cha NUTA na vyama vyenu vya wafanyakazi katika nchi zetu, na vile vile uelewano zaidi baina ya Tanzania na mataifa yenu.

Ni dhahiri kwamba tukitaka hali za wafanyakazi wa duniani ziwe nzuri zaidi, hapana budi pawepo kuelewana na kushirikiana kati ya mataifa yote duniani. Twafahamu ya kwamba wagani wetu wote waliojukua katika mukutano huu ni viongozi madhubuti wa wafanyakazi katika nchi zao. Na baadhi ya doado wana mashaka juu ya muundo wa chama chetu cha wafanyakazi katika Tanzania. Mashaka ya namna hii ni mengi zaidi kwa marafiki zetu wa zamani, ambao wanona vigumu kuelewa jinsi gani chama kinavyoweza kuwateteta wafanyakazi barabara, ikiwa chama hicho hakina mambu fulani fulani ambayo wao husema ni ya lazima. Moja ya mambu hayo ni kutengana kabisa na serikali. Lakini twajua vile wie kwamba baadhi ya rasifi zetu wapya nao wana mashaka na mweteni wetu wa ujamaa hapa Tanzania, ijapokuwa sababu zao za mashaka haya ni nyingine. Nadhani ni jambo muhimu kwa watu wote ambao wana ni safi ya kuinua hali za wafanyakazi kufanya kila juhudhi kuelewa maongozi mbali mbali ambayo yanayojaribiwa na wale ambao bado wanayo nafasi ya kuchaka mambu ya kizamani na kujaribu mambu mapya.

Kwanu shabaha basa ya chama cha wafanyakazi ni nini? Shabaha ya chama cha wafanyakazi ni kuwasaidia wafanyakazi wasidihulumiwe nguvu zao, kuwapo usalama katika kazi zao, kuwafanya wakate katika hali ya kuendeleza hali zao za maisha, na, zaidi kabisa, kulinda heshima yao ya kibinadamu. Kwa hiyo jambo kubwa la chama cha wafanyakazi ni kuyatimiza mambo haya, na mweteni wa chama kinachowezza kutekeleza vema mambo haya utategemea mazingira na hali za nchi ambamo chama kile kimo.

Katika hali yetu ya Tanzania tumejaribu njia nyingi, hadi tumefikia katika hali hii ya leo. Fikara yetu kubwa kwa leo ni shida za mfanyakazi katika nchi ya Tanzania inayojenga siasa ya ujamaa. Sisi tunayo serikali ya wananchi, iliyochaguliwa na wananchi wenyeewe. Hatutawaliwi tensa na hali za zamani zilizokuwa zikiwaleteta faida mabepari. Vyama vyta wafanyakazi ni vyama vyta wananchi, yaani wale wanaofanya kazi za mishahara. Chama chetu cha wafanyakazi kilizaliwa na kulelewa na chama chetu cha TANU. Kwetu sisi chama cha wafanyakazi na chama cha siasi vilikuwa kitu kimaja toka kablya ya Uhuru. Sasa tunaweza kuuliza: Vyombo hivi viwili mbali mbali, ambavyo shabaha yake ni moja, vina tofauti gani? Watu wale wale ni wanachama wa chama cha TANU. Vyombo viwili hivi vitatenganishwaje? Sisi tunaamini ya kwamba vyombo vyta lazima viunganishe

hali zote za wananchi. Hatuelewi jinsi gani itakavyo msaidia mfanayakazi, ikiwa chama chake cha kazi, ambamo yeze ni mwanaachama, kinogombana na hakishirikiani na chama chake cha siasi, ambammo pia yeze ni mwanaachama. Haki au Uhuru wa mkono mmoja kugombana na mkono wa pilii wa kiwilili kile kile ni haki au uhuru tusiuelewa.

Lakini ni kweli vile vile kwamba serikali ya watu haiwatetei wapate mshahara peke yao. Katika Tanzania wafanyakazi wa mshahara ni chini ya 7% ya watu wazima wote. Wajiblu wa wafanyakazi ni kuhalikishia kwamba haki maalumu za hawa wachache walipwa-ujira hazisahauli na wale wengi amba si walipwa-ujira. Ni dhahiri kwamba kwa hivi sasa tunalo tatizo la kugawa kwa haki pato la taifa kwa wananchi wote. Kwa hiyo kwa kweli wajiblu wa chama cha wafanyakazi ni kuhalikishia kwamba, wale wafanyakazi wanaopata mshahara wanapata haki zao sawa kutoka katika mapato ya Taifa zima.

Lakini katika Tanzania pato la Taifa letu ni dogo mnno. Mapato ya Mtanzania hivi sasa ni kiasi cha shillingi 400 kwa mwaka. Ndio kusema kwamba kama tungegawana pato letu lote la mwaka ili kila mtu apate sawasawa na mwenzake, basi kila Mtanzania angepata shillingi 400 kwa mwaka mzima. Basi ikiwa hali yetu ndiyo hii, mgawano huo usingeweza ukainua sana maisha ya mtu au kikundi cho chote. Ni dhahiri, basi, kwamba ikiwa shabaha yetu ni kuinua hali ya Watanzania, basi wasiwasi wetu mukubwa, na shughuli zetu kubwa, si juu ya kugawa pato hili liliopo; wasiwasi wetu mukubwa na shughuli zetu kubwa ni juu ya kuongeza pato. Tukitumia muda mrefu sana tukigombana jinsi ya kugawa kibaba tutapoteza wasasa wa kuvuna pishi. Kazi ya TANU na NUTA ni kuona kuwa pato la taifa linaongezeka; na kila linavyoongezeka linagawanyo kwa haki.

NUTA imeundwsa ili kutimiza shabaha hili. Mwendo wake umejengwa kwa kutambua kwamba mfanayakazi yeze mwenyeewe ni mlaji na pia ni mzalishaji wa mali. Ni mwanaachama wa NUTA na mwanaachama wa TANU pia; ni mfanayakazi na ni wananchi. Katiba ya NUTA, misingi ya sheria za NUTA, na mipango ya amri ya kutimiza sheria hizi zote, zimeundwsa ili kuhalikishia ya kwamba mfanayakazi atatimiza mahitaji yake ya kupata mshahara bora na masharti mazuri zaidi ya kazi, bila kudhuru mahitaji yake kama mwanaanchi ambayo ni kuona kuwa nchi yake inażirika, ina amani na utilivu.

Ni kwali kabisa kwamba katika mwando huu mfanyakazi nchi hii amepoteza vitu vivili, ambayo mfanyakazi katika nchi za magharibi sili kuna alkishebu kwamba ni mengi mukubwa wa uwezo wa mfanyakazi kupata haki zake. Haliwezekani hapa katika Tanzania kikundi cho chote cha wafanyakazi kuunda chama kingine cha wafanyakazi. Lelima mfanyakazi awemo katika NUTA, ikiwi anataka kuwa mwanachama wa chama cha wafanyakazi. Sababu yake ni wazi. Kama niliyokwisha kugusia katika maneno yangu yaliyotangulia, ijapokuwa vikundi vya wafanyakazi mbali mbali lazima vifisirie haja za wao wenye, lakini wafanyakazi kwa jumla lazima wafikirie nchi kwanza. Ni jambu la muhimu ya kwamba katika ujamaa tunaotaka kuujengi sisi Watanamia, lazima kundi la wafanyakazi wote ilive na maana zaidi kuliko kundi la wafanyakazi wa aina moja tu. Tapasa mfanyakazi kwa jumla ahessabi kwanza, na siyo karani, ati mchimba migodii au mfanyakazi wa posta; kila kikundi cha wafanyakazi wasijhesabu wao kuwa kikundi peke yake. Kunapokuwa vikundi vingi namna hii vya wafanyakazi, basi vikundi hiyo vinaanza kugombana vyenye, na wafanyakazi wanaanza kubaguaa baina ya mfanyakazi immoja na mfanyakazi mwagine katika mambo ya mshahara na tofauti nytingine. Na mali ya mfanyakazi inapoteza katika gharama mbali mbali za kuendeshea vyama vile vingi na katika kumaliza magomvi. Sisi bado twaamini kwamba umoja ni nguvu.

Na pilii; ijapokuwa katika Tanzania mgomo si haramu, lakini impaka kufikia hatua ya mgomo kuna batua ndefu za mazungumzo ambazo lazima zipitie klabu ya mgomo haujaitwa. Sisi tunaamini kwamba silaha ya mgomo kwa mfanyakazi, ni sawa sawa na risasi zilivyo kwa taifa. Hizi ni alama ya usalama na nguvu katika dunia ya kijinga, silaha ambazo unaweza kuzitumia tu kwa kuharibu kabisa kila kitu unachotaka kukijenga. Kitu ambacho kinawea kuharibiu na ngomo ni hali njema ya mfanyakazi. Na kama vile tunavyoamini kwamba hakuna faida inayopatikana katika kujipiga vita baina ya Taifa na Taifa, vile vite tunaamini kwamba katika hali yetu mgomo una hasara kuliko faida kwa mwananchi. Kwa sababu hiyo tunatafuta njia nyiningine za kupata hali hora kwa wafanyakazi na kufikia shabaha yetu. Hizo ndizo shabaha zetu na utaratibu wetu wa kutimiza shabaha hizo. Je, tume-fanikiwa au hatukufanikiwa?

Mafanikio yetu yanawenza kupimwa kutokana na tarakimu hizi. Sheria ya Migogoro ya Wafanyakazi ilianza kutumika Septemba

iniosi mwaka wa 1962. Katika mwaka 1962 wote, siku za wafanyakazi 417,500 zilipotea kwa sababu ya migomo. Katika mwaka 1963 tulipoteza siku za wafanyakazi 17,200. Katika mwaka 1964 zilipotea siku za wafanyakazi 5,900 tu. Ndio kusema ya kwamba kazi yenye thamani ya siku za wafanyakazi 411,600 zimefanyika katika mwaka 1964 ambazo zisingaliwezekana kama tungaliendelea na hali ile ile ya migomo ya mwaka 1962. Tunaamini kwamba uchumi wa nchi umeongezeka kwa kiasi kile cha kazi. Huo ni upande wa kuonegeza pato. Upande wa kugawa pato je?

Je, tunaweza kusema ya kwamba maongezeko haya ya kazi yamewezekana eti kwa sababu mfanyakazi amepoteza silaha yake ya migomo, na kwa hiyo mfanyakazi amedhulumiwa? Jibu ni wazi. Wastani wa mshahara wa mwanamume mfanyakazi katika mwaka 1962 ulikuwa shilingi 122. Katika mwaka 1964 mshahara huu ulikuwa shilingi 176. Ndio kusema kwamba wastani wa mshahara wa mwaka jana ulikuwa 44% zaidi kuliko katika mwaka 1962 ambapo migomo ilikuwa ikiirusiwa. Na hapa nadhani lazima tuungezezwa kwamba bei ya vitu vya lazima haikuongezeka sana katika muda wote huu.

Nyongeza hizi za mishahara zimefikiwa kwa ajili ya kutumia mtindo wa vyama vya wafanyakazi ulioleti haki za majadilano, kwa kusaidiwa na sheria, ambayo inawasidida wafanyakazi. Zaidi ya hapo sheria za kima cha chini cha mshahara zinatumika sasa karibu kwa wafanyakazi wote katika nchi hii. Tumetunga sheria za kumpatia mfanyakazi usalama zaidi: tumetunga sheria za kumpa mfanyakazi kiinua mgongo; za kuhakikisha kwamba mfanyakazi hafukuziwa bila kosa, na akifukuzwa anapata njia za kuishi, wakati akitafuta kazi nytingine. Akiba ya Wafanyakazi sasa imeanzishwa, na Kamati za wafanyakazi zitahakikisha kwa mbe wafanyakazi wanapewa haki katika kampuni yo yote ambayo inawaajiri watu zaidi ya kumi. Pengine ingefaa kulinganisha mafanikio haya ya muda mfupi tu tangu tuanze utaratibu huu mpya na mafanikio ya vyama vya wafanyakazi katika nchi zile ambazo hufanya migomo mara kwa mala.

Sheria zote hizi na haki za mazungumzo kuhusu mishahara yanahusu schemu ndogo tu ya watu wanaofanya kazi katika nchi hii. Yanahusu wale wafanyakazi wanaopata mishahara. Lakini watu wetu walio wengi ni wakulima.

Kama niliyokwisha kusema mwanzoni, NUTA inasaidia watu wachache tu, na ina wajibu kwa watu wachache tu. Wafanyakazi

waliomo katika NUTA wanawea kutoa malamiko yao na haja zao katika njia ambayo mkulima hana. Lakini hata kama wafanyakazi wa mshahara wengelinwa fedha kiasi gani, kisengeuwasaidia cho chote ikiwa chakula wanachotaka kula hakilimi na wakulima. Na wala hatutaweza kuagiza katika nchi hii mali na vyombo ambavyo wafanyakazi wenye kupata mishahara wanataranu kunnuna ikiwa mlima pamba au mlima kahawa anashindwa kulima na kuvuna mazao ya kutosha kuingiza fedha za kigeni kutoka katika nchi za nje. Kwa hiyo ni dhahiri kuwa maendeleo ya sehemu zote za wananchi hayana budi ya endeshwe kwa pamoa. Nasi sote kwa pamoa lazima tupigane na umaskini, ambao ndio ugonjwa tunaouga. Njia ya maendeleo haya imekwisha pangwa katika Mpango wetu wa Miaka Mitano, na kwa sababu hiyo hivi sasa ni wajibu wetu wote sisi kwa pamoa kutimiza lengo lile lililokewka katika mpango huu.

Yote haya yana maana gani kwa wafanyakazi? Maana yake ni kwamba lazima wafanyakazi wafanye kazi kwa bidii na kwa akili, wakitoa juhudu zao zote kwa pamoa. Nao lazima watambue ya kwamba wana wajibu maalumu katika kuongeza viwanda ambavyo nchi hii inaweza kuvimudu.

Ikiwa sisi tunashikilia kweli kweli shabaha yetu ya Miaka Kumi na Mitano iliyomo katika mpango wetu, basi ni wazi kwamba hatutabugia kila tutakachoongeza. Sehemu ya mali inayopatikanwa lazima itumike kwa kazi za wananchi kwa kulpia gharama za shule mpya, hospitali mpya na huduma nyiningine tunazosijenga. Na sehemu nyiningine ilio kubwa lazima irudishwe tena katika viwanda ili tupate mitambo ya kuongeza pato. Mpungu mwiningine hautaliiwa; bali utanunua majembe, miundi na madawa. Ndio kusema ya kwamba mishahara mingine na faida zilizopatikana kutokana na viwanda yetu vipywa na mashambe lazima ilipwe katika kodi kwa serikali, lakini sehemu nyiningine lazima itumike katika kujenga viwanda vipywa, na kufungua mashambe mapya zaidi, ili kuleta mali zaidi.

Lakini hata jambo hili linawenza kutendeka katika njia ambayo itamfaidia mfanyakazi kwa njia mbalimbali. Shirika la uchumi la wafanyakazi ambalo iliundwa na NUTA linakiwesha chama hiki cha wafanyakazi kununu, kujenga na kumiliki viwanda, majumba, maduka, n.k., na kupata fedha kutokana na shughuli hizo. Na kwa njia hii wafanyakazi wa Tanzania iliyohuru watakuwa na viwanda vyao wenyeve vyene kuzalisha mali, na wata-

weza vile vile kupata faida ya mazao ya viwanda vile katika kuendesha hali zao za maisha. Kwa hiyo NUTA inakuwa yenyeve ni kama chombo cha kuendeleza Ujamaa. Na kwa kutumia shirika hilo NUTA inahakikisha ya kwamba sehemu kubwa ya fedha zetu za taifa zinakuwa mali ya wananchi wenyeve badala ya kuwa mali ya watu wengine.

Pengine ziko njia nyiningine ambazo kwazo wafanyakazi wa nchi hii wanawea kuzitumia kusaidia katika kuongeza uchumi wa nchi hii wakati ule ambao wanapopata wao wenyeve faida kwa ajili ya kuwa wanachama wa NUTA. Nchi hii lazima iondoe ile hofu ya kujaribu njia mpya ya kupata mali. Tusiogope kwamba huenda tukaitwa wakomunisti au mabepari kwa kujaribu njia ambayo tunaoma ina manufaa kwetu. Mawazo haya lazima yachuruguwe vema, la sivyo yanawea kuharibu fikara za watu wetu. Lazima wakati wo wote tuweze kufikiria na kujaribu jambo lo lote tunaloona ya kwamba linafaa katika hali yetu ya ki-Tanzania katika kujenga kwetu siasa ya Ujamaa. Jambo liilo muhimu zaidi ni kwamba tusifkirie hata kidogo kwamba kwa sababu tunayo serikali ya wananchi, na chama kimoja cha wafanyakazi, kwa hiyo mfanyakazi anawesa sasa kulala au akaache kufanya kazi na kutimiza vemu wajibu wake. Ni rahisi kwa mkulima kuona kwamba kama hakufanya kazi yake vema hatapata chakula.

Ikiwa haangallii shamba lake au jembe lake barabara atapata chakula haba, na kwa hiyo inamlazimu mkulima aangalle jembe lake akitaka kupata mazao kamili. Wafanyakazi wa ujira lazima wafikirie vivyo hivyo, japoikuwa si rahisi sana kwao kuona mambo haya, kwa kuwa kila mmoja wa anajilhesabu kuwa ye ye ni sehemu tu ya kikundi cha watu wanaofanaya kazi. Lakini mfanyakazi anayekaa kivulini chini ya mtu wakati ambapo anatazamwa kufanya kazi, au mfanyakazi ambaye anadharau kuendesha mashine yake vizuri na kuiweka katika hali ya usafi, au anayedharau kuitia mafuta sawasawa wakati unototika, ye ye anaharibuu juhudu zetu za taifa, na hana haki mfanyakazi huyo kupata mshahara anaotaka. NUTA na serikali pamoa watawasaidia wafanyakazi wasidhuliumi na tajiri mbaya; NUTA na serikali vile vile lazima wasaidie taifa zima lisidhuliumi na mfanyakazi mbaya.

Ndugu Mwenyekiti, mfanyakazi wa mshahara katika Tanzania anaendelea kupata hali nzuri ye ye mwenyeve na jamii yake. Lakini mfanyakazi vile vile anaendelea kuchukua wajibu zaidi na zaidi.

Lakini wajibu wake ni kwa ajili ya Watanzania wote, kwa ajili ya taifa lake; na wajibu huu lazima utumike vizuri.

Wafanyakazi kwa ujira pamoja na wakilima wa Tanzania wana vita vya kupigana na umaskini. Vita hivi vinajulikana na vinakubalika. Ni vita vya kutimiza Mpango wetu wa Miaka Mitano. Inawezekana, timiza wajibu wako.

HESHIMA YA MTU NI KAZI

*Hotuba ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania,
Mwalimu Julius K. Nyerere kwenye Mkutano Mkuu wa
NUTA. — Julai 27, 1967.*

Bwana Mwenyekiti, Mabwana na Mabibi.

Mkutano huu wa NUTA una kazi kubwa sana mbele yake. Na hasa itawapaseni kuflkiria wajibu wa wafanyakazi wakati nchi yetu itakapokuwa inajaribu kutekeleza siasa ya Ujamaa na Kuji-tegemea kwa mujibu wa Azimio la Arusha. Kwa kweli itawapaseni kuamua kama wafanyakazi watakuwa ni wajamaa ambao watafanya kila linalowezekana ili kujenga nchi ya ujamaa; au kama watakuwa ni watazamaji tu ambao watachukia kujitolea au kubibili matatizo ya kujenga ujamaa. Ni juu yenu pia kuamua ni jambo gani wafanyakazi watakuwa tayari na wataweza kufanya kwa ajili ya kujenga nchi yetu.

Nimesoma katika magazeti matamko ya Katibu Mkuu wa NUTA kwamba Azimio la Arusha ni mtoto wa NUTA. Nilifurahi sana kusikia hivyo. Kwa kweli ningependa kuona kwambe kila kundi la Watanzania linalopenda ujamaa na usawa katika nchi yetu linapokea Azimio la Arusha kama mtoto wake. Maana ni kwa kulpokene Azimio la Arusha kama ni lao wenyewe ndipo tutakapokuwa na hakika kwamba watafanya kila lillio katika uwezo wao kuona kuwa shabaha za Azimio la Arusha zinatimizwa.

Kwa kweli sijui jambo lolote katika nchi yetu ambalo ni la maana zaidi kuliko umuhimu wa wafanyakazi kuelewa na kuunga mkono Azimio la Arusha. Bila wafanyakazi kuelewa na kuunga mkono Azimio la Arusha kutekelezwa kwake kutakuwa jambo gumu sana. Kwa hiyo ni dhahiri kwamba Mkutano huu utakuwa na wajibu mkuwba sana. Maana safari tuliyowekewa na Azimio la Arusha ni safari ngumu — kwa kila mtu. Hili ni jambo ambalo

vafaa lieleweka vizuri. Azimio la Arusha ni wito wa kazi na kujitelea si wito wa starehe na anasa. Kinachoahidiwa na Azimio la Arusha ni nafasi ya kujenga Taifa ambako litakwau mahitaji pembe kuishi watoto wetu. Linaahidi nafasi ya kujenga usawa kwa wote katika maendeleo; na linaminyima ye yote kati yetu haki ya kujitajirisha kwa kumonyua wananchi wenzake.

Azimio la Arusha lina mambo makubwa mawili. La kwanza ni Kujitegemea. Linasema, ni sisi wenye — sisi wananchi wa Tanzania — tunaoweza kujenga nchi yetu na kufanya jumuia tunayopenda kuona. Hakuna mtu mwininge na yote anayeweza kufanya kazi hii badalil yetu. Ni jasho letu wenye — na-mali yetu wenye — itakayotusaidia kujenga Tanzania ya Kijamasunayointaraja. Bila shaka tunaweza kukopa, na tutakopa kiasi fulani cha fedha kutoka nchi za kigeni kwa ajili ya shughuli fulani fulani. Lakini mikopo hiyo haina budi ilipwe baadaye. Kwa hiyo tunapo-peokea mikopo ya namna hiyo ni lazima tuitumie kwa shughuli zile tu ambako itasaidia juhudhili zetu wenye kuleta matundu makubwa zaidi.

Lakini fedha za kutoka nje haziwezi kuwa ni badalil ya juhudhili zetu. Fedha za kutoka nje zinaweza kuwa ni nyenzo tu au kisaidizi tu cha juhudhili zetu wenye. Pia tutahitaji wasaidizi kutoka nje ikiwa tu hatuna Watananzia wenye uwezo au mazoe ya kutosha kufanya shughuli fulani za maana. Lakini shughuli za wataalamu wa kigeni hao zaweza kutusaidia tu ikiwa tutahitaji vyema utaalami wao; yaani, ikiwa tutawapa siasa nzuri na maelekezo mazuri, na halafu tukashirikiana na kusaidiana nao katika kutimiza kazi walizopewa. Lakini hata wao ni sisitutakaoilipa mishahara yao; na mishahara hiyo huwa ni mishahara mikubwa, yaani ni mishahara inayofanana na ile ambayo wangeweza kupata katika nchi zao wenye, ambazo ni tajiri zaidi kuliko Tanzania. Kwa hiyo huwa ni mishahara ya juu zaidi kuliko ile ambayo tunalipa Watananzia wenye utaalamu wa namna ile ile.

Lakini hii si kusema kwamba nchi yetu haiwezi kuleta maendeleo ya uchumi kwa manufaa ya watu wake. Maana yake ni kwamba maendeleo hayatakuja kwa urahisi; kwamba maendeleo yataletwa na kazi, na kwamba itatubidi kutumia vizuri mali tullyo nayo katika nchi yetu. Na mali kubwa tullyo nayo ni ya aina mbili; kwanza ardhii, na pili watu. Iliyobaki ni viwanda vichache — na vingine vinavyoongezeka. Tuna vyama vyetu vya ushirika vinavyou-za mazao ya wakulima na kujitahidi kupata bei nzuri kadiri

iwezavyo kupatikana. Tuna machimbo ya almasi na madini me-nge, vote madoro. Ni kutokana na mazao ya shughuli hizi ndimo tutapata fedha tutakawozewa kutumia kusaidia maendeleo zaidi. Na hili halitakuwa jambo rahisi. Halitakuwa jambo rahisi kwa sababu jumla ya utajiri wote tunaoweza kupata kwa mwaka bado ni mdogo mno kumwezesha kila mwananchi kujipatia mahitaji yake, halafu ipatikane schemu zaidi ya kutumia kujenga viwanda vipyta, mabarabara mapya, shule mpya, hospitali na kadhalika. Kama mali yote ya nchi yetu inayopatikana kila mwaka ingekusanya pamoja halafu ikagawaywayi ili kila mtu apate fungu sawa sawa, kila mtu angepata Sh. 460/- tu, kwa mwaka. Na kutokana na hizo Sh. 460/- kwa mwaka ndiko inatulazimu kumega schemu ya kujenga viwanda vipyta, shule, vituo vya nguvu za umeme n.k. Na kama hatujengi vitu hivyo ni dhahiri kuwa hatutendelee.

Nalitilia mkazo jambo hili kwa sababu muktano huu ni wa wafanyakazi wa Tanzania. Watu wanaosaidia kuungeza utajiri wa nchi yetu. Ni wanachama wa NUTA amba hufanya kazi viwandani, maoifisini, katika shughuli za usafirishaji na katika mashamba makubwa. Wanachama wa NUTA, yaani wafanyakazi, wanawea kuungeza au kupunguza jumla ya utajiri unaoweza kupatikana katika nchi yetu. Inategemea kazi yao. Mfanyakazi wa bandarini ambaye anapakuia mizigo michache zaidi kutwa kuliko ambavyo angeweza kama angepda, anapunguza utajiri wa Tanzania; mkata mlikonge anayekata kidogo zaidi kuliko anavyoeweza anapunguza utajiri wa Tanzania; n.k. Na kinyume, mfanyakazi katika kiwanda cha masharti ambaye leo anatengeneza shati moja zaidi kuliko jana anaongeza utajiri wa nchi yetu amba bo twaweza kuungawa kwa Watananzia; karani ambye kaongeza spidi yake na kwa hiyo watu sasa wanapatia majibu ya baruu zao upesi zaidi kuliko zamani, kaongeza utumishi kwa watu wetu.

Na kama utajiri wa Tanzania unaongezeka ili tuweze kumega kidogo kuzidisha maendeleo basi uchumi wa nchi yetu utaendelea upesi zaidi. Na kila mali itakavyoongezeka, kama ugawaji ni wa haki, ndivyo maisha yetu yatakavyozidi kuwa mazuri. Twaweza kupata chakula kingi zaidi na kizuri zaidi; na nyumba nzuri zaidi; na kupungukilia na wasi wasi juu ya ugonjwa au vifo kuwaletaa dhiki watoto wetu.

Kujitegemea kunataka kili mmoja wetu afanye kazi zaidi na kwa juhudhi zaidi. Lakini kazi zaidi si lazima iwe kutumia saa

nyingi zaidi katika onsi au kiyawanda. Yatosha tu kutumia muda ule ule vizuri zaidi. Hivi ni wangapi miuongoni mwetu ambao hufika kazini kwetu mapema na kuanza kazi zetu mara baada ya kufika? Si kweli kwamba wakati wa kazi hupenda kusimama mara nyingi na kujipumzisha au kupiga domo, huenda pole pole kwenye kazi ambazo tungeweza kuzifanya haraka, na kwamba huacha kazi zetu mapema ili tuwahi kutoka mara tu sasa inapofika? Yote haya yaona yeshe, kwamba hatufanyi kazi kufikia kima kinachobidi; hatufanyi kazi ya kutosha kustahili siku.

Ni juhudi kubwa tu itakayowiezesha Tanzania kuongeza utajiri wake. Au, kwa msemo mwininge, ni kufanya kazi kwa biddi kila wakati kutakatotuwezesha sisi katika nchi hili tumshinde adui wetu wa kweli—Umasikini. Azimio la Arusha ndiyo linavyosema, na wale wanaosema kwamba wanaliungu mkononi, wanawenza kuthibitisha imani yao kwa kuongeza juhudi zao katika kufanya kazi.

Lakini huu ni upande mmoja tu wa Azimio hilo. Jambo kubwa la pili ambalo pia ni la muhimu kama hilo la kwanza ni ule — wito wa kujenga Ujamaa.

Mara tu baada ya kutangazwa kwa Azimio la Arusha, Serikali illichukua hatua ya kuyafanya Mabenki, baadhi ya Viwanda vya kusaligia vyakula kuwa mali ya Taifa, na pia illichukua hisa kubwa katika viwanda kadha ambavyo kabla ya hapo vilikuvu chini ya uongozi wa Kibepari. Hiyo ilionyesha kwamba Serikali illichukua. Azimio la Arusha kwa Makini sana. Hata hiyo kuli-kuwa na shida moja iliyotokana na hatua zile za Serikali. Baadhi ya watu wetu wallanza kufikirii kwamba Ujamaa maana yake ni kufanya uchumi kuwa chini ya Serikali, na kwamba hakuna kitu zaidi cha kufanya. Wengine walifikirii kwamba kwa kuchukua Mabenki basi nchi mara moja imekuwa tajiri; na kwamba kuchukua kwanda cha kutengeneza bia, kwanda cha viatu na vinginevyo, kulikuwa ni ndumba au hirizi ya kuteremshia bei za vitu hiyo. Hakuna ndumba wala hirizi au njia ya mkato ya kutuepusha na kazi ngumu ikiwa tunataka maendeleo katika nchi yetu.

Shabaha ya kuchukua Mabenki na kuyafanya mali ya Taifa ilikuwa ni kuhakikisha kwamba Serikali iliyochaguliwa na watu ilikuwa na uwezo kamili juu ya namna fedha na mikopo inavyotumika, na kuhakikisha kwamba faida yoyote kutokana na Mabenki inatumiki humu humu Tanzania na kwa faida ya watu wote wa Tanzania. Nia ya kuchukua hisa kubwa zaidi katika Makampuni na biashara mbali mbali ilikuwa ni kuhakikisha kwamba watu wa

nchi hili wana uwete wa kukata shauri juu ya mifango ya maendeleo, na kuhakikisha kwamba sehemu kubwa ya faida inatumika kwa faida yetu.

Kwa hiyo, kutokana na kumilikiwa kwa njia za uchumi na umma, ndio tunasaidia kuleta mafanikyo si siasa zetu za Ujamaa ambazo tumezikubali. Lakini katika Ujamaa ni zaidi kulinikii umma kumiliki njia za uchumi. Kwani Ujamaa unategemea sana ile haki ya asili ya usawa wa Binadamu, na unamhusu kila mtu anayekubali dhima juu ya hadhi na hali ya kila mtu mwininge.

Hebu nielele kidogo maana yangu juu ya jambo hili la kukubali dhima ya hali ya watu wengine.

Katika hali ya maisha ya Kiafrika tangu zama, kila mtu mzima alikuwa akifanya kazi. Mara nyingine walifanya kazi tofauti, na wengine walikuwa hodari na wepesi sana, bali wengine hawakuba mahodari hiyo. Mwindaji hodari aliheshimiwa na wenzake, vivyo hiyo ilikuwa kwa mkulima hodari au mjenzi hodari. Watu kama hawa mara nyingi walikuwa na hali nzuri kidogo kuzidai majirani zao kwa sababu ya kazi zao. Hata hiyo hakuna aliyeachiwa akae na njia na huku wenzake wane chakula, hata kama kumpa chakula aliyeokosa ilibidi wengine kujihini. Kulikuwa na hali ya kusaidiana, mtu aliyekuwa na chakula alichangia na wenzake alichokuwa nacho, akiwa anajwa wazi kwamba wakati waweza kuja ambapo yeeye atahitaji msaada, na kwamba wakati hue na yeye atasaidiwa. Na hii ilifanya kwa imani, na kujua kwamba kila mtu anafanya kazi kwa kadri ya uwezo wake. Kama kulikuwa na mtu yeoyote ambaye hakupendelea kufanya kazi, basi jumuiya humshutumu na mara nyingine humchukulia hatua kali sana kwa sababu walijua kwamba uvivu wake huuatarisha maisha yao wote. Kila mtu alinufalika katika jumuiya kwa sababu ameitimikia jumuiya hiyo kwa kadri ya uwezo wake. Hakuna aliyeishi kwa jasho la wenzake, ila mgonjwa, mkongwe au mtoto mdogo. Hakukuwaa na Unyonyaji kati ya mtu na mtu.

Ule ujamaa wa kiasili wa Kiafrika haukuitwa 'Ujamaa'; ulikuwa ni njia ya maisha tu. Hata hiyo ulikuwa ni Ujamaa kwa kufuata misingi yake. Ulilusika na usawa wa Binadamu, na ulilusika na mwenendo wa kusaidiana, kila mtu katika jumuiya alilusika na kazi na hali ya kila mwenzake. Umasikini wa jamaa ulikuwa ni kwa sababu ya kutojua njia za kisasa, na pia kwa sababu udogo wa kikundi kilichofanya kazi pamoja.

Jamii tunamoishi hivi leo ni tofauti sana na zile walizoishi

babu zetu, na hivyo tunapata nafasi na kuuahinda umasikini ambao wao ulivatinga. Sisi hivi sasa tunawalipa watu mishahara kwa kazi wanazofanya badala ya kile mtu kuhilime mmoja yete mwenyewe na kuyabidili na kitu kingine anachohitaji. Lakini kwa kanuni, hali ni ile ile. Watu wa Tanzania bado wanawenza kula au kutumia kile tu ambacho Watanzaanana wanakilima au kuitengeneza. Katika kulifanya taifa hili liwe la Ujamaa, ni lazima tuone kwamba ufundi wa kisasa hauharibu misingi ya asili ya Kiafrika. Hii ni kusema kwamba lazima tuhakikishi kwamba, hivi sasa, kama hapo kale, kila mtu anaitumikia jami, kwamba kila mtu anapata malipo ya haki kutokana na kazi yake na kwambe hakuna mtu atakayeishi kwa kumonyonya mwininge.

Ni kwa sababu hiyo ndiyo maana Azimio la Arusha limevifunga pamoja — Ujamaa na Kujitegemea. Taifa letu linatamka kila mtu afanye kazi kwa bidil kujenga uchumi wetu na kutufanya tuweze kushamiri zaidi. Lakini katika Azimio hilo pia tunasema kwamba lazima tutokana na unyonyaji; kwamba watu lazima wapate mapato yao kutokana na kazi zao ikililinganishwa na manufaa ya kiasi biecho kwa jumuiya nzima; na kwamba wazee, wagonjwa, na mayatima lazima watunzwe na sisi sote.

Sisi humu Tanzania bado tuna safari ndefu kabla ya kufikia shabaha hizo, lakini sasa ndio tumo katika mkondo wa kutupeleka huko. Hata hivyo kuna mambo matatu ambayo napenda kuyasema kwa jinsi yalivyo na uhusiano maalum na kazi ya Mkutano huu.

Jambo la kwanza ni kwamba Serikali ya Tanzania inafanya juhudi ya kuzuua unyonyaji; hii inategemea uwezo wa wafanyakazi kuongeza mazao ya kazi yao. Wafanyakazi walliojirisha kazi na watu binafsi hawana budi kufanya kazi kwa bidii kama wanavyofanya watumishi wa Serikali au watumishi katika viwanda vya Umma. Serikali kwa upande wake itazilia wafanyakazi na Watanzaanana wote wasinyonywe, na tutatumia sheria ya kima cha chini cha mshahara, kodi na njia nyiningi ili kutekeleza lengo hili. Kadhalika, Serikali inatazamia kwamba wafanyakazi wa Chama cha NUTA, hawataruhusu ugomvi wa aina yoyote wa kazi kuhatarisha mazao ya juhudi zetu. Ikiwa patatokea ugomvi baina ya Serikali na Tajiri, bila shaka Serikali itajua jinsi ya kuuumaa; na ikiwa patatokea ugomvi baina ya wafanyakazi na Tajiri wao, lazima ugomvi huo umalizwe kwa kutumia utaratibusi uliowekwa na Serikali. Migomo na kutegea katika kazi hivi sasa itawasaidia tu wale ambaio wanataka Azimio la Arusha lisifaulu.

Pili, wanachama wa NUTA wasilahau kwamba wao ni scheamu ya wafanyakazi wa Tanzania. Watanzaanana wenzao wengi hufanya kesi katika mshahara yao wenye wewe, wao kawalipwi mshahara ni wakulima. Wao si wanachama wa NUTA. Hawana sauti ya kutosha kuteteen haki zao ukililinganisha na sauti waliyo nayo wanachama wa NUTA. Kadhalika, hawana nafasi sawa na wanachama wa NUTA, ya kuonyesha wazi mahitaji na shida zao. Matokeo ya hali hii katika miaka michache iliyopita yamekuwa ni kwamba kundi la wafanyakazi wa Mishahara wana hali naafuu zaidi kuwashinda wakulima. Bei za bidhaa za viwandani, na mishahara ya wafanyakazi vimeongezeka, lakini bei anayolipwa mkulima kwa mazao yake mara nyingi imepungua. Hali hii imemfanya mfanyakazi wa mshahara awe kidogo naafuu kumshinda mkulima. Ni kweli kwamba NUTA imao wanachama wachache sana ambaio ni matajiri. Wengi wao ni maskini. Lakini siku zijazo mapato ya wanachama wa NUTA lazima yatokane na juhudi zao katika kuongeza utajiri wa taifa letu; na siyo kwa kuwafanya wakulima wetu maskini zaidi.

Tatu, ikiwa patatokea maongezeko ya mazao katika kiwanda fulani au mahali pengine, ambayo yatawawezeshaa wafanyakazi kuongeza mishahara, nyongeza hiyo lazima itolewe kwa wenye pato la chini kabisa. Hawa ndio wanastahili nyongeza ya pato; haifai nyongeza hiyo ikatolewa sawa kwa kila mtu, Tanzania ilirithi utaratibusi wa mishahara ambaio uliletta tofauti kubwa sana kati ya wafanyakazi wenye ujuzi na Mameneji kwa upande mmoja na vibarua kwa upaaende mwininge. Hatuweti kuuhabdili utaratibusi huu katika siku moja. Lakini kila inapowezekana kuwaongeza wafanyakazi pato, lazima sehemu kubwa ya nyongeza itolewe kwa wale wenye pato la chini kabisa.

Baadhi ya mambo haya yatashughulikiwa na Serikali katika mapendekezo itakayotoa mbele ya Bunge kuhusu siasa ya Mishahara na mapato kabla ya mwisho wa mwaka huu. Lakini hata wafanyakazi na Chama chao wanao wajibu wa kushughulika na kuleta maendeleo ya kweni ikiwi sisi sote — yaani Serikali, wakulima na wafanyakazi tutashirkiana katika kujenga Tanzania yenye Ujamaa na inayojitegemea.

Bwana Mwenyekiti, Mabibi na Mabwana, wakati nchi yetu ilipokuwa inapigania uhuru, wake kutoka kwa Wakoloni, vyama

vya wafanyakazi vilifanya kesi ngezi sana kwa moyo wote na kwa bidii. Ninaamini kwamba wafanyakazi, na NUTA, wataionyesha (dunia) mfano mwingine tene, kujengwa Tanzania yenye ujamii na ambamo raia zake wote wataishi maisha ya utu.

MALENGO YA KAZI

*Hotuba ya Rais Mwalimu Julius K. Nyerere kwenye
Sherehe ya Kufungua Kiwanda cha Nguo Ubungo
Dar es Salaam. — Julai 6, 1968.*

Waheshimiwa, Mabwana na Mabibi,

Kukusanyika kwetu hapa leo, ili kukifungua kiwanda hiki cha nguo, ni jambo la furaha kuu na la kujivunia. Sherehe hi ni mfano mwagine wa hatua tunayopiga katika lengo letu la kujitegemea, na vile vile inaonyesha jinsi tulivyo tarayi kupokea misaada inayotufaa kutoka katika nchi zingine. Kwa kweli kujengwa kwa kiwanda hiki kunadhihirisha kwamba juhudhi yetu ya kujitegemea haina shabaha ya kuwachukia, watu wa nchi zingine, wala ya kukataa kabisa misaada wanayotaka kutupa, ikiwa misaada hiyo hatimaye itatuwezesha kujitegemen zaidi. Na "misaada inayotufaa" maana yake ni "misaada itakayotuwezesha kujitegemea zaidi hapo baadaye".

Kiwanda hiki cha nguo ni cha Tanzania. Ni mali yetu; na tuna wajibu wa kukiangalia. Lakin kiwanda hiki kipo hapa leo kwa sababu ya msada tuliuopokea kutoka Jamhuri ya Watu wa China. Watu wa nchi hiyo wametusaidia kwa kutupa mkopo mkubwa, na wataalamu waliokipjenga kiwanda. Mafundi wa Kichina wametusaidia kukiljengi kiwanda hiki, na wanawafunza kwa bidii Watanzania watakaokiedhesha kiwanda baada ya wao kuondoka. Napenda kusema kwamba, kwa moyo na juhudhi yao ya kuanya kazi ngumu, wametupa sote sisi mfano mzuri wa kuiga.

Kwa hiyo, kwa niaba ya Watanzania wote napenda kutoa shukrani nyingi kwa sababu ya msada huu wenye manufaa sana. Naamini kwamba wewe, Bwana Balozi, utaapeleka ujumbe huo wa

shukran kwa Serikali na watu wote wa nchi yako. Tunapelekwa salamu zetu pamoja na uthibitisho kwamba tutakitungia vema liwanda hiki ambecho nchi yako mtsusaidia kujipata.

Kiwanda hiki cha nguo ni chombo kipyu; ni chombo kitakachongoza idadi ya vitu tutakavyotengeneza. Kama mkulima anavyo-weza kuongeza ukubwa wa shamba lake akitumia plau badala ya kutengeneza jembe, vivyo hiivo tukikitungia liwanda hiki tunaweza kuongeza kiasi cha mali itakayozaliba katika Tanzania. Lakini, ikiwa Tanzania inataka kupata manufaa kutokana na kuwapo liwanda hiki, basi liwanda hiki lazima kitumiwe na kuangaliwa vema, kama vile vile ambayo plau la mkulima lazima litumiwe na kutunzwa kabla ya mkulima kupata mavuno yake. Wachina wame-tsusaidia kuunda chombo hiki. Ni juu yetu sasa kuitumia kwa busara.

Hapo zamani wakulimsa wetu walilima pamba, na tukasafirisha pamba hiyo, pamoja na mbegu zake, kuuza katika nchi zingine. Watu wa nchi zingine waligeuza pamba yetu ikawa nguo: na sisi tukanunua tena nguo hizo. Kwa kweni tulivyo kuwa tunafanya ni kulipa mishahara, na faida, kwa watu katika nchi zingine kwa ajili ya kufuma pamba yetu. Kuwako kwa liwanda hiki, na liwanda vingine vinavyotengeneza nguo katika Tanzania, maana yake ni kwamba hatatalazimika kufanya hiivo tena. Kabla ya mwaka huu kwisha tutakuwa tunasokota pamba, tunatengeneza kanga, vitenge, na nguo za aina nyngine, kutokana na kiasi cho chote cha pamba kitakachotosha kuwavika watu wote wa Tanzania.

Ndio kusema kuwa kuwapo kwa liwanda hiki na liwanda vingine vipyta vya nguo kutaifanya Tanzania isitegemee nchi nyngine yo yote kupata nguo za pamba. Badala ya kuwalipa mshahara wasokotaji pamba na wafumaji wa Ulaya, sasa tutakuwa tunawallipa wa Tanzania. Badala ya kuacha kampuni za kigeni zipate faida kutokana na pamba wanayonunu kwtetu, na kutuuzia tena baada ya kufuma, sasa faida yo yote itakayopatikana tutapata sisi wenye. Na hasa liwanda hiki; faida yote itakayopatikana itakuwa faida ya umma, maana liwanda hiki ni mali ya umma.

Lakini mtu asidhani kwamba sasa pamba yote inayolimwa

Tanzania itakuwa katika liwanda vyetu wenye. Hata wakati ambapo liwanda vyetu vyote vya nguo vitakapokamila, pamba itakyyotumwa katika liwanda vyote vya Tanzania itakuwa 10% tu ya pamba tunayolima. Pamba iliyobaki haina budi iuzwe katika nchi za ng'ambo, kama iliyvo sasa, na bado bei atakayopokea mkulima itatengeneza bei za masoko ya dunia, ambayo hatuna mamlaka nayo. Lazima shabaha yetu ya hatimaye iwe kutengeneza nguo za kuiza, lakini kwanza lazima tuweze kutengeneza zile nguo ambazo wananchi wanazihitaji.

Kutengeneza vitu vizuri, na kwa haraka, ni jambo muhimu. Lazima liwanda vyetu vipyta viweze kutengeneza nguo nzuri, zenyekupendeza, na kwa bei ambayo wananchi wataimudu. Liwanda cha Tanzania kisichowea kufanya hiivo hakina manufaa kwa wananchi wa Tanzania. Maana yake neno hilo ni kwamba lazima uongozi uwem mzuri, na wafanyakazi wawe waangalifu, wenye bidii, na hima ya kazi. Kila mtu anayefanya kazi katika liwanda hiki au aliye na wajibu wo wote wa kufutafa wanunuza wa bidhaa zake, au aliye na kazi ya kusafirisha bidhaa, ama kuingia, ama kutoka katika liwanda hiki, ana wajibu kwa Tanzania.

Wafanyakazi wa kiwandani lazima wafanye kazi kwa bidii wakati wote wakiwamo katika zamani yao ya kazi; lazima wawahii kazini, na waondoke baada ya kazi yao ya kila siku kumalizika siyo kabla. Lazima waiangalie mitambro iliyomo, maana mitambro hiyo ni mali yetu. Kama mitambro hiyo ikiharibwa kwa uzembe au upuuzi wa mtu mmoja, basi watu wa Tanzania watakuwa wame-pungukiwa fedha za kununua vitu vingine, maana fedha tutaitumia kununua mtambo mpya, ama kutengeneza ule ulioharibika. Mafundi hawana budi kuhakikisha kwamba makosa hayatokei wakati wa kufuma, maana hakuna mtu anayetaka kununua nguo mbovu. Lazima wajivunie kufanya kazi katika liwanda hiki, ambacho, licha ya sifa zingine, ni liwanda cha kwanza katika Afrika Mashariki kinachowea kutia urembo nguo za pamba. Na kwa kazi yao, wafanyakazi hao wanaweweza kutengeneza kupata heshima, mshahara mzuri, na hali nzuri za kazi.

Lakini sina budi kusisitiza kwamba heshima ambayo mfanyakazi anawea akataraja maana yake siyo kukata kufuata utaratibuu, au ulegevu kazini. Watu wanapofanya kazi pamoja, utii ni kitu cha lazima. Usikuvu awe nao kila mtu: wafanyakazi wenye watambue kwamba kama wanataka kuongeza bidhaa zifiki kima chake cha mwisho, basi vitendo aina kadha havifai.

Lakini jisima wafanyakazi hawatambui hiyo kwa nafsi zao, basi lazima utaratibu huo uwewe na wakuu wa kazi. Inaelekeea kwamba watu wengine halitaka nechi hii wanansome. Azimio la Arusha kwa kutilla mkazo starehe tupu. Eti Azimio linasema kwamba watu wanawese kulegena kazini, na wanyapara wao wasiwaulize. Hii si kweli. Azimio la Arusha linataka utii zaidi, si utii wa adabu. Azimio halitaka mfanyakazi anyonywe, linataka matunda ya jasho letu yafaidiwe na wale wanaofanya kazi. Lakini hilo maana yake ni kwamba lazima vile waukubali na wajibu. Watu kumi wakikusanyili kuhuua gogo zito, basi lazima wote watoe nguvu zao zote pamoja, na kwa wakati mmoja. Kama mmoja wa wale kumi akichelewa, au akiinua kwa ulegewe, basi moja katika mambo haya mawili litatoka. Ama wale tisa waliosalia watatumia nguvu zaidi kuliko walivypaswa (na kama hiyo ndivyo ujira wa kulinuu gogo ungespaswa kugawiwa kwa watu tisa, sio kumi); ama gogo lile halitalinuka kabisa (na hapo juhudzi za wale tisa zitakawa zimepotea bure). Kufuata utaratibu wa kazi ni jambo muhimu, na katika jambo hilo pia mafundi wa Kichina wameetuonyesha mfano mzuri.

Lakini kazi ngumu, nzuri au yenye utaratibu katika kiwanda peke yake haina maana. Lazima wahakikishe kwamba kazi zote zinaendeshwa barabara, na pamba ya aina itakiwayo inapatikana wakati ule ile inapotakika; wahakikishe kwamba hakuna kipingamizi kutoka hatua moja hata nyininge; kwamba kuna uhusiano baina ya kazi mbali mbali, na kwa sababu hiyo hakuna mfanyakazi anayekaa bure kungojea mvenzake amalize kazi yake. Wakubwa wa kazi hawana budi kuhakikisha kwamba wanananuua pamba ya kutosha, na kwamba wana mahali pa kuuzia nguo zinazotengeneza; kwamba mishahara inalipwa bila ya kuchelewa; kwamba hesabu za fedha zinawekwa sawa sawa; kwamba mitambo inakaguliuwa ipasavyo; na mambo mengine kadha. Ili kiwanda kifanikiwe, kutimizwa kwa kazi hizo ni lazima, kama vile vile ilivyo muhimu kwa wafanyakazi kujitahidi kuzuia nyuvi zisikatike au dosari katika nguo zinazofumwa.

Vile vili wakubwa wa kazi wana wajibu wa kuweka lengo la bidhaa zitakazotolewa na kiwanda; na kwa kweli bila ya kufanya hiyo hawesi kurfanya zile kazi zingine. Katika jambo hili nina mambo mawili ya kusema.

Kwanza, kabla ya mwisho wa mwaka huu sisi katika Tanzania tutawezza kutengeneza nguo za pamba kiasi cha yadi za eneo milioni 90 kila mwaka, pengine na zaidi. Kama nguo hizi ni

madhubuti, na za aina itakiwayo, na zinapatikana kwa bei wananchi wanayomudu, basi nguo hizo zote zingweza kuuzwa humu humu Tanzania bila ya shida yo yote. Lakini baina maana kama kila kiwanda kitatengeneza nguo za aina ile ile. Kwa mfano, hatuna haja ya yadi milioni 90 za kanga tupu, bila ya vitenge na nguo za aina nyininge. Lazima viwanda vigawane kazi, katika kutengeneza jumla ya nguo tunazosizihaji. Hatuna budi kutengeneza aina za nguo ambazo wananchi wanazihitaji, kiasi wanachohitaji. Na tunaweza kufanya hiyo, bila kupoteza kitu kama kuna utaratibu wa ushirikiano wa mipango katy na viwanda yetu yote. Utaratibu huo ungespaswa kuanzishwa na Shirika letu la Maendeleo, linalomiliki viwanda viwili vikuubwa. Shirika hilo, pamoja na wakuu wa kazi katika viwanda vya nguo, wakishirikiana na viongozia wa wafanyakazi katika viwanda hiyo, wanapaswa kuweku mpango kuhusu aina ya nguo zitakazo tengeneza, kwa kufikiria nguo ambazo watu wetu hupendelea kununua, na zile ambazo wataweza kuzinunua hapo baadaye, wakati mipango yetu ya uchumi itakapo-kuwa imeendelea zaidi. Jambo hili ni muhimu. Kama tunataka kutumia viwanda yetu vipyaa kwa faida, basi yatupasa kuvifanyia mpango wa pamoja, siyo mipango minne au mitano tofafiti, ambayo ukijumilisha pamoja haiteti faida yo yote katika nchi yetu.

Lakini mara mipango hiyo itakapo-kuwa imetengeneza, tuisi fanye kama mipango ya siri kubwa. Kwa hiyo neno langu la pili ni kwamba kila kiwanda chetu kipyaa (na hata vile yya zamanii) kiwe na lengo la kiasi na aina ya nguo zitakazotengeneza, na lengo hilo jilulkiane kwa kila mfanyakazi anayehusiusa.

Sisi huwaomba wananchi wafanye kazi kwa bidii. Lakini katika kiwanda cha siku hizi kila mtu anafanya sehemu ndogo sana ya kazi ya kutengeneza kitu. Anawezaje kuendelea hiyo mwaka hata mwaka, akijivunia kazi biyo hiyo moja tu? Wale wenye maarifa zaidi wanawenza kutambua hiyo, lakini ni vigumu kwa walio wengi kufahamu jinsi kazi yao hii moja inavyobusiana na idadi ya nguo zinazotengeneza katika kiwanda. Mara nyinyi mfanyakazi hata hajui vipi kazi yake hii ndogo inavyoingia katika jumla ya kazi za kiwandani; hajui shabaha ya kiwanda kwa jumla ni nini, wala hajui maendeleo wanayofanya kwa jumla kuifikia shabaha hiyo. Katika hali hiyo haina maana kuwatarajia wafanyakazi kuwa na ari ya kazi zao.

Kwa hiyo, kila kiwanda tukiwekee lengo, lengo litakaloamuliwa kutokana na wingi wa bidhaa zitakazouzwa, na mahali zitakapo-

uawa. Shabdu hizo zifahamike na kila infanya kazi; yafha ziandikwe kwa herufi kubwa ukutani: wala tusikomee hapo. Kila kikundi cha wafanyakazi katika sehemu yao moe wawe na lengo lao la mwaka, la mwezi, na la siku. Na hapo basi, baada ya kufahamu lengo, watu wajue jinsi jihudi yao inavyoilingana na ya mwaka uliopita, ya mwezi uliopita, au ya jana.

Mimi naamini kwamba wananchi wakiwa na lengo kamili mbele yao, na wakifahamu kiasi gani wamelivuka lengo hilo, au wana upungufu kiasi gani, watatimiza wajibu wao katika kazi hiyo, kama vile ambavyo warnetimiza wajibu wao katika kazi zingine nyingi mnamo miaka michache iliyopita. Watatamani kulivuka lengo hilo; watajivunia kiwanda chao kikivuka lengo, na wakati huo huo wanatengeneza nguo zilizo bora zaidi. Na watatambua kwamba wakati wanapofanya kazi zao wanatia jasho lao katika mafanikio ya lengo la Tanzania nzima, ambalo ni jumla ya shabaha mbali mbali za viwandani, mashambani na ofisini.

Waheshimiwa, Mabwana na Mabibi, Nikihamini kwamba juhudii ya wafanyakazi wote kiwanda hiki kina sehemu kubwa ya kufanya katika kuleta maendeleo ya uchumi wetu, nina furaha kubwa kutangaza kwamba kiwanda hiki cha nguo sasa kimefunguliwa, kwa manufaa ya Tanzania.

SHERIA YA MITO NA BAHARI

*Hotuba ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
Mwalimu Julius K. Nyerere kwenye Mkuu wa Tatu
wa NUTA, Dar es Salaam. — Novemba 1, 1969.*

Ndugu Mwenyekiti, wageni waheshimiwa, na ndugu wananchi, Kwanza natu shukrani zangu kwa viongozi na wanachama wenzangu wa NUTA kwa kunikaribisha tena nije kushiriki katika mkuutano wenu wa tatu. Pili, nataka kuwashukuru wageni wetu. Kama Ndugu Katibu Mkuu alivyosema, licha ya baadhi ya Mabalozi walioopo hapo, tunao wageni kutoka nchi mbali mbali ambao warnetu heshima ya kuhudhuria mkuutano huu. Nimeambiwa kwamba tunao wageni kutoka Vietnam ya Kusini, kutoka Ujarumania ya Mashariki, kutoka Romania, kutoka Vietnam ya Kaskazini, kutoka Namibia, Zambia, Dahomey, Sryria, Congo Brazaville, Urussi, Korea, Morocco, Mali, Upper Volta, Albania, Gambia, Tunisia, Angola, Mauritius, Ghana, U.S.A., Umoja wa Wafanyakazi Duniani, Hungaria na Misri. Waheshimiwa wote hawa napenda kuwashukuru.

Halafu napenda kuomba radhi kwa wanachama wenzangu wa NUTA na viongozi wetu kwamba safari iliyopita nilikuja na hotuba imetayarishwa, safari hii sikuja na hotuba iliyotayarishwa. Safari hii mtu akisinzia kaikosa. Imekuwa hivi kwa sababu nitakayoyasema, hata kama ningejienda kwa maandiko, ni mambu yale yale; sina jipya. Kwa hiyo, kwa upande mmoja mtu ambaye alikunywae pombe kabla ya kuja hapa anaweza akasinzia na hakuna atakalokosa; labda sana atakalokosa utani utani tu. Hiyo ni sababu yangu ya kwanza ya kuomba radhi. Sababu yangu ya pili ya

kwamba zaidi ni kwamba ingawa hii ni mifutano wa NUTA, lakini hayatakuwa yanahusu NUTA peke yake; yatakuwa ya Kitanzania. Na minafanya hivyo makusudi katiba.

Lakini klabi sijayasema hayo ningependa kusema jambo moja linalo wafanyakazi. Nchi yetu sasa hivi ilivyo, kama Azimio la Arusha linayosema, ni nchi ya wakulima na wafanyakazi. Na Mpango wa Miaka Mitano unatilia mkazo sana wakulima; na sababu zake zinaleezwa kwamba 95% ya wananchi wa Tanzania ni wakulima. Kwa hiyo, ikiwa utazungumza maendeleo ya wananchi wa Tanzania, maendeleo hayo yatawahusu zaidi wakulima. Kwa hiyo mkazo kama Mpango unahusu Watanzania, lazima utaeelekea zaidi kwa wakulima kuhiko kwa wafanyakazi wachache tulioibaki: mmoja wao mimi. Lakini, maendeleo ya kisasa upande mmoja maana yake ni kwamba kila tutakavyozidi kuendelea umuhimu wa wakulima utazidi kupungua na umuhimu wa wafanyakazi utazidi kuongezeka; ndio maana ya maendeleo siku hizi. Nitoe mfano tu. Leo unawaea kuzigawa nchi zilizondelea na nchi zisizoendelea kwa namna nyingi. Moja ni hili, kwamba nchi zisizoendelea watu wake wengi ni wakulima na wachache tu ni wafanyakazi. Na nchi zilizondelea watu wake wengi ni wafanyakazi na wachache ni wakulima. Ndiyo sababu nikasema maana moja ya kuendelea ni kwamba kila mtakavyozidi kuendelea, wingi wa watu ambaoriziki yao inategemea kilimo utazidi kupungua, na wingi wa watu ambaoriziki yao inategemea kufanya kazi itazidi kuongezeka. Mnaweza kuchukua hesabu za Marekani, mnaweza kuchukua hesabu za Wajermani, za Waingereza, na za wengine.

Lakini nitato, mfano mmoja mifupi. Nilikwenda Sweden mwaka 1963, nikakuta wakati huo katika idadi ya wafanyakazi wote, wanaofanya kazi viwandani wanaotegemea mshahara kwa shughuli zisizohusiana na kilimo ni 91%; 9% tu ndio wamo katika killimo. Niliporudi safari hii nimekutia kwamba imebadilika; na sasa walimo katika killimo ni kiasi cha 6%. Nasema upande mmoja hiyo ndio maana yake, ingawa sasa hali tulivyo hivi sasa kwamba wananchi wa Tanzania na hao ambaa kusema kweli wakati mmoja 95% ya wakati wetu hatuna budi tuitumie katika mahitaji yao ni wakulima lakini kila tunavyozidi kuendelea hali hili itabadilika; ndio maana ya maendeleo.

Maana yake nyininge ni hili: kwamba kesho ni ya wafanyakazi; na mazungumzo tunayoyazungumza ni ya kesho, na kesho ndipo wingi na umuhimu wao utazidi kuongezeka. Kama hau-

ongezeki hatutafurahi; tutasema kwamba hatuendelei. Kwa hiyo, jana nilifurahi nilipokuwa nasoma hesabu nikaona kwamba hesabu ya wafanyakazi katika Tanzania imeanza kuongezeka, sasa tumekwisha vuka nusu milioni. Mwaka nitakaposikia kwamba tumefika milioni moja nitafurahi zaidi, nitakaposikia tumefika milioni mbili nitafurahi zaidi, nitakaposikia tumefika milioni tano ndio furaha itazidi sana, maana yake ni kwamba ile idadi ya wakulima itakuwa inapungua.

Hilo la kwanza nillokuwa nataka kulisema wakati mtakapokaa mnazungumza kwamba ingawa kwa sasa wafanyakazi ni wachache katika Tanzania, msisahau kwamba kesho ni yenu. Na hali itakavyokuwa kesho inategemea wafanyakazi wa leo wanakusudia kesho iweje, hilo ni jambo moja nilifiki ni liseme mapema juu ya wafanyakazi, halafu niseme juu ya mambo ya Kitanzania. Na hayo nitakayosema pengine mtashangaa kwa kuona hayusianii kabisa na wafanyakazi.

Hapa tunazungumza nini? Kama alivyosema Katibu Mkuu, tunazungumza juu ya maendeleo yetu. Baada ya kupata Uhuru yetu, tumekwisha pata tunajitawala; sasa nia yetu ni kujuliza tunakwenda wapi kutoka hapo! Tunasema tunaleta maendeleo, tunabadili hali zetu. Na napenda leo kuchukua nafasi hii kueleza mgogoro mmoja tu, sielezi zaidi, katika kuleta maendeleo.

Laiti Mwenyezi Mungu angetukabidhi kadunia ketu peke yetu, tungeweza kuzungumza mambu ya maendeleo yetu kwa kujitazama sisi wenyele tu bila kuuliza habari ya mtu mwingine. Lakini dunia tunamoishi sivyo ilivyo. Hapa sasa hivi tunaishi katika dunia ambayo ina watu wengine, wengine wakubwa na wengine wadogo; wengine wakubwa sana! Hiyo ndio dunia tuliyomo. Tunapokaa tunazungumza maendeleo yetu hilo tuisilishau; isiwe kama samaki anayejiribu kuogeleta tu hajui bahari. Ni vizuri hata samaki akelewae matatizo ya bahari yalivo, ndipo akajandaa katika kuogeleta kwake. Na sisi dunia tuliyomo hii, hata kama hatuwezi kuelewa kila kitu, lakini kujaribu kuelewa mambu machache ya mazingira yetu. Najua wengine wanadhanii mambu hayo ni magumu sana, na si ajabu kuna wengine nitakapomiliza watasema, "Mwalimu naye, haya mambu tunayaelewa sisi, anafuambia ya nini." Lakini msipotaka kuyalewa waheshimiwa msizungumze mambu ya maendeleo, mnyamaze. Mwambishi tu "Fanya hivi," unafanya; msizungumze kabisa habari za maendeleo. Kama una-taka kusema, kutoa mawazo yasikike kuongoza katika maendeleo

yetu, lazima ujue dunia ilivyo. Mtu anayetaka kutuongoza nyikani lazima kwanza apata ramani, na pli ajue kuisoma ramani hiyo ndipo awewe kutuetekeza. Lakini kama hataki kushika ramani, wala hataki kujifunza kuisoma, ila anajidai kutuongoza tu, mtu huyo hatufai. Huyo ni wa kuambiwa, "Pita hapa," akapita; na wala huwezi kuibisha au kuuliza nipte hapa kwa nini!

Napenda kuzungumzia dunia katika hali ambayo nimepata kuizungumza zamani; ndyo maana nikasema hakuna jambo jipyu nitakaloesema. Nitarudia yale yale. Dunia ina matajiri; ina mataifa matajiri na mataifa maskini. Na kwa hali ilivyo sasa, mataifa matajiri yanaendelea kutajirika zaidi wakati wote, na mataifa maskini yanaendelea kudidimia wakati wote. Na sababu zake zipo nyinyi; mimi nitaleza mbili tu. Ya kwanza ni kwamba kama vile ambavyo yako majitu yanayopenda kutajirika kwa kuwatumia wenza, na mataifa vile vile. Mataifa nayo yapo yanayopenda kutajirika kwa kuwatumia wenzi waso. Wanahitaji mambo mengi, nitataji mawilli tu. Moja wana vitu vyao wanauza, wana vitu vyao wanavyovitengeneza na wanauza. Na ni vizuri kama unatengeneza vitu kwa ajili ya kuuza uuze kwa wingi kadri inavyowezekana, na kwa faida kubwa kadri itakavyowezekana, bila migogoro. Ndivyo utakavyozidi kutajirika. Mataifa haya yalipoanza mambo haya wakati mmoja yakaanza kushindana-shindana; huyu wanauza na mwiningine anaauza hapo hapo.

Sababu ya Ukoloni Mamboleo ni hiyo hiyo: ni kulinde mirija ya wakubwa. Na madhali mirija ya wakubwa inalindwa, wakubwa wataendelea kutajirika na nyinyi waswahili mtaendelea kuwa maskini. Hiyo ndijo sababu ya kwanza ya unyonyaji.

Sababu ya pli ni ile ambayo ningependa kuita sheria ambayo nimepata kuitaja wakati mwiningine nayo ni ile ambayo ningependa kuita sheria ya mito na bahari. Ipo sheria ya mito na bahari kwamba kwa mazingira yake yalivyotengeneza maji lazima yatoke mtoni yaingile baharin! Hata ule mto ulioko Ugogo lazima maji yake yaende baharin. Mto ukipenda au usipende maji yatakwendu; na siyo mto tu bali hata bahari yenyeve ikipenda au isipende maji ya mto yafaku tu! Bahari haiwezi ikusema haya maji ya Ugogo nayo yanakuja hapa, sikubali maji ya Ugogo!

Kwa hiyo maji yote ya mito mikubwa kama vile Nile, na ya mito midogo, na ya vijito vijito, yote yanakwenda huko huko baharin. Si hiyari ya mto wala si hiyari ya bahari, bali ni

mazingira yake yalivyotengeneza. Maji yakipatikama mahali po poto yafatuvu tu yaende baharin, isipokuwa kama mkiyaziba kwa nguvu; lakini mkiyachia yatakwendu kwa sheria yake.

Sasa, Waheshimiwa, ipo sheria hii vile kwa uchumi. Mali ya maskini lazima iende kwa tajiri. Maskini akipenda asipende itakwendu! Na tajiri si lazima awe mnyonyaji, hata kidogo; na wala si lazima awe ana nia mbaya. Bali ye ye ni kama bahari. Hawezi akasema hata mali ya Tanzania nayo inakuja kwangu, hii na irudi. Hawezi! Itakwenda tu kwa tajiri na itakwenda kwa sheria ile ile kama ya maji.

Nitaleza sababu zake baadaye kidogo. Inasemekana mambo haya ni magumu sana kuelewa, lakini kwa kweli si magumu sana; ni mepesi angaluu kujua yalivyo. Kujua sababu zake kunataka wataalamu, lakini kujua yalivyo si jambo la ajabu sana madhali mtu ana Jicho la kuona. Jambo muhimu ni bel ya vitu. Mnafahamu ya kuwa vitu vyao, ni sisi maskini tunavyo yetu, ingawa maskini. Basi bei ya vitu vinavyotengeneza na matajiri inapanda wakati wote. Sitaki mnivilize kwa nini; mimi najua hivyo ndivo ilivyo. Kaa mwenyewe ufikirie bei ya trektu mwaka 1959 ilikuwa nini? Na sasa, baada, ya miaka kumi, bei ya trektu ile ile imekuwa nini. Na chukus kitu kingine cho chote kinachokuja hapa kutoka kwa wakubwa: kama ni kiatu, kama ni kofia, kama ni kilemba, hata hizi rangi kina mama wanapaka midomo; cho chote kile! Utaoana wakati wote kimeongezeka bei na tunakilipa zaidi sisi kuliko tulivyo kuwa tunakilipa miaka kumi huko nyuma. Sisi hape kwtetu tunataku trektu tulimie: lazima tununue kwao. Kwa hiyo mwaka 1959 nilikuwa nalipa kiasi fulani leo nalipa zaidi: Kwa ajili ya kupata kitu kile kile leo lazima nifanyi kazi kwa saa nyinyi zaidi kukigharimia kuliko ilivyo kuwa inanibidi nifanyi miaka kumi huko nyuma. Ndiyo maana yake. Kama ni trektu la kulimia, kama ni lori la kusombea vitu, au ni injini ya garli la moshi, kama ni vitu vingine ambavyo wewe unavihitaji kwa lazima, basi bei ya vitu hivyo inaongezeka tu! Huwezi kusema sasa sisi bwana madhali bei za injini zimeongezeka tutachukua bidhaa kwa punda; huwezi! Utendeeloo kuyanunu mainjini hayo vite vile na huwezi kuyakata. Huwezi kuacha kununu malori utumie farasi; huwezi, utanunu tu! Mimi naseme lazima utanunu na bei inapanda. Wala huwezi kusema sasa tuache kununu nguo kwanza; tutashughulika na nguo baadaye. Na madhali unaendelea kununu nguo kwao,

utschinuna kwa bei inayopanda. Kuna vitu vingine vingi vya mnama hiyo ambavyo mnawenza wenyewe matakengeneza orodha yake.

Sasa chukua vitu vyetu. Sisi kwanza tumejkishwa pata hasara. Tumenunua kitu kwao ambacho jana kiliikuwa shilingi mbili; leo kimekuwa shilingi tatu. Na chetu sisi kinyume chake. Jana tulikuwa tunauza shilingi moja; leo tunauza senti 60! Nitawapeni mifano miwili tu, mingine mnawenza mkaifirkira wenyewe. Kwanza mnamo mwaka 1952, 1953 au 1954, bei ya pambu ilikuwa nadhani senti sitini na mbili kwa ratili moja; leo senti hamsini!

Ngoja niwaleeze mambo. Kama bei ya pambu ingebaki pale pale senti sitini na mbili kwa kilo, mkulima wa pamba tarayi angekuwa amepata hasara! Kwa nini? Kwa sababu thamani ya senti sitini na mbili za mwaka 1959 siyo ile ile. Sentii 62 mwaka ule ziliweza kununua vitu vingi zaidi kuliko leo; thamani yake imeteremka. Mtu aliyekuwa na senti 62 mkononi wakati huo, na mwenzye 62 leo, siyo sawa. Kwa bei ya senti 62 kwa ratili leo, bado mkulima wa pamba angekuwa na haki ya kunung'unika! Ange-sema, "Vitu vimepanda bei na mimi thamani ya pamba yangu imebaki pale pale; inakwauje?"

Sasa haikuwa hivyo basi; hata hivyo bei haikubaki pale pale, bali imeanguka mpaka kufukia senti 50! Kala nani faida hii; hii faida kapata nani? Faida kapata mnunuzi! Kama mnunuzi yule angebaki na bei ile ye ya mkaa kurni nyuma, alikuwa anaainunuwa pamba ratili senti 62 na leo bado anaainunuwa senti 62, ingekuwa bado ana naafuu, na angeshukuru. Lakini bei imeteremka kaipata.

Sasa ungefikiria kuwa madhalhi bei yetu ya pamba imeteremka, na bei za nguo za waheshimwiawa hawa watatuteremshia vile vile! Lakini sivyo: wanapandisha tu! Sababu ya kwanza hiyo; bei. Bei yao inapanda na yetu inateremka; kununua lazima ununue kwao na kuuza lazima uuze kwao. Ndiyo ile sheria niliyokuambia kwamba lazima yataondoka maji mtoni, yapende yasipende, lazima yaende baharini. Na ukipenda au usipende utanunua kwao na utauza kwao, basi. Hiyo ndiyo nasema ni sababu ya kwanza.

Ungeweza kusema kama hivyo ndivyo, vitu vyao vinapanda bei na vyetu vinateremka, kwa nini tuisitengeneze vyetu wenyewe? Na kwa nini tuendelee kununua vyao tu badala ya kujitengeneza vyetu wenyewe sisi hapa hapa? Tunanunua matrektaka yao haya bei inaongezeka: nasi tunayachukua hayo hayo kwa nini? Kwa nini tuisitengeneze yetu? Malori bei imeongezeka tunayachukua malori

yao, kwa nini na sisi tuisitengeneze yetu? Mkipenda NUTA, kuuliza maswali kama hayo yaulizeni, na mimi napenda muulile!

Ziko Sababu zinazotufanya tushindwe, ndipo nikawaambia iko ile sheria ya mito na bahari inayofanya maji yaende baharini yapende yasipende. Kwanza hatuna ufundi! Kuna vitu fulani hivyo kutengeneza vinataka ufundi. Hatuna. Mzanaki hana ufundi huo, Mnyamwezi hana ufundi huo, ukitaka tena ueende kwa hao hao ndio waje kukusaidia. Pili hatuna mtaji. Vitu hivyo kujitengeneza vinataka sana mtaji! Wewe unaifikiri kiwanda cha malori ni sawa na kusuka mkeka! Na tatu ni soko. Ukiwa na kiwanda cha kutengeneza malori au cha kutengeneza magari-moshi, halafu uyuaye wapi? Humu humu Tanzania? Utagundua kisoso chako hakithoshi! Sasa mtu anawenza kuuliza kwa nini tuisiuze kwao hata na sisi? Mbona wao wanaanza kwetu na sisi tuisiuze kwao! Ukijaribu kuuza kwao wanakataa. Watakuzaa kuuza kwao, watakuwekeea vizingiti usiweze kuuza kwao, hata kama ungeweza kutengeneza.

Hiyo ndiyo hali inayofanya ninyi mbaki papo hapo, kwa hiyo mtaendelea kununua kwao. Nitawaleeza baadaye habari za vile ambavyo tunawenza kutengeneza. Vingine mnawenza kutengeneza; vingine hamuwezi kutengeneza impaka kwanza hali yenu ibadilike! Kwa sasa mtaendelea kununua kwao kwa bei inayopanda na mtaendelea kuuza kwao kwa bei inayoteremka: mkipenda msipende!

Hiyo sababu moja nimesema inayoleze sheria ya mito na bahari. Nataka kueleza sababu nyngine ndogo inayoleze sheria hiyo. Tukipidi tunispide, tutapata hasara tu, na wenzetu wata-pata faida. Kuna fedha za kufanya biashara duniani, waheshimwiwa. Biashara za siku hizi ni za fedha. Kama unavyoyua hapo ukitaka kwenda kununua muhogo sokoni, sharti uwe na hela mfukoni. Huwezi kujienda tu. Una jembe, sijui, umkute mwenzye nyanya sokoni unampa jembe yeye akupe nyanya. Biashara hiyo ya kubadilishana viti ilikuwako zamani, lakini siku hizi haiwezekani; huwezi hata kuionna. Siku hizi sharti uwe na fedha, na fedha zako zikubalike.

Huwezi kujienda na makaratasi tu, unampa mtu sokoni. "Karatasi hili ni fedha!" Atasema hizi karatasi si fedha; hili ni karatasi la kusokotea tumbaku! Na zile karatasi impaka zikubalike zilitwe fedha, lazima kwa sheria ya Tanzania ziljilikane kwamba ni fedha. Halafu ukimpa mtu anakubaliana nawe, ukitaka ugoro unaweza ukapata ugoro kwa karatasi hili.

Na biashara ya dunia vile vile. Ukitaka kufanya biashara ya

dunia itabidi uwe na fedha. Kwa bahati mbaya hakuna fedha za dunia; kuna fedha za wakubwa tu. Na kwa kweli mngeweza katumia fedha zo zote, za wakubwa wo wote zingewenza katumika, lakin sasa hivi zinatumika kwi desturi fedha za wakubwa wawili tu. Moja ni fedha za Marekani; nyingine ni fedha za Uingereza.

Nasi sisi watu wote wanaotaka kufanya biashara duniani lazima wazipate fedha hizi ndipo wawewe kufanya biashara. Kwa sababu ukilwa nazo zile zinakubalika po pote; unazitumia zile fedha za Marekani kununulia vitu mahali po pote unapotaka, kama vile ambavyo ukilwa na hela yetu unawewe kwenda Tanga ya mahali po pote kununua kitu. Fedha ya Marekani inakubalika. Ziko nchi duniani fedha ya Marekani ni kama yao tu; ukifika unawapa wanakupa unachotaka. Dollar ya Marekani inakubalika; ukilwa nayo hujambo. Halafu na za Mwingereza.

Sasa Benki inataka fedha zile kusudi mfanye biashara duniani katika kununua vitu muhimu kama vile matrektika ama malori ambayo tunalazimika kununua. Utanunua kwa kitu gani? Ndipo unatufa fedha hizo zao ununule vitu kwa. Kwa kweli upande mmoja unazinunua zile fedha kwa. Unazinunua fedha za Marekani au unazinunua fedha za Mwingereza, unakuwa nazo; sasa unatazama duniani mahala penye malori, mahali wanapokubali fedha za Mwingereza au za Marekani, unapige biashara nao, unanunu. Unakwenda mahali, unataka matrektika; unatazama kama bei ya yule ni nzuri; unanunu. Sisi tumezoa kununua matrektika ya Mwingereza, nchi zingine za Kialfraka wanunu ya Kifaransa, na nyiningine ya Marekani; ili mradi maskini wote sisi tunalazimika kununua fedha za watu wengine.

Sasa basi. Tunazo fedha za Walngereza; tumenunua-nunua fedha za Waingereza, tunazo, ziko Uingereza; tunazitumia kwa kununua-nunua vitu yetu. Ukitaka kununua kitu unazinunua fedha za Mwingereza; na unazinunua kwa bei ili uzitumie kununula kitu. Kwa hiyo zina bei inayoulikana. Mjarumani naye ana fedha zake, nazo vile vile unawewe ukazinunua ili ununule malori mahali yanapopatikana. Sasa unakwenda una fedha zako za Tanzania. Unakwenda kwa Mwingereza, unasema, "Nataka hela zako; bei yake nini?" Anakwambia. Unasema kwa fedha hizi nilizonozo nikinunua za Mwingereza naweza kupata lori; lakin nikinunua kwa Mjarumani naweza kupata lori zikabaki.

Basi maskini kama sisi wanakwenda kununua fedha: wanunuza za Mfaransa na za Mwingereza, na za Mjarumani, na

kadhalika. Lakini siku moja Mwingereza atazipunguza bei fedha zake! Ataona Waswahili hawa siku zote wanaacha fedha zangu, wanakwenda kununua za Mjarumani, latalu wanunuza vitu Ujarumani huko huko. Basi atazipunguza bei za kwake. Sasa na wewe Mswahili ulikuwa unazo zako huko Uingereza. Una shilingi milioni 20 za fedha za Kiingereza, huko ili ununule vitu. Mara Mwingereza, kwa sababu zake mwenyewe tu za mashindano yake na wakubwa wenzake, anateremsha bei! Anateremsha bei na za kwako vile vile, bila ya kukushauri. Unabaki kusema tu kuwa ile shillingi yetu ya Kiingereza jana ilikuwa thamani yake shilingi ishirini, sasa imekuwa shilingi kumi na tano. Umepata hasara.

Sisi yalitufika hayo mwaka juzi tukapoteza fedha zetu, kwa sababu Mwingereza, kaamu basi! Siwezi kuendelea, natoa mfano tu. Nasema haya Mataifa makubwa wanawewe, kwa sababu zao wenye, wakapunguza thamani ya fedha zao, na wewe maskini ukala hasara, basi. Uamuzi wanafanya wao, kwa faida yao wenye; hasara unakula wewe! Ukipenda, usipende unaila ile hasara! Na hata hiyvo ukipenda usipende utazinunua fedha zao, maana fedha za wakubwa hizi unawewe kuzifanyia biashara; za Mswahili utaweka kuzifanyia biashara mahali gani?

Vile vile kwa faida yao wenye, kwa mazungumzo yao ya kikubwa-kubwa tu, wanawewe wakaiongeza thamani ya fedha zetu. Wamefanya Wajarumani juzi. Hatukai sisi tukazungumza; yao wenye tu. Wao hujadiliana, Mboma siku zote Waswahili wanakimbilia hela zako bwana! Mambo gani haya? Siku zote watu wakitaka fedha wanakimbilia zako; unajua hali hii inaharibu biashara! Sasa lazima uziongeze bei hela zako hizo, ili tufanane-fanane. Maana watu wote, hata waliokuwa na zetu, sasa wanarudisha, wanakujua kuchukua zako, sisi tunaumia. Wanazungumza wenye: wenye kabisa! Hawasemi, "Lakini Tanzania itaumia, au Nigeria itaumia, tukifanyi hivi ni sawa na kupandisha bei ya vitu yetu ambavyo Tanzania ainavinunua jamaa, watu hawa wa Tanzania maskini hawa, Nigeria maskini bwana, wanataka matrektika yetu, malori yetu, wanataka mercedes benz haya wanayunu. Sasa tukiziongeza ndio tunawaiongeza bei ya vitu hivi, jamani temewauli."

Huulizwi hiyo. Huulizwi hiyo, wanazungumza kikubwa tu! Na wanaamua kikubwa tu; Wanapandisha bei kwa matengenezo tengenezo ya klubu yao. Wakitengeneza bei ya vitu vya mahali hapa inapanda kusudi ikipanda wao wanawewe kushindana vizuri

zaidi, lakini sisi tuliokuwa tunanunua kule ndio tunaha hivyo tena! Mkipenda msipende bei inapanda na hakuna fidia inayotokee mahali po pote; bei ya vitu inapanda napa na hakuna hida. Hakuna nafasi ya kusema, "Jamani, ninyi mmeefanya hivyo mmeepata faida yenu, mmetufidia wapi? Hakuna! Unaumia na unaendelea kuumia, unabaki unaumia hapo hapo.

Hiyo nasema ndio sababu nasema kwamba matajiri wanaendelea kutajirika, na maskini wanaendelea kuflisika, sababu ni mbili. Kwanza ya unonyaji, pili za sheria ya mto na bahari! Maji yataamimilika tu yanakwenda barahini. Na haya niliyoyaeleza yanahusu zaidi ubhusiano wa nchi kama zetu zinaitwa, "Dunia ya Tatu," dunia ya malofa. Nadhani ubhusiano baina yetu na Mmwinyi wa Kimaghribi yaani Ulaya ya Magharibi na Amerika ya Kaskazini ndio huo.

Lakini si lazima uishe hapo tu, inaweza kuwa vile vile ni ushiano wa nchi zetu hizi na za Mashariki vile vile. Nchi za Mashariki wao kwa kweli wanajisema wao si wanyonyaji na mimi sitaki kuwaambia wanyonyaji. Mimi leo simsemi mtu hapa, sivezi kusema wanyonyaji! Kwa hiyo tuache ya unonyaji. Lakini nimesema ziko sababu mbili hapa; moja ni unonyonyaji, Taifa linakusudia hasa kunyonya; lakini nimesema ya pili ni sheria tu kama ya mto na bahari. Mto ukipenda usipende itayapokena tu! Sasa nasema sheria hii ya pili imezihusu na nchi za Mashariki vile vile kwamba lazima zikipenda zisipende zitatumonyonya! Nitaleaza sababu.

Lazima zikipenda zisipende zitatumonyonya, isipokuwa labdazikatae, ziseme, Hapana, mambo haya lazima turekebishe! Kwani wanawea kurekebisha. Wanawea kufanya makusudi kabisa na kurekebisha; lakini bila marekebisha watatunonya na nitaleaza. Nilisema kuna bei ya vitu. Kuna vitu bei yake inapanda, na vingine bei yake inateremka. Nchi za Mashariki zitafika na zingine zimefika mahala ambapo bei ya vitu vyao itapanda na watatazama na watasema madhalli Marekani anaanza vile tutashindana naye, na sisi tuuze kidogo chini yake, lakini watakuwa wanashindana na Marekani watuzie kwa bei ya chini: lakini kwa bei yao ile inayopanda wakati wote. Marekani akipandisha basi na wao wanasema tumepta nafuu na sisi hapa; na sisi sasa tunawea kupandisha kidogo watanunua vyetu — watapandisha tu! Watakataa kwa nini? Kwani unaifikiri Dunia hii ina wajomba hii? Watapata hela, zitapanda ila wakatae waseme sisi ni wajamaa — vitu hivi bei

yake inazidi kupanda; kwa hiyo lazima turekebishe mwaka hata mwaka, tulalipa fidia nchi hizi kwa sababu vitu vinapanda bei.

Au wanataka Mkonge wetu, na bei ya Mkonge imeteremka; sasa wafanyeje wao? Watanunua tu! Watafurahi kuona bei ya mkonge imeteremka, na watanunua vile vile kwa bei hiyo ya chini. Au ikiwa ni bei ya pamba imeteremka, wao vile vile watajikalia nje tu wakidesa tusubiri tuone kwanza! Kwa hiyo wanawea wakasema, Sio sisi tulioteremsha! Potelea mbali si nyinyi mlioteremsha, lakini mmefaidika kwa mgogoro huu, na katika mgogoro huu kwa kweli huwezi kumsema aliyeypandisha, huwezi kumsema fulani ndiye aliyeypandisha; hakuna anayeweza kumsema mwenye kupandisha, isipokuwa imefanya ktu na wakubwa; na wakubwa wanazidi kupata, na wadogo wanazidi kudidimia!

Hilo ni moja nasema. Nchi za Mashariki zitajivunia zimo katika mkondo ule ule. Hilo ningependa kusema. Lakini ningependa kusema, nchi za Mashariki tunapofanya biashara nao, wana ntindo wa kudai na nyinyi mnunue. Wananunua vitu kwetu, mathalani vya thamani ya shillingi milioni moja, halafu wanasema, Miradi tumenunua kwenu kuhawa ya thamani ya shillingi milioni moja, na nyinyi nunueni kwetu vitu vya thamani hiyo hiyo! Sasa fikiria basi, mathalani anayesema hivyo ni Mrusi, anamwambia Mtanzania. Nasema ni mfano tu. Unazungumza juu ya milioni iliyoombwa na Mtanzania na milioni iliyoombwa na Mrusi. Moja kwa sababu ni milioni unasema si milioni bwana! Ni sawa sawa na kuchukua kitoto kidogo cha miaka mitano unakitiwisha gunia la kilo mia na wewe unakitiwisha gunia la kilo mia unasema sisi ni sawa bwana; mimi nimejitiwisha gunia la kilo mia kama wewe. Sasa unasema sawa! Wewe kwani zaidi bwana? Unakaambia katoto, Wewe gunia la kilo mia na mimi gunia la kilo mia, sisi sote gunia la kilo mia; mimi nibebe kilo mia na wewe kilo mia vile vile! Maana kuuza vitu vya shillingi milioni moja katika soko letu la hapa, si sawa na kuuza vitu vya shillingi milioni moja Nchi ya Mashariki iliyoendelea!

KUUTAFUTA USAWA

*Hotuba ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
Mwalimu Julius K. Nyerere wakati wa Sikukuu ya
Wafanyakazi Uwanja wa Karume, Dar es Salaam.
Mei 1, 1970.*

Wananchi,

Mimi sina sababu ya kueleza tena kwa nini leo tumekusanyika hapa, au kwa nini wafanyakazi wa dunia nzima wamekubaliana kuadhimisha siku ya leo mara moja kila mwaka. Hayo yameleewza vizuri sana na wataalam, na mimi nikijaribu kuongeza nitawavurugenzi tu. Ila nawaombeni tu kwamba hayo waliyoyasema tuyazingatia.

Mimi ningependa kumsifu sana Bwana Msekwa kwa maelezo yake ya usafaha ya kutukumbusha vitendo fulani fulani viliyofanyika siku hizo za nyuma. Ila moja kakosea, na kwa hilo nitamzahihisha. Mimi husoma-soma vitabu vya historii ya watu fulani, wengine wakorofu kama mimi waliofanya mambo mengi sana. Wakati mwiningine ni vizuri maneno haya yasemwe wenyeewe wamekuifa. Maana yakisemwa wenyeewe wamekuifa, hawawezikusahihisha. Lakini yakisemwa wenyeewe wangalipo wapo wanawenza wakayashahihisha. Wakati mwiningine maneno mengi sana huandikwa juu ya watu fulani, mpaka watu wanaposoma wanashangaa kuona watu hao walikuwa wanafanya mambo makubwa sana. Lakini penginhi hizi huwa ni hadithi za mwandikaji tu wala sivyo mambo yaliyokuwa.

Bwana Msekwa kaeleza kwamba nilikwenda kwa rafiki yangu siku zile za mgomo wa bia; lakini hata rafiki yangu alipoleta mvinyo mimi bado nikigomea, kwa sababu zote ni pombe za Wazungu tu! Siyo kweli, wananchi; siyo kweli hata kidogo. Ningefurahi sana kama ningekuwa na moyo mkubwa namna hiyo;

na kama ingekuwa hivyo ningenyamaza kimya hapa. Lakini siyo kweli. Kweli nilikwenda kwa huyu rafiki yangu; kweli alijua kwamba bia hawezikunipa, pale. Basi akaleta mvinyo. Mwanzezo nikajidai sitaki mvinyo ila baadaye rafiki yangu akabembeleza akisema, "Milichogomea ni bia; na bia sikuleta, wala pombe kali sikuleta kwa, kujua kwamba nitakuja kukutia wasiwasi bure; nimeleta mvinyo: hata mvinyo unakataa bwana!" Nikanywa! Lakini jambo kubwa katika hadithi hiyo ni kwamba nilijiona kama nimefanya dhambi. Hilo ndilo jambo kubwa kwamba ijapokwu kweili haikuwa imetoka kauli ya kukataza mvinyo, lakini wazo limezuka tu kuwa pombe za Kizungu hizi hatunywi!

Lakini mimi nikanywa. Nimetoka pale kama nimetenda dhambi. Najuliza nafsi yangu, "Kwa nini nimekunywa mvinyo!" Mtu hakuniona; iliikuwa ni mimi na huyu mtu peke yangu, hakuna mwiningine alieniona. Lakini roho yangu iliiniuma sana kwamba nimekunywa hiki kitu. Ni jambo la imani: watu wameamua jambo, na wote mnakusidua kulinzi hilo kama dini. Ukilikosea unsajihukumu mwenyewe rohoni mwako.

Nakumbuka lingine la wakati huo huo, siyo kwa ajili ya kuonyesha kwamba viongozi wa TANU tulikuwa tuna moyo mgumu sana, bali kuonyesha maana ya umoja. Siku moja jioni jioni mimi na wenzangu, siwezi kuwatjata, tulikuwa tunatembea-tembea katika motokari. Tukasimama mahali. Mwenzetu nimoja akatoka, akaenda mahala, mara akarudi ana kitu amekifungafunga katika karatasi. Tukaenda zetu mpaka tukafika mbali mimi sina habari ya kitu kilichofungwa katika karatasi. Kumbe ni kichupu cha nsusu-brandy, ambacho mwenzetu huyu amekinunua kama mwizi! Nikajua umoja ni kitu kikubwa sana. Hawa wakubwa wangependa kunywa wangekunywa tu. Lakini hawathabutu wanywe wanaonekana. Ingawa tuko sisi wenyeewe watatu bado mtu anatoka ananyata, na anakuja na brandy ameficha sana.

Mimi nawasifu. Sisemi habari ya viongozi wenye moyo wa ajabu sana, naseme habari ya umoja. Umoja ni jambo zuri sana kama limeeleweka na limekubalika na wengi; walio wachache watatii, wakipenda wasipende. Hilo ndilo jambo la maana. Na kama tulifanikwa kwa sababu walitaka; na hao wachache waliokulali na walegevu legevu waliokuwa wanajificha hivyo. Lakini kwa kujua kwamba wengi wameamua, wachache hawakuwa na hiyari. Wenye moyo, wasio na moyo; wagumu kabisa na

wasiokuwa wagumi kabisa; wote walikuwa hawana hiyari, kwa sababu wengi wamekubali. Hilo ndio jambo kubwa ambalo linafaa rukumbukwa.

Hilo lingine la kusema kuwa nilikwenda nikamwaga bia mahala, nalo pia si kweli. Ingawa najua iméandikwa katika vitabu (ambavyo nimekwisha sera kuwa vitabu hiyo wakati mwiningine vinapotosha) lakini siyo kweli. Na hiyo ya kwamba nilikuwa sijui habari ya mgomo nayo siyo kweli; kwa sababu tuligoma: tuligoma wote, tuligoma moja kwa moja!

Sasa wananchi hayo ni masahihisho madogo tu. Jambo ambalo mimi ningependa kulisema, wananchi, siyo la kukumbuka hizo hadithi za zamani, ingawa kama alivyosema Ewana Msikwa, ni nzuri na lazima tukumbuke tunakotoka. Lakini Chama chetu hakiwezi kudumu kwa sababu ya huko tulikotoka. Chama chetu ni lazima kishi kwa viendo vyake vya sasa, na kwa shabaha zake za kesho. Hayo ndio mambo makubwa. Ya huko nyuma mazuri, na inafaa wananchi wakati mwingu sera tunakumbushana tulikotoka; lakini jambo kubwa zaidi ni kwamba tunakwenda wapi. Na hilo nataka kulisema kidogo tu. Tunajenga Ujamaa, tunajenga asawa; tunataka kujaribu kujengia usawa katika nchi yetu.

Usawa, wananchi, ni rahisi zaidi kutamka; lakini kutekeleza shughuli za kujengia usawa ni jambo gumu sana! Kwanza tazameni sera hivi hapa tulipo, pamoa na yote haya yaliyosewma! Ninyi mko kule; kamba hapo kuwauzieni msije huku. Sisi tuko huku, tena sisi tumekaa katika viti, ninyi mmekaa chini, wengine mumesimama. Sisi tuna turubali hapo la kutukinga juu, na endapo mvua itanyesha sisi huko tutakuwa hatujambo, lakini ninyi mta-kiona cha mtema-kuni. Na hii ni Tanzania ya usawa! Kwa hiyo nataka kuwaambieni kwamba ni rahisi leo hivi kusema kwamba tunataka kujengia usawa, lakini kutimiza usawa ni jambo gumu. Kwa mfano, mimi nilitisha mgomo ule; lakini nikanda mahala Mswahili akanishawishi kusema bwana tulichogomea ni bia, si mvinyo; nikapokea mvinyo nikanywa.

Na hivi sasa jambo hili linazungumzwa mara nyangi. "Sasa jamani usawa huu, hata kwenye mktutano wote tukaa chini, ndio ijulikane kwamba ni usawa!" "Kwa nini wengine wakaa juu ya viti, na kwa nini mishahara yote isiwe sawa!" "Hayo yatawezekana wapi; hata Mungu mwenyewe hakumba watu sawa!" Majambo yapo yanasesmwa, na haya ni rahisi sana kuyatamka. Lakini

yamaweza kabisa kuua jitihada hii ya kwenda katika usawa, kwa sababu ni matamu kama vile mvinyo wangu!

Kwa hiyo illi turamikiwe, na kwa sababu ya utamu na viatmaa hivi vya tofauti hawa wanakaa chini, hawa wanakaa juu ya viti; hawa wana mahema; hawa hawana; hawa wana mishahara mizuri, hawa hawana; lazima tulilewe sera jambo hili la usawa. Kwa sababu lisipoewekea litabaki ni tamko tu la kutamkika siku kama ya leo. Kila kiongozi atasimama na kusema tunataka kujengia usawa lakini baada ya hapo tunakwenda tetu katika hali ile ile.

Kwa hiyo tufike mahali tuanze kultimiza jambo hili la usawa, ikiwa linaleweka kweli kweli na kukubalika. Kila mahali mtu aweze kujuijila, je, nimeleshishimu suala hilli la usawa, au sikuliheshimu? Unajihukumu mwenyewe, hungojei tena mtu kukuambia kama umekosa. Mimi nilipokunyuwa ile mvinyo yangu nilijua kwamba makosa; nilijua siyyo tunavyotaka hivi! Na jambo hili la usawa vile vile, lazima tulikubali hassa kama dini. Madhambi wataendeleo watu kufanya lakini watakapotenda watajua kwamba wanafanya dhambi. Huwezi ukatenda ukasingizia kwamba ni jambo jema: unajua nimekiosa hili la usawa ndugu zangu, lakini ukata lazima nalo tulikubali.

Sasa nataka kujaribu kulinetea kidogo jambo hili la usawa, pamoja na kwamba hakuna usawa Tanzania. Uko wapi? Hapa uwanihani hakuna; hata Tanzania yote.

Kwa hiyo, tulisime hili la usawa. Kwa nini tunataka huu usawa. Tunataka usawa kwa sababu kwanza tunaamini kwamba watu wote ni sawa. Nitialeze. Tunaposeme tunataka tuwe sawa maana yake nini? Maana yake ni kuwa mtu asiwe bwana wa mtu; mtu asimtumie mtu; mtu asifuge mtu. Tunafuga mbwa; hatufugi watu. Viko Vyama vya kuzua ukatili kwa wanyama; lakini wanyama ni wanyama tu, wameumbwa wafanyie kazi binadamu. Binadamu aliyeumbiwa binadamu wenzake yuko wapi, ambyaye atasema Binadamu wenzangu ni sawa sawa na ng'ombe, naweza nikawachinija au kuwatumia tu!" Yoko wapi mtu huyo, na kitu gani kinampa sababu hii aseme hivi?

Kinachompa uwewe huu ni mabavu tu, hakuna sababu nyininge. Kama vile ninayoweza kuja kukuambia "Leto kofia hii, naitaka!" Unaniambia, "Nikupe kofia yangu kwa nini?" Unatoa ukali, "Nipe' nakuambia; ama utakiona cha mtema kuni!" Ukanipa kwa sababu unataka kujiponya na misukosuko. Hiyo ndio sababu peke yake ya mtu kundhalilisha mtu mwiningine, anakuambia, "Haya ruka-

ruka," unaruka-ruka; "Haya-piga magoti ni amkio," unapiga magoti huku unaogopa, na unamwamkia. Lakini hivi usingependa kufanya umetazimishwa na magawa tu.

Na inapoonekana duniani hakuna usawa, ni kwa sababu ya matumizi ya nguvu. Na kutokuwa na usawa huko, ndiko sasa tunakokusida kupiga vita; siyo kweli kwamba tumemaliza vita hivi hatia katika Tanzania. Lakini zaidi hali ya kukosekana usawa unaonekana katika nchi za kibepari. Leo ni siku ya wafanyakazi. Ni ajabu kwamba tumefika mahali tukawenza kusema kuwa wafanyakazi wote duniani wanayo siku yao moja inayoitwa siku ya wafanyakazi. Siku hiyo moja ndio wafanyakazi wanayoweza wakaita yao, nyininge za nani sijui? Kwa nini? Kwa sababu ya unyonge wa wafanyakazi katika nchi za kibepari.

Mambo yote tuliyoyaona katika maandamano yamepatikana kwa kazi. Magari niliyooyaona yanapita hapo, na vyote vilivyo-bebwa, nguo, sigara, tumbaku, viatu, mabakuli, masahani yote yaliyopitaa hapo, ni vitu vinavyotokana na kazi. Hii nguo yangu na vifungo na viatu na sokisia, na sas, vyote hivi vinatokana na kazi; ni matunda ya kazi. Hivi havikitokana na kauli, kama ile tunayambi katika misahau, ambapo tunaambia. Mungu alisema, "Jua kuwa." Likawa.

Huo ni uwezo wa Mungu, yeeye akiamuru kitu kiwe, kinakwua. Lakini vyetu sisi binadamini vinatokana na kazi. Nguo zinatokana na kazi; magari, mapikipiki, mabarabara, majumba, shule, mospitali, yote yanatokana na kazi. Ni matunda ya wafanyakazi. Sasa jililwa insakwendwa kwendage hata wanaoyatumia ma-motokari hayo, siyo wafanyakazi! Wanaovaa nguo nzuri siyo wafanyakazi; wanaoishi katika majumba mazuri siyo wafanyakazi; wanaosoma sana katika madarasi ya shule si watoto wa wafanyakazi; wanaotibwa hospitali ikawa kama mali yao siyo wafanyakazi. Imekwendwa kwendage mpaka mambo yakafika kiasi hicho?

Sababu zake zinajulikana, nazo ni kwamba ingawa ni kweli vitu vyote hivi vinatokana na wafanyakazi, lakini unaofika wakati ambapo watu wachache katika nchi yoyote wanajichukulia uwezo unaowawezesha hawa wachache kumwamuru mfanyakazi afanye kazi bure tu! Kupata riziki inayotokana na kazi yake itakuwa ni kwa rukus ya hawa wachache. Hawa wachache hufanyaje basi? Mtu anaweza kujidai kuwa kiwanja hiki hapa ni chake, ardi hii hapa ni yake. Mwulize basi, "Umeipata wapi?" Maana intu anaposema kitu hiki ni changu, lazima kimetokana na kazi yake."

Hivi hivi unakiitaje chako? Mtu anasemaje ardi ni yangu. Ardi hili unayoita yako maana yake nini? Wewe umeikuta, baba yako aliikuta, babu yako aliikuta, wote mliikuta. Mwanzo umeanza-anzaje mpaka ukafika kusema ardi yako?

Kama hii dunia wote tumeikuta, basi lazima wote tunayo haki ile ile katika dunia hili; haiwezekani wewe unayo haki zaidi kuliko sisi. Kama unayo haki kubwa ya ardi kuli mimi, haki hiyo inatoka wapi? Lakini ikiwa wachache hao wameweza kufanya ujanja na hila wakaimiliki ardi ya Tanzania wakasema "Ni yetu hili," basi ninyi mliobaki mmedhalilishwa. Maana lazima muishi. Lazima mpate mahali pa kujenga nyumba, lazima mpate mahali pa kulima. Mahali pa kujenga nyumba ni katika ardi; mahali pa kulima ukapata chakula ni katika ardi.

Ikiwa watu wachache wamechukua ardi, sasa lazima wamekuwa mabwana. Ukitaka kujengia nyumba lazima umwombwe ruksa, akupa ardi ujengi nyumba. Asipokupa utapanda ukaishi juu ya mti, na hata mti na anaweza kusema ni wake vile vile. Ukitaka kulumia umwombwe ruksa, asipokupa sijui utafanya nini! Ubwana wau hau tokani na cho chote cha zaidi walicho nacho, huyu anayejidai ndio mwénye ardi anaweza kuwa ndio mpumbavu wa mwisho duniani! Lakini madhalii amekwishasema ardi ni yake, wewe lazima utamiti tu; lazima mbele yake utashika adabu na kuabudu. Kwa hiyo hawa washika ardi wanawenza kuwa mabwana; lakini ubwana wao unatokana na unyang'anyi.

Tangu wakati huo sasa lazima ataanza kunyonya kwa sababu anakuambia sasa ikiwa unalima katika ardi yangu, basi katika kila magunia kumi utakayolima moja ni langu. Kwa hiyo unavuna na kumpelekea bwana mukubwa. Bwana mukubwa huyo hana haja ya kufanya kazi kabisa, anaweza akajikalia tu. Na mwanao utampeleka, atakuwa anamfulia nguo mwinyi. Wewe unalima shamba la bwana; na mwininge utamleta, atakuwa anasafisha viatu! Mwenyeewe bwana mukubwa hafanyi kazi kabisa. Nyumba ana-jengewa, kitanda anatandikiwa, viatu anasafisha; kazi anafanyiwa tu, utadhani Mungu!

Au kiwanda kama kile cha Urafiki ambako sasa hivi wanafanya kazi watu 2,700. Anaweza akatokea mtu akasema kiwanda hiki changu. Mwulize, "Umekipata-pataje? Ardi ile pale kilipojengwa uliumba wewe?" Atasema, "La, sikiumba." "Hii nyumba ulijengwa wewe?" "Sikujengi!" "Ile mitambo iliyomo ndani ulitengeneza wewe?" "La, sikuitengeneza." "Wale wafanyakazi wa kiwandani

ni watoto wako?" "Hapana." "Pamba ile wanayotengenezea nguo, ni yako?" "Hapana!" Ardhi si yako, hukuitengeneza wewe; banda hili hukuliijenga wewe; mitambo hukutengeneza wewe; pamba hulimi wewe; wala pamba inapokuja humo, siyo wewe unayetengeneza ili ziwe nguo. Watengeneza jami wamo humo, ndio wanaotengeneza; lakini bado unasema kiwanda ni chako; kimekuwaje chako kiwanda?

Au kiwanda cha Viatu, ambacho sasa ni chetu. Lakini bado tuna mkorofu mmoja mle; tena yuko Canada, hayupo hapa. Kiwanda kile cha viatu, humo wamo wafanyakazi wengi. Lakini mtu ana-sema kiwanda hiki changu; na wale wafanyakazi ni wangu; na vile viatu vyang'u. Hakukiijenga mitambo ile hukuitengeneza; ngozi ile si yake; viatu vile hatengenezi; hatengenezi cherehani. Lakini bado anasema kiwanda chake. Yeye ndiye atakayeamus huyu alipwe mahashara kiasi gani, huyu apate kiasi gani!

Na itaendelea kuwa hivyo mpaka wafanyakazi tena wamgomee, waje juu waseme wewe sio tajiri mzuri! Sijui kuna tajiri mzuri na tajiri mbaya. Na hiyo nawaambieni kwamba hakuna tajiri mzuri; tajiri wote ni wezi. Na itaendelea hivyo mpaka mnung'unike aone vigongo mtamgomea ndipo aongeze ongeze mshahara. Kwa hili sasa hakuna tofauti, huyu anaitwa tajiri huyu wa kiwanda hicho cha nguo au huyu wa kiwanda hiki, wote wanatamba wameshika kazi mikononi, na ni mgumu anatisha kwa sababu anaweza kuni-fukuzi kazi, na akinifukuzi kazi ndiyo tena sina ugali! Halafu mabepari hawa, hawa kwa desturi ndio wanaotawala, wenye viwanda, wenye ardhi, sasa wanaunda majeshi. Wanaandika askari, na askari ni wafanyakazi tu; wanachukua watoto wa wafanyakazi hao hao, nao wanashukuru kwa sababu wanapata riziki kidogo. Na askari hawa, watoto wa wafanyakazi, wanakuwa ndiyo walimzi wa mabepari; wafanyakazi ugome utakiona cha mtema kuni. Mwenyewe hana habari kalala huko; habari zinakwenda kwa bepari mwenzie kwa simu, na askari wanaamrishwa, "Nendeni kwa wenzenu mkaawipe mabomu!"

Nchi ya namna hii ambayo wenye mali ndio wanaotawala, na wengine mnatalawiha, hajawa na usawa!

MIAKA MITATU YA AZIMIO

*Risala ya Rais wa Jamhuri wa Muungano,
Muallimu Julius K. Nyerere, juu ya
Azimio la Arusha.—Februari 7, 1970.*

Wananchi,

Sasa imepita miaka mitatu tangu tumelitamka Azimio la Arusha. Katika miaka mitatu hiyo tumezungumza sana habari za Azimio, na tumesifika sana na watu wengi wa nchi nyingine kwa sababu ya Azimio la Arusha. Lakini sasa ingefaa tujizule, mambo gani tumefanikiwa na tumepiga hatua gani katika kutimiza Azimio la Arusha. Kabla ya kujua kama tumefanikiwa au hatukufanikiwa katika miaka mitatu iliyopita, lazima tujuje tulikusudia kufanya nini. Azimio la Arusha lilitangaza Siaya ya Ujamaa na Kujitegemea.

Kwanza ningependa kuwasomeeni ile shehemu inayohusu Ujamaa, ambayo inasema hivi: "Nchi yenyе Ujamaa kamili ni nchi ya wafanyakazi. Haina Ubepari wala Ukabaila. Haina tabaka mbali za watu, tabaka ya chini ya watu wanaoishi kwa kufanya kazi, na tabaka ya juu ya watu wanaoishi kwa kufanya kazi. Katika nchi ya Ujamaa kamili mtu hanonyonyi mtu, bali kila mtu awezaye kufanya kazi hufanya kazi, na kila mfanyakazi hupata pato la haki kwa kazi aifanyakayo, na wala mapato ya wafanyakazi mbali mbali hayapitani mno. Katika nchi ya Ujamaa kamili watu peke yao ambao huishi kwa jasho la wenzao, na ambao ni haki yao kuishi kwa jasho la wenzao, ni watoto wadogo, wazee wasiojiweza, vilema na wale ambao kwa muda jumuiya imeshindwa kuwapatia kazi yo yote ya kujipatia riziki kwa nguvu zao wenye.

Nchi yetu ni nchi ya wakulima na wafanyakazi. Lakini si nchi ya Ujamaa kamili; ina misingi ya Ubepari na Ukabaila na vishawishi vyake. Misngi hii ya Ubepari na Ukabaila yawewe ikapanuka na kuenea.

Namna ya pekee ya kujenga na kudumisha njamaa ni kuthibitisha kuwa njia kuu zote za uchumi wa nchi yetu zinatawaliwa na kumiliikiwa na wakulima na wafanyakazi wenyeze kwa kufumia vyombo vya serikali yao na Vyama vyao vya Ushirika. Pia ni lazima kuthibitisha kuwa Chama kinachotawala ni Chama cha wakulima na wafanyakazi. Njia kuu za uchumi ni kama vile ardhii, misitu, madini, maji, mafuta na nguvu za umeme, njia za habari, njia za usafirishajil, mabenki, mahima, biashara na nchi za kigeni na biashara za jumla, viwanda vya chuma, viwanda vya mashine, vya silaha, vya magari, simenti, mbolea, nguo na kiwanda cho chote kikubwa ambacho kinategemewa na sehemu kubwa ya watu katika kupata risiki zao, au kinachotegemewa na viwanda vingine; mashamba makubwa na hasa yale yanayotoa mazao ya lazima katika viwanda vikubwa. Baadhi ya njia hizi na nyiningineo zilizotajwa hapa hivi sasa zinamilikiwa au kutawaliwa na Serikali ya Wana-nchi.

Lakini Ujamaa hauwezi kujijenga wenyeze, kwani Ujamaa ni Imani; hauna budi kujengwa na watu wanaoaminni na kufuata kanuni zake. Mwana-TANU wa kweli ni Mjamaa, na wajamaa wensiwi, yaani waamini wensiwi katika Imani hii ya kisiasi na uchumi, ni wote wale wanaopigania hakii za wakulima na wafanyakazi katika Afrika na po pote duniani. Wajibu wa kwanza wa Mwana-TANU, na hasa kiongozi wa TANU, ni kutili kanunu hizi za Ujamaa hasa katika maisha yake mwenyewe. Na hasa Mwana-TANU kiongozi hataishi kwa jasho la mtu mwengine, au kufanya jambo lo lote ambalo ni la kibepari au la kikabaila. Utimizaji wa shabaha hizi, na nyiningineo zinazofutana na siasa ya Ujamaa, unategemea sana viongozi, kwa sababu Ujamaa ni Imani; na ni vigumu kwa viongozi kujengja siasa ya Ujamaa ikiwa wao wenyeewe hawaikubali Imani hiyo."

Hivyo ndivyo linavyosema Azimio. Basi kazi yetu ya kwanza ilikuwa ni kufanya Imani ya Ujamaa ilelewe na ikubalike. Wote tulijua kuwa wakulima na wafanyakazi kwa jumla watalikubali Azimio la Arusha. Wote tulijua pia kwamba makabala na mabepari watalipinga Azimio. Aidha wengi wetu tulijua kwamba matumaini ya makabala na mabepari watakuwa ni viongozi, maana walijua kuwa baadhi ya viongozi hawatalipenda Azimio la Arusha. Maana Azimio iliwakweka masharti makali sana viongozi wa TANU na wa Serikali. Yafaa pia niwakumbusheni masharti hayo.

La kwanza kiongozi wa TANU au wa Serikali sharti awe

mkulima au mfanyakazi, na asishiriki katika jambo lo lote la kibepari au la kikabaila. Pili, asiwe na hisa katika makampuni ye yeto. Tatu, esive vikunguzoani kotika kampuni ya kikabaila au ya kibepari. Nne, asiwe na mishahara miwili au zaidi. Tano, asiwe na nyumba ya kupangisha. La sita linawaeleza viongozi: viongozi tunaowafikiria hapa ni Wajumbe wa Halmashauri Kuu ya Taifa, Mawaziri, Wabunge, Wakuu wa Vyama viliviyoshirikishwa na TANU, Wakuu wa Mashirika ya Kiserikali, Viongozi kutokana na kifungu cho chote cha Katiba ya TANU, Madiwani na Watumishi wa Serikali wenye vyeo vya kati na vya juu. Kwa mujibu wa kifungu hiki, kiongozi ni mtu au mtu na mkewe, au mke na mumewe.

Hili ni kundi kubwa sana la viongozi. Lina wanasiassa tangu Rais mpaka Balozi wa Nyumba Kumi-Kumi; lina watumishi wa Serikali tangu Makatibu Wakuu wa Wizara na Maofisa wote wa vyeo vya juu na vya kati; lina Wakuu wa Jeshi la Ulinzi, Wakuu wa Polisi, Wakuu wa Magereza na Maofisa wao wote. Basi hili kundi letu, maana mimi ni mmoja wao, ndilo lilitumainiwa na makabala na mabepari kulingipa Azimio la Arusha. Nasema basi kwamboni kazi yetu ya kwanza ilikuwa ni kufanya Imani ya Ujamaa ilelewe na ikubalike, haa kwa viongozi.

Sasa tujulize basi, Je, Imani ya Ujamaa imekubalika? Mimi kwa upande wangu ninajibu bila kusita kuwa kwa jumla viongozi wetu wamelikubali Azimio la Arusha na masharti yake. Tunaweza kuwagawa viongozi wetu katika mafungu manne: La kwanza ni wale waloshindwa wakaondoka katika viongozi, na wengine wakaihama Tanzania kwa visingizio mbali mbali. Kundi hili halikuwa kubwa sana. Kundi la pili ni wale waliojisingizia kuwa wamelikubali Azimio ili wasije wakakosa kazi. Kundi hili nalo halikuwa kubwa sana. Kundi la tatu ni wale waliojilewala Azimio ni kulkubali kwa uti kwa sababu TANU imesema. Kundi hili ilikuwa kubwa sana. Na kundi la nne ni wale waliojisingizia kuwa wamelikubali Azimio ili wasije wakakosa kazi. Kundi hili nalo nadhani ilikuwa kubwa, lakini si kubwa kama watu wengine wanavyodhani.

Hivyo ndivyo iliyoyokuwa mwanzoni, lakini mimi sasa naamini kuwa kundi la wale wanaoaminni kabisa siasa ya Ujamaa limeongezeka sana. Sehemu kubwa ya waumini wapya hawa limetokana na wale walioiti tu kwa sababu TANU imesema. Lakini naamini, na kwa kweli najua, kwamba hata mionganini mwa wale ambaeo kwanza walijisingizia kuamini ili wasipoteze kazi sasa

baadhi yao wameongoka na wanaamini kwa dhati. Sitaki kuendelesa sana na jambo hili kwa sababu niinayoyajua na ninyi pia mnayajua, na mengine ninyi mnayajua vizuri zaidi kuliko mimi. Lakini nadhani wote tunakubaliana kwamba Imani ya Ujamaa sasa inakubalika zaidi kuliko wakati tulipoitamka. Na siyo sisi tu tunafahamu hivyo. Mabepari na makabaila wanajua kuwa matumaini waliiyokuwa nayo ya kuishinda siasa ya Ujamaa kwa kutumia viongozi wa TANU na serikali sasa yamepungua sana. Nasema yamepungua, sisemi yamekwisha; maana tamaa ya fisi hajishi madhalii anaona mfupi.

Kwa hiyo basi ingawa hatuwezi kusema kwamba sasa hakuna kiongozi wa TANU au wu Serikali anayejiszingizia tu kuwa ana-kubali siasa ya Ujamaa lakini kumbe haikubali, tunaweza kusema kwa dhati kwamba Imani ya Ujamaa imekubalika Tanzania; idadi ya waumini wa dhati katika viongozi inazidi kuongezeka, na ya wanafiki inazidi kupunguka. Na kukubalika kwa Imani yetu ni jambo kubwa sana. Kukubalika kwa Imani ya Ujamaa ni nusu nzima ya safari ya kujengwa Ujamaa. Mimi kwa upande wangu ninawapongea sana viongozi wetu kwa kuikubali Imani ya Ujamaa. Wamewakatisha tamaa mafsi.

Kazi yetu ya pilii ni kuona kwamba vyombo vile vya uchumi viliwyofanya mali ya umma vinaendeshwa vizuri kwa faida ya umma. Hapo napo napenda kuwapongeza wafanyakazi wote wa vyombo hivyo, pamoja na viongozi wao. Kwani mabepari wall-tumaini sana kwamba tutashindwa. Lakini inafaa pia tupime tumefika wapi katika jambo hili. Je, wananchi, au taifa zima kwa jumla, wanapatwa huduma bora zaidi sasa kuliko kabla ya Azimio; wanapatwa huduma namna ile ile tu, au huduma hafftu zaidi? Nikitaka kujibu maswali hayo kwa kirefu nitachukua muda mrefu mmo, kwa hiyo nitatoa mifano michache tu.

Kwanza tuanze na mabenki, ambayo ndiyo ya kwanza kufanya mali ya Taifa. Benki ya Taifa ya Blashara sasa inawa-hudumia wananchi wa Tanzania vema zaidi kuliko mabenki ya mabepari yaliviyopata kufanya. Katika muda wa miaka mitatu benki imefungua matawi mapya thelathini na tisa. Kwa hiyo Benki imewaongezwa huduma wananchi wa vijijini na walio katika mijii midogo. Benki imeongeza kiasi cha mikopo kwa Mashirika ya Serikali kiasi cha asilimia 300. Ndio kusema kwamba sisi kama Taifa tunaweza kutumia kiasi hicho cha mikopo kwa kazi za maendeleo. Benki zetu sasa zina fedha zilizowekwa na watu kiasi

cha shilingi milioni 312 zaidi kuliko zilizokuwemo katika mabenki yote ya mabepari wakati tulipoyachukua. Lakini japo kazi imengenelia sasa kiasi hicho, gharama za Benki na kiasi cha ushuru wa mikopo kutoka benki yetu hazikuongezeka hata kidogo. Na katika mwaka wa fedha ulioipa Benki yetu ilipata ziada katika kazi yake ya shilingi milioni 31. Na zote hizo sasa zitawenza kutumiwa kwa kazi za maendeleo katika Tanzania, ambapo zamani zingekwenda ng'ambo kwa mirija ya mabepari.

Hayo ni mafanikio makubwa katika muda mfupi, hasa tuki-kumbuka kuwa karibu Mameneja wote wenye ujuzi walihamishwa na wakuu wao, na hata hivyo mabadiliko yote yakawenza kufupwa bila kuharibuu hata kidogo huduma za mabenki kwa wananchi. Nadhani wafanyakazi wote katika Benki ya Blashara, katika Benki Kuu na katika Wizara ya Fedha wanastabilii pongezi zetu. Lakini wasipunguze juhudii, tembo wasililie maji; maana kazi za mabenki ndio msingi wa maendeleo ya kisasa. Yawapessa wafanyakazi njema zaidi lakini kwa sasa juhudi zao zimetuwekeea msingi mzuri sana.

Baada ya kuanza na shida nydingi, Shirika la Bima la Taifa nalo sasa linaindelea vizuri sana. Tulipozichukua kazi za bima tuligundua kwamba hatukuu na mtu ye yote Tanzania aliyejua kazi hiyo. Makampuni ya mabepari yalikuwa yakiitumia nchi yetu kama soko tu, lakini kazi yenyelewa ya kutengeneza bima na kulipa fidia ili kuwa ikifanywa katika ofisi kuu zilizokuwa katika nchi nyiningi. Ingawa tuliwega kupata watalaam kutoka katika nchi za nje kutusaidia katika shughuli hili, lakini dhahiri matokeo yake yakawa kucheleweshwa kwa kuandikisha bima na kulipa fidia. Katika mwaka 1967/68 kuchelewaha huko kulisila hasara kubwa sana. Lakini sasa, baada ya wananchi kupata mafunzo na kuzoea kazi, shughuli hizo zinayafanya kwa haraka zaidi. Wafanyakazi wenyelewa wanalfahamu tatizo hilo, na wanaendelea kujifunza na kufanya kazi kwa bidii zaidi.

Mpaka hivi sasa taifa ietu limekwisha pata faida ya kuwa na kampuni ya Bima yetu wenyelewa. Wafanyakazi wa Bima, hata wakati ambapo walikuwa wanawongeza huduma na kujifunza kazi, wameiwezesha kampuni kupata faida zaidi ya shilingi milioni 2 katika mwaka ulioishia Septemba 1968, na fedha zote hizo zinabaki Taanzania, ambapo zamani fedha zote hizo za faida zinge-pelekwa ng'ambo kwa wenye mirija. Aidha fedha zote zilizopokelewa kutoka kwa wananchi, na fedha zote zilizowekwa akiba tayari

kuwalipa watu fidia, sasa zinaweza kupatikana kutekeleza kazi za maendeleo Tanzania, mpaka hapo zitakapotakiwa na wenyeve, ambaao pia ni Watanzania. Kwa hivo, ingawa tunawaomba wa fanyakazi katika kampuni hii wajitahidi kufanya kazi yao kwa haraka zaidi, lakini tunataka vile wie kuwapa heko kwa kazi ambayo wao pamoja na wakuu wao wameifanya, ingawa walipata shida sana kuanzisha kampuni ya kisasa ya Bima na kuikuza kwa haraka.

Bado kuna Shirika la Mkonge la Tanzania. Kama kila mtu anavyofahamu, bei ya mkonge duniani ilianguka sana katika mwaka 1964, na imebaki chini tangu wakati hue mpaka sasa. Kwa mabepari walima mkonge matokeo ya kuanguka kwa bei yali-kuwa kuyaachka mashamba yao bila ya kuyatengeneza; kuacha kupanda mkonge mpya, kutoangalia mitambo yao, na kufukuzwa wafanyakazi. Maana yake vitendo hivi illikuwa kwamba hata zile fedha za kigeni kidogo ambazo tungeweza kuzipata kwa bei hiyo hiyo ndogo, sasa ziliikuwa zina mashaka. Dhahiri mashamba yali-kuwa yakichwa yaye misitu, na wafanyakazi hawakufikiria kabisa. Kwa kuyachukua mashamba haya na kuyafanya mali ya Taifa na baandaye kuyaangalia vizuri zaidi, tumeweza kuunda kuto-ka katica mashamba mengi ya kibepari Shirika moja kubwa linaloleta falda ya uchumi. Ilipokuwa lazima tulianza tena kupanda tena mkonge, tukaleta mitambo mipyä, na sehemu nyingine tukapanda mazao mengine yenye faida zaidi; tukawapa kazi wale wote tulioiwakuta katika mashamba ya mabepari, na tukapunguza gharama za kulima na kusindika mkonge katika kila shamba tulilochukua. Na kwa sababu ya juhudhi hiyo bado mkonge unatuletea asilimia 10 ya fedha zetu za kigeni; na tuna hakika kwamba kwa kuendelea kuulima tumeweza kuondoa hasara kubwa zilizokuwa zinapatikana katika kiwanda cha kusokota kamba. Sasa inapati-ka zaida, japo ndogo.

Wafanyakazi katika mashamba hayo wameweza kupata mapato bora zaidi, ingawa wakati mwingine imekuwa lazima baadhi yao kuwashamisha kwenda katika mashamba mengine; lakini hakuna hata mfanyakazi mmoja aliyefukuzwa kazini. Kwa hiyo kuchukua mashamba ya mkonge na kuyafanya mali ya taifa pia kumetuleteza falida.

Siwezi kueleza habari za makampuni mengine kwa kirefu namna hiyo hiyo. Shirika la Taifa la Uchumi ililikwipo hata kabla ya Azimio la Arusha, na ililikwisha onyesha umuhimu wake katika

kazi za uchumi wa nchi yetu. Lakini wakati huo, kazi zake tulizipanua sana tukalipa kuendesha kazi zote za taifa zinazohusu *viwanda kilimo na madini Paadaya tulitigaweyayo* shirika hili; tukaunda mashirika mbali mbali ya kushughulika na kazi za kilimo, utalii na biashara. Lakini hata katika mabadiliko hayo, Shirika la Taifa la Uchumi linaendelee kuongeza kazi zake katika uchumi wa nchi na kutayarisha shughuli mpya zinazoingiza uchumi wetu.

Shughuli moja ya uchumi wa nchi yetu inayohitaji sana kukamilishwa ni biashara. Yaani ugawaji wa bidhaa na mazao yawaafikie wanunuzi. Ni muhimu kwamba kazi za kusafirisha bidhaa au mazao kuepleka katika nchi za nje, au kuagiza bidhaa kutoka katika nchi za nje, na kazi za biashara kwa jumla, lazima ziwe mikononi mwa umma haraka kwa kadiri iwezekanavyo. Na hivyo ndiyo tunavyoagizwa na Azimio la Arusha. Wafanya biashara wa nchi hii zaidi ni Wahindi. Kwa hivo, pamoja na tatizo la kawaida la kuwa na kikundi kidogo cha watu kinachotawala biashara ya nchi nzima, tuna tatizo zaidi ya kwamba kikundi hiki ni cha wageni au wananchi wenye rangi tofafuti na wengine. Nyongeza hii ya rangi inafanya tatizo letu liwe gumu zaidi. Lakini tatizo lenyewe ni ille ille la kuzua kundi dogo la watu kutawala sehemu kubwa ya uchumi inayotegemwa na watu wote. Na kwa hiyo dawa yake ni ile ile: ni kuiweka sehemu hili ya uchumi mikononi mwa vyombo vya umma. Hivyo ndiyo tutakavyojaribu kufanya mwaka huu. Vyombo tutakavyotumia ni Shirika la Taifa la Uchumi, na Shirika la Biashara.

Kwanza tutatazamia Shirika la Taifa la Uchumi na makampuni yake kujishughulisha zaidi na uuzaaji wa bidhaa zao. Hivyo ita-lipunguzi kazi hili Shirika la Taifa la Biashara. Pili tutatazamia Shirika la Taifa la Biashara litafanya mazungumzo na wafanya biashara hivi karibuni, ili wale wanapenda waweze kufanya kazi chini ya Shirika hilo, kuliwezesha kutimiza sehemu yake ya Azimio la Arusha. Ninauju kuwa wafanya biashara wengine hawatapenda jambo hili. Lakini ninajua pia kwamba wapo watakoakubali kwa sababu ndiyo matakwa ya nchi, au kwa kuogopa. Na hivyo ndiyo ilivyo. Mambo ya nchi hayaendeshwi na mawali au na watakatifu; huendeshwa na watu wa kawaida tu. Kwa hiyo napenda wananchi wote, pamoja na ndugu zetu Wahindi, walielewe tatizo hilli na watusaidi kultultuta. Hatutajishughulisha na biashara za reja reja, lakini tutakawa tarayi kusaidia NUTA na Vyama vya Ushirika kuingizingiza katika biashara za reja reja. Lakini katika

kutimiza shabaha zote hizi, lazima tuwe waangalifu ili shughuli za biashara zisivurugike kutoptaka na mapinduzi hayo. Naamini kuwa katika hii njia tutafaulu.

Na sasa nataka kueleza kidogo maendeleo yetu ya vijijini. Je, tumezanikiwa kiasi gani katika wito wa Azimio la Arusha kutilia mkazo zaidi maendeleo vijijini? Je, vijiji vya Ujamaa vinaendeleaje? Hapa pia ni lazima tujue tulikusudia kufanya nini, kabla ya kujua kama tumeafaulu ama hatukufaulu. Wakulima wetu wako nyuma sana katika maendeleo ya kissasa. Siassa yetu inataka tuhimizie milipango ya maendeleo vijijini. Lakini maendeleo yanawea yakawa ya unyonyaji, au ya ujamaa. Kwa sababu siassa yetu li ya ujamaa, tulikubaliana kwamba tunataki maendeleo ya kijamia vijijini. Tukasema tutayatimiza kwa kuanzisha vijiji vya Ujamaa.

Kwa hiyo kazi yetu ya kwanza ilikuwa ni kueleza maana ya vijiji vya ujamaa, na kwa nini tunataka vianzhishwe. Tukasema kwamba vijiji vya Ujamaa ni mahali ambapo watu wanaishi pamoja na wanafanya kazi pamoja kwa faida yao wenye. Tukaeleza kwamba hii ndiyo njia ya peke yake ya kuleta maendeleo ya Ujamaa, yaani maendeleo yasiyokuwa na unyonyaji. Wakulima wanasemekana kwamba ni watu wasiopenda mabadiiliko: wanataka waendelekuiishi na kufanya kazi kame mababu zao walivyokuwa wakiishi na kufanya kazi. Ikiwa mababu zao walifanya kazi kila mtu peke yake basi wao nao watapenda kufanya kazi kila mti peke yake. Tabia hii ya walikilima ndiyo iliyokuwa inatumainiwa na mabepari na makabaila.

Walitumaini kwamba wakulima watapinga vijiji vya Ujamaa, na wakipinga, vijiji vya ujamaa, njia ya kuleta maendeleo yasiyo ya unyonyaji itakuwa imefungwa. Lakini watu hawatascha kutaka na kudai maendeleo. Na kama wakipinga maendeleo yasiyo ya unyonyaji, basi itakuwa lazima wakubali maendeleo ya unyonyaji, yaani maendeleo ya kuwafaa mabepari na makabaila!

Ni lazima nikubali kwamba si rahisi kugeuza mawazo ya walikilima. Viwanda huleta maendeleo, lakini kiwanda ni mahali ambapo watu wengi wanafanya kazi pamoja ama kwa faida yao wenye AMA kwa faida ya bepari AMA kwa faida ya umma kwa jumla. Lakini kufanya kazi pamoja ni lazima. Huwezi kuwaambia wafanyakazi wa kiwanda cha viatu au cha nguo kwamba watafaidika zaidi ikiwa kila mmoja wao atakuwa na kiwanda cha uwani cha kutengenezea viatu au nguo. Kiwanda cha namna hiyo si

kiwanda, ni upuuzi mtupu; si msingi wa maendeleo. Kiwanda kinachoweweza kuleta maendeleo ya kissasa ni kile kinachokusanya namnia au hoto maelfu ya wafanyakazi pamoja. Ni nacema hilo ni jambo ambalo kila mfanyakazi analitambua.

Lakini kwa bahati mbaya ni kweili kwamba wakulima wengi bado wanadhani kuwa njia ya maendeleo ni kila mmoja wao kundelea kuwa na kishamba chache cha uwani. Vishamba hivyo haviwezi kuleta maendeleo. Tukitaka maendeleo ni lazima tufungue mashamba makubwa. Mashamba hayo yanawenza kuwa ya mabepari kama yale ya zamani ya mkonge, au ya umma kama mashamba ya mkonge ya sasa, na mgingineyo ambayo yatafunguliwa na mashirika ya Serikali, au yanawenza yakawa mashamba ya ushirika. Shamba la kijiji cha ujamaa ni shamba la ushirika.

Basi ninarudia kusema kwamba kazi yetu ya kwanza ni kuwaleza wakulima waelewe imani na tabia ya ujamaa ilivyo. Wale walikuwa wanaishi pamoja, lakini hawafanyi kazi pamoja, ilikuwa ni lazima tuwaeleze faida ya kiwanda kufanya kazi pamoja; wale walikuwa hawaishi pamoja, na wala hawafanyi kazi pamoja, ilitibidi tuwaeleze faida ya kuanza kuishi pamoja.

Matokeo yake ni kwamba mwanzo umekuwa mzuri sana. Maelfu ya watu amba walikuwa hawaishi pamoja vijijini sasa wanaishi pamoja. Mkoaa unaozidi yote ni Mkoaa wa Mtwaru ambako sasa tunavyo vijiji zaidi ya mia nne. Zaidi ya nusu ya watu wa Wilaya ya Rufiji wanaishi katika vijiji vipy. Tabora, na Tanga ni mikoa yenye vijiji vingi. Hiyo ni mikoa ilio mbele zaidi, lakini hakuna mikoa hata mmoja sasa ambao hauna vijiji. Kadhalika sehemu nyininge wananchi amba tangu zamani walikuwa wanaishi pamoja, lakini hawafanyi kazi pamoja, sasa wananeanza kufanya kazi pamoja. Sumbawanga ni mfano mzuri wenye vijiji vya aina hiyo. Tuende Usukuma. Watu amba walikuwa walikishi mbali mbali walianza kulima shamba mahali pamoja. Sasa wananchi hao wanaona wenye faida ya kufanya kazi pamoja na wanakubali kuhama kuishi pamoja katika vijiji vya ujamaa karibu na shamba lao.

Kwa hiyo vijiji vimukubalika, na pia imani na tabia ya ujamaa imekubalika. Hatukutazamia kwamba katika muda wa miaka mitatu Watanzania wote wa vijijini watakuwa wanaishi pamoja na kufanya kazi pamoja katika vijiji vya ujamaa. Lakini hatua tulioipiga katika muda huu, hasa hatua ya kuelewa maana na fida ya vijiji vya Ujamaa, ni hatua kubwa sana. Tatizo letu sasa

si kutoolewa au kutokukubali Imani ya Ujamaa. Tatizo letu ni la mipango ya maendeleo katika vijiji vya Ujamaa. Haitoshi wafanya kazi alio moja wakusanyike pamoa na kulangaza nini yao ya kutengeneza nguo au viatu pamoja. Lazima wawe na mpango, vyombo, ufundi na uongozi utakaowawezesha kuanzisha kiwanda cha viatu au cha nguo. Kadhalika haitoshi wakulima vijijini wakusanyike pamoa kwa nia safi ya kulima pamoja; lazima pia pawe na mpango, vyombo, ufundi na uongozi utakaowawezesha kuanzisha shamba zuri la kisasa.

Mipango ya kuleta maji, shule na zahanati vijijini imeneenezwa katika baadhi ya vijiji, na itazidi kuendelea mpaka vijiji vyote vienee. Lakini ni lazima tuwe na mipango mizuri ya kueneza uchumi wa wanavijiji. Hii zaidi itakuwa ni mipango ya ukulima, ufgaji na uvuvi. Kazi hiyo ya mipango ya maendeleo ndio inayotukabilii sasa. Tumeanza kuchagua timu za watalamu mbali mbali, chini ya uongozi wa TANU, ili waende vijijini kuwasaidia wanavijiji kutayarishaa mipango yao ya maendeleo ya uchumi. Watalamu hawa kazi yao itakuwa kuvisaidia vijiji kama vile ambape Serikali nayo hutumia watalamu kutayarishaa mipango ya maendeleo kwa nchi nzima. Kijiji nacho kitawea kuwatumsia watalamu hawa kutengeneza mipango yake ya maendeleo. Ni dhahiri kwamba hatuwezi kupata watalamu wa kutosha kupeleki katika kila kijiji au hata kila mkoa, lakini ni lazima tuanze mahali. Wa hiyo tumeanza schemu zile ambazo shughuli za vijiji zimeendelea zaidi nazo ni Mtwara, Rufiji, Tanga na Tabora. Tumeona afadali pia tuungeze Mkoaa wa Magharibi na Sumbawanga. Tutaendelea kufafuta timu zaidi za watalam, na kwa sasa timu hiyo hiyo ikimiliza mipango katika kijiji kimoja itakwendwa kuanza mipango katika kijiji kingine. Na tutkimiliza mipango ya wilaya au mkoa mmoja tutakwenda kuanza mipango ya vijiji vya wilaya au mkoa mwininge.

Sasa tumeingia katika hatua ya mipango, ingawa hatua ya kueleza na kushawishi itaendelea kwa wale ambaa bado wanaihitaji. Sasa haitajiki kila mahalli. Na hayo ni maendeleo makubwa. Yako mambo mengi mengi tuliyoyafanya katika kutekeleza Azimio la Arusha ambayo sikuyazelea leo. Tumepega hatua katika elimu kwa kuifanya ifanane zaidi na shabaha zetu na mazingira yetu; tumeongeza nguvu za kazi za utawala katika mikoa; mpango mpya wa miaka mitano unatilia mkazo maendeleo yanayowapa watu kazi, na pia mipango ya maendeleo vijijini, na kadhalika.

Kwa kweli tumepesta maendeleo mazuri katika misika mitatu iliyopita. Tumepesta mafanikio haya kwa sababu watumishi wa Serikali na wafanyakazi katika masilirika ya serikali wamenekubali kwa moyo safi wito wa kujenga Ujamaa kwa njia ya Kujitegemea katika Tanzania. Lakini hasa tumepesta mafanikio haya kwa sababu wakulima na wafanyakazi wote wa nchi wameliumgwa mnkon Azimio la Arusha, hata kama kwa kulikubali kwao walipata shida ya binafsi siku za mwanzo. Tunayo haki ya kujivunia huu mwanzo wetu mwema. Lakini tunapoanza mwaka wa nne tangu Azimio la Arusha, bado inatupaue tuepkane na hatari fulani zilizoko.

Kwanza tullaanza kujivuna. Mafanikio tuliyopata mpaka ssa na mazuri kwa sababu tu ni mwanzo. Hatuna budi kwenda kwa haraku zaidi katika siku za mbele. Lakini bado tunayo haja ya kuendelea kwa uangalifu; hatuwezi kupunguza mapato yetu ya uchumi wakati tunatayarishaa utaribatu wa Kijamaa. Hats kama maendeleo yenye yakiwa ya pole pole, lakini wananchi lazima waweze kuyaona mwaka hata mwaka. Na lazima tuepuke ufedhuli, tuisidhani kwaumba kwa kuwa sisi tunajaribu kujenga Ujamaa, basi tunafahamu kila kitu ambacho kinapaswa kufanywa katika Afrika na katika dunia nzima; wala tuisidhani kuwa tunajua majibu yote ya matatizo yetu wenyeewe. Lazima tuwe tayari kujifunza kwa wengine, na hasa, vilongozi wawe tayari kujifunza kutoka kwa wakulima na wafanyakazi. Lakini vile vile taifa letu liwe tayari kujifunza kutokana na makosa na mafanikio ya mataifa mengine. Na zaidi ya yote, tuisiogope kujaribu; pasipo kujaribu hapana maendeleo. Bila kujaribu hatujafaulu; tusingeraribu kudai uhuru wetu leo tusingekuwa huru; na tusingeraribu kutangaza na kuanza kutimiza Imani ya Ujamaa na Kujitegemeleo nisingekuwa nina-zungumzia juu ya mafanikio yetu ya Kijamaa. Kila Mtanzania lazima awe na ujasiri kujaribu; ajaribu kutoe mawazo mapya na ajaribu kupokea mawazo mapya. Na zaidi ya yote, kama ni mawazo mema, ajaribu kuyatimiza.

Na mwisho, ingawa na mimi nimeliteza sasa hivi, nimeliteza tu yale yaliyokuwepo; nimeliteza yale yaliyo ya kweli, sitaki kusingizia. La mwisho siku hizi ni la kusingiziba bepari. Hata bepari anapokwu hayupo, yeye huwa ndio kawa mchawi wa kisasa. Mtu akiuliza, Mambo mbona yanakwenda hiyo? Wanasesma. Beperi. Nayo hii ni njia ya mkato. Kama ni beperi kweli basi litazamwe. Tunauliza kwa nini hali hii iko kadhaa? Jibui ni beperi. Kama ni beperi kweli basi sawa sawa. Lakini baada

va kuchungua unaweza kugundua kuwa sivyo hiyo. Kama ukichungua sababu yake ya kweli, mpaka unagundua ni bepari, basi unaweza kumilia Tumfanyaja bepari huuy? Unamtafutia dawa. Naye vile vile usiseme tumfungie hirizi, hiyo haitakuwa dawa. Ninalieleza hili kwamba halitakuwa dawa. Tafuta dawa ambayo vile vile ni dawa ya kweli kweli, inayofanana na ugonjwa huu.

Nasema, wananchi, tunayo matatizo mengi. Lakini yote yako mikononi mwetu. Na yote tunawezzaji kuyaondoa; hakuna mlima ambaodhatiwezi kuipanda. Lakini lazima tuingize linchi hili katika gea. Ikiishaingia katika gea, kwamba wananchi wanaelewa tunakokwenda, basi kazi inakwua rahisi. Je, wananchi wanaelewa siassa yetu vizuri hasa viongozi wao? Je, wananchi wanauliza au wanaya-elewa matatizo yetu, na wanaelewa sababu zake? Je, wanatafuta njia za kweli kweli za kuyaondoa matatizo hayo? Na wakisha kuzipata hizo njia za kweli kweli za kuyaondoa matatizo yao, wakazijaribu lazima matatizo hayo tutayaondoa.

Asanteni sana wananchi.

UHURU NI KAZI

*Hotuba ya Rais Nyerere kwenye
Sikukuu ya Wafanyakazi.
Mei 1, 1974.*

Leo ni siku ya Wafanyakazi. Siku hii inaadhimishwa dunia nzima. Ni siku ambayo wafanyakazi wa dunia nzima wanakumbuka juhudii zao, na juhudii za wale waliowatangulia, katika mapambano yao na Makabaila na Mabepari. Ni siku ambayo wafanyakazi wa leo wanakumbuka wafanyakazi wa jana, na Wafanyakazi wa nchi moja wanakumbuka Wafanyakazi wa nchi nyininge, na wafanyakazi wa dunia nzima wanakumbukana. Ni siku ambayo wafanyakazi wote, katika dunia nzima, na hasa wafanyakazi ambao hawa jadhanganywa na makombo ya maendeleo ya kibepari wanapokumbushana kwamba shahaba yao ni moja tu: ni kuendelea kupambana na mabepari na makabaila po pote walipo mpaka jasho la mfanyakazi limfaidie mfanyakazi. Shahaba yao ni kufuta unyonyaji duniani. Ni siku wanayoahidi kushirikiana na kusaidiana, po pote walipo, mpaka waitimizie shahaba hiyo.

Ningepende sana kutumia siku hii kuzungumza na wafanyakazi wa Tanzania juu ya juhudii za wafanyakazi wengine, na nchi nyininge na nyakati nyininge na jinsi walliyopambana na wanavyopambana na mabepari na makabaila ili kufuta unyonyaji duniani na katika nchi zao. Lakini sitafanya hiyo. Badala yake nakusudia kutumia nafasi hii kuzungumza manyi juu ya matatizo yetu wenye we na jinsi ya kuyatata. Nataka hasa kuzungumza juu ya upungufu wa vitu, hasa vitu muhimu kama vyakula na nguo, na bei za vitu hiyo.

Upungufu wa vyakula wote mnaujua; na mnaujua pia jitihada tulizofanya ili kujaribu kuondoa upungufu huo. Imani yangu ni kwamba tukichanganya chakula kilichokwisha kuagizwa na Serikali kutoka nchi za nje, pamoa na chakula ambacho twaweza tukavuna,

ikiwa mvua zitaendelea, tutakuwa na chakula cha kutosha, mpaaka Septemba, 1975; yaani mpaaka tutakapokuwa tumevuna chakula kitakachellawa na kupandwa mwishoni niwa mwaka huu na mwanzoni mwaa mwaka ujao. Na imani na matumaini yangu ni kwa-mwaa mavuno hayo yatakuwa ya kutosha ikiwa tutapata mvua nzuri na ikiwa wakulima na wale wanaowahudumia wakulima watatimiza wajibu wao.

Pili tumekuwa na upungufu wa nguo, kama vile kanga na vitenye; na mtu ye yote anayependa anaeweza akaandika orodha ndefu kadiri apendavyo ya vitu hivyo ambayo havipatikani kwa wingi.

Tatu, bei ya vitu vingi imepanda. Sababu nyiningine za kupanda bei zinatokana na vitendo vyetu wenye; lakini sababu nyiningine hazitokani na vitendo vyetu. Kwa mfano, bei ya petroli ikipanda, gharama ya uchukuzi itapanda, na gharama ya uchukuzi ikipanda, bei ya mahindini itapanda, na bei ya mahindini ikipanda, na bei ya sembe pia itapanda. Msululu huo wa kupanda bei na gharama, sababu zake ziko nje ya Tanzania. Hatuna jambo kubwa tuwezalo kufanya, ilia labda kuacha kuagiza petroli, na matokeo ya kufanya hivyo yanaweza yakawa mabaya zaidi kwa uchumi wetu kuliko kuongezeka kwa bei ya petroli.

Vile vile bei ya sembe inaweza ikapanda kwa sababu hatuna mahindini yetu wenye; na tumelazimishwa kama tuliviyolazimishwa, kuagiza mahindini yenye bei kubwa zaidi kutoka nchi nyiningine. Hili nalo kwa sasa hatuwezi kulepuka. Njia ya kulepuka ni kuacha kuagiza mahindini hayo, lakini matokeo ya kitendo hicho yatakuwa mabaya zaidi kwa Watanzaniani kuliko matokeo ya kuacha kuagiza petroli.

Kwa hiyo tutaendelea kuagiza petroli, na tutaendelea kuagiza mahindini kutoka nchi za nje, na matokeo yake ni kuongeza bei ya sembe.

Lakini vile vile bei ya sembe inaweza kupanda kutokana na kitendo chetu wenye. Juzi juzi tumetangaza bei kubwa zaidi kwa mazao mbali mbali ya wakulima, pamoja na bei kubwa zaidi ya mahindini. Na kuongeza bei ya mahindini lazima kuongeza bei ya sembe, hata kama bei ya petroli isingepanda na hata kama tusingelazimika kuagiza mahindini kutoka nje.

Lakini ni dhabiri kwamba vitu vikipanda bei, kwa sababu za nje au sababu za ndani, uwezo wa kuvipata lazima utapungua. Sasa unataka Sh. 2/70 kupata kilo mbili za sembe, lakini jana

ulitaka Sh. 1/85 kununua kilo mbili hizo hizo za sembe. Sasa unalipa senti 85 zaidi. Hizi senti -/85 utazipata wapi? Kama mshahara wako ni mzuri na ni sembe tu iliopanda bei, hutauimisana. Lakini kama mshahara wako ni mdogo, na si bei ya sembe tu iliopanda, bali bei za vitu vingi zimepanda, si wenye mishahara midogo tu watakaoumia, kila mtu atuaumis, ile wenye mishahara midogo wataumia zaidi kuliko wale wenye mishahara mikubwa. Jambo la kufanya ni kuwaongeza uwezo wao uliopunguzwa na kupanda kwa bei.

Sitaki kuleleza zaidi jambo hili. Lakini hivyo ndivyo iliyovokuwa. Vitu vingi sana vimpeanda bei; na kila mtu kaumia; wenye kipato kidogo waliumia zaidi kuliko wenye kipato kikubwa. Tumetangaza bei zaidi kwa mazao ya wakulima na tumepondisha mishahara ya wafanyakazi wote. Najua sasa hivi kuna kushangilia kwingi kila mahali. Wakulima wanashangilia na wafanyakazi mnashangilia. Na mnayo haki ya kushangilia. Mnayo haki ya kushangilia, kwa sababu vitendo hivyo vya Serikali vinaweza kuinua hali ya maisha yki ya Watanzaniani. Nasema, vinaweza. Sikusema lazima vitainua maisha ya Watanzaniani.

Nitarjaribu kueleza. Kutangaza nyongeza ya bei ya mahindini hakwezi kuongeza pato la mkulima, ikiwa hakulima. Kwanza alime, na alime kwa bidii. Akilima kwa bidii, kilo yake moja ya mahindini ambayo jana ilikuwa inampatia senti -/35, leo inampatia senti -/50. Akiridhika na kilo moja tu atapata senti -/15 zaidi. Lakini akipata maelfu ya kilo, atapata senti kumi na tano mara maelfu, na hali yake inaweza ikawa nzuri zaidi. Kwa hiyo kitakachomwezesha mkulima kuinua maisha yake siyo tamko la Serikali peke yake la kuongeza bei ya mahindini, bali bei hiyo mpya pamoja na juhudi ya mkulima mwenyewe. Bei ya mahindini haina maana kwa mkulima ikiwa mkulima mwenyewe hakuitumia kuongeza mazao ya mahindini.

Hili ni jambo ambalo mkulima mwenyewe analijua sana. Lakini siye mkulima peke yake anayefahamu kuwa asipolima, bei mpya ya mahindini haitamsaidia cho chote. Mimi nafahamu hivyo, wenye unafahamu hivyo na Watanzaniani wote tunafahamu hivyo.

Lakini labda tusichofahamu vizuri na kwa waziwazi namna hiyo hiyo ni kwamba kama mkulima hakulima mahindini, siyo kwamba bei mpya itakuwa haina maana kwake, lakini pia mshahara mpya utakuwa hauma maana kwako. Maana mshahara wako mpya utakuwa na maana tu ikiwa sembe itapatikana na

itapatikana kwa bei ya nafuu. Na sembe inaweza tu kupatikana kwa bei ya nafuu ikiwa itatokana na mahindi ya mkulima wa Tanzania. Lakini ikiwa tutalazimika kumunua mshindi kutoke nchi za nje, mshahara wako hautakufaa sana. Kwa sababu mibili. Kwanza, bei ya sembe inayotoka nje ya Tanzania itakuwa kubwa zaidi kuliko hiyo iliyotangazwa. Pili, na hii ndio sababu kubwa zaidi, Serikali haiwezi kuwasaidia Wafanyakazi kwa kuaongeza tena mshahara, kwa sababu mshahara ni mapesa, si mahindi; na mahindi hatuwezi kuyapata bila fedha za kuyanunulia. Na fedha za kuyanunulia zinatokana na kazi tunayofanya na vitu tunavyouza katika nchi za nje, hasa mazao yetu yanayotokana na kilimo.

Hilo nalo nadhani linaelewaka na limeelewaka. Bei mpya haina maana kwa mkulima asipolima mahindi mengi zaidi; na wala mshahara mpya hauna maana kwa mfanyakazi ikiwa hakuna sembe na maharage na mchicha na nyanya, na vitunguu. Huo ndio umuhimu na wajibu wa mkulima.

Na sasa umuhimu na wajibu wa mfanyakazi. Mkulima anaweza akatimiza wajibu wake. Akalima kwa masharti yote na juhudi yote inayotaja katika "Siassa ni Kilimo". Akifanya hiyo atapata mahindi mengi na fedha nydingi, na mfanyakazi atapata sembe yake na mchele wake kwa bei nafuu. Lakini wakubwa wanasesma Binadamu haishi kwa sembe peke yake. Anataka pia kanga, na vitenge na viatu. Fedha za mkulima zitakuwa zina maana zaidi, na mshahara wa mfanyakazi utakuwa na maana zaidi ikiwa utamiasidhi kupata kanga, na vitenge, na viatu, na avipate kwa bei nafuu. Na sheria ya vitenge ni sawa na sheria ya sembe. Atavipata kwa urahisi zaidi, na kwa bei nafuu zaidi ikiwa vitatoka Tanzania. Akitazamia kanga, na vitenge na viatu vya kutoka nje ya Tanzania, bei yake inaweza ikawa kubwa kupita kiasi, hata kama mkulima ametuwezesha kupata fedha za kigeni za kuviagizia.

Lakini kanga, na vitenge, na viatu havipatikani kutoka mashambani, hivi vinapatiikanu kutoka viwandani. Na wala havipatikani kwa kuchumwa tu kama matunda yaliyoiva; bali vinapatiikanu kwa mipango thabitii, na kazi ya juhudi na maarifa. Hili nalo linaelewaka na sina shaka limeelewaka.

Hakuna jambo nilioleza mpaka sasa ambalo halieleweki, na wala hakuna jambo nitakalooleza ambalo ni gunia kuelewa. Maana ninachosema ni kwamba fedha hazina maana ikiwa hakuna vitu vya kununua kwa fedha hizo. Ukiwa una njaa, unachotaka ni gunia la sembe siyo gunia la manoti. Wagogo sasa hivi wanatudai mahindi,

siyo manoti. Kadhalika ukiwa uko uchi unachotaka ni kanga au kanzu siyo bunda la manoti. Gunia au bunda la manoti lina faida gan ikiwa madukani hakuna chakula wala nguo! Tillo si jambo gumi kuelewa. Hata mtoto analielewa. Hata jogoo wa hadithi aliseme kwamba punje moja ya mchele ni bora mara mia kuliko kipande cha almasi. Punje ya mchele inaliwi. Almasi inaliwi.

Ugumu si kuelewa. Ugumu ni kufilanya jambo rahisi hili kuwa sheria ya maisha yetu. Na tuisipolifanya kuwa sheria ya maisha yetu, basi hapatakwa na maendeleo ya kijamaa katika nchi hii. Kwa hiyo siku ya leo, ambagyo ni siku ya wafanyakazi, ni wajibu wangu kuwakumbusheni, na wajibu wetu sote kuzingatia, umuhimu wa kufanya kazi.

Shabaha ya uchumi, hasa sasa, lazima iwe ni kuongeza kiasi cha huduma na bidhaa tunazozitengeneza. Nasema huduma na bidhaa, maana ingawa vitu kama umeme, maji, usafirishaji, na kadhalika, vinaitwa "huduma", lakini bidhaa zenyewe hasa haziwezi kutengeneza na kuwafika wanunuzi bila ya huduma hizo.

Hatuwezi kwa sasa kutazamia kuwa mavuno ya chakula ya mwakiki huu yataongezeka, isipokuwa labda kidogo sana kama tukiongeza juhudi ya kupalilia na uangalifu wakati wa kuvuna. Lakini tukidhamiria kutekeleza mipango midogo midogo ya kurnwagilia maji, mavuno ya mwakani lazima yatakuwa mengi zaidi, hata kama mvua zitakosekana tena. Na hiyo ndivyo iliyvo kwa mazao mengine kama pamba, kahawa, mkonge, na kadhalika, ambagyo tunawesta kuyaauza kwa urahisi katika nchi za nje.

Lakini kiasi na ubora wa bidhaa tunazozitengeneza viwandani mwetu kinategemea kazi zetu sisi wenyeve; utaratibu wetu na juhudi yetu kazini. Kiasi ambacho cha bidhaa hizo kinawewe kikaanza kuongezeza tangu keshi. Kuongezeku huko hakungoji wala hakutegemei mvua; kunategemea tu ubodari wetu katika kazi, na kukubali kwetu kufanya kazi kwa bidii.

Na wote tunataka bidhaa za Tanzania ziongezeke. Hatuna njia nyininge ya kupata vitu tunavyovihitaji, kama ni shule nydingi zaidi, hospitali nzuri zaidi, na barabaraza nzuri zaidi, au kiwanda kipyra. Vyote hiyo lazima vipatikane kwa jasho letu.

Njia ya kutatua tatizo hilo, ambalo ni letu wote, ni kuongeza bidhaa tunazozitengeneza. Hakuna dawa nyininge kwa tatizo la upungufu wa vitu na kupanda kwa bei. Nyongeza za mishahara zitakazotolewa haziwezi kuwa badala ya nyongeza ya bidhaa tunazozitengeneza; shabaha ya nyongeza hizo za mishahara ni

kuongeza bidhaa katika siku za mbele. Shabaha hiyo ikifanikiwa, basi nyongeza hiyo ya mishahara itakuwa na maana. Lakini kama, hata pamoja na juuhudi za wafanyakazi weto, hizamzimbi kuongeza bidhaa basi nyongeza hiyo ya mishahara haitakuwa na maana kubwa.

Wakulima na wafanyakazi wanategemeana. Si aina mbili za binadamu ambao mahitaji yao yanapingana. Na kwa kweli tunapo-sisitiza tofauti baina ya wakulima na wafanyakazi tunaweza tukawa tunajidanganya wenye. Maana kiuchumi tofauti iliyo kubwa si baina ya wanaofanya kazi mashambani na wale wanao-fanya kazi viwandani, ofisiini, hospitali, na jeshini. Ni baina ya wale wanaoilipa kutokana na mavuno wanayoyopata au bidhaa wanazotengeneza, na wale wanaoilipa kwa kuhesabu siku tu, bila kupima kazi wanayoifanya wanapofiska kazini!

Wakulima, wanakijiji katika vijiji vya ujamaa; maseremala wenyewe viwanda vyao wenye, mafundi chuma, mafundi cherehani, na kadhalika; na hata wafanya biashara ambao pato lao hutokana na vitu wanavyouza; wote hawa hilipwa kutokana na kazi zao tu. Hawazezi kutege. Wakulima hula chakulu wallchopanda, na wanapatia senti za kutubma kulingana na mavuno waliiyofakisheka sokoni, su aliyojanunua mnunuzi.

Mapato ya mfanyakazi ni tofauti kabisa. Kwa kweli yeye hilipwa na mkulima ili atengeneze bidhaa maalum au atoe huduma maalum. Mara nyangi kiasi cha kazi anayofanya ye ye binafsi, hakipimiki. Maana hata kama ana juuhidi kubwa ya kazi, mtu hawezi kutengeneze cho chote kama mtambo wake umeharibika kwa sababu asizowezu kuziuza. Au, ye ye anaweza kuwa mmoja tu katika kundi la wafanyakazi wenzake wanaoshirikiana; katika hali hiyo bidhaa zitakazopatikana zitakuwa zinazonyesha juuhudi ya wote, siyo kiasi cha kazi za kila mmoja wao. Au anaweza kujipwa kwa kazi ambayo mazao yake hayawesi kulinika hata kidogo. Mgonjwa anaweza akatambua kwamba mwuguzi hospitalini alionyesha huruma na alimsaidia, na kwa sababu hiyo akapata nafuu haraka zaidi. Lakini mtu huni njia ya kupima kiasi cha kazi aliyoifanya mwuguzi. Akifanya kazi vizuri huwezi kuipima, na wala akiifanya vibaya huwezi kuipima.

Ndiyo kusema kwamba mtu mvivu aliyepeata bahati ya kupata kazi anaweza akapata ujira wake kila mwezi bila ya kufanya kazi kwa bidi. Anaweza kuwategeen wenzake, akawategeen wakulima, na akaitegea nchi nzima, kwa kuacha tu kufanya juuhudi katika

kazi yake. Au, kwa sababu fulani, kikundi cha wafanyakazi kina-weza kwa pamoja kukataa kufanya kazi; na sababu hiyo haina ubusiano wo wote na wakulima ambao wanangojea kanga au mabati au bidhaa nyingine ambazo wafanyakazi hawa wangepaswa kuzitengeneza.

Kabla ya Uhuru katika Tanzania wafanyakazi kwa kawaida walikuwa wanalipwa mishahara ya chini mno, mara nyangi mishahara haikutoshwa hata kuwalisha na kuwavika wao wenye na watoto wao. Hawakuwa na usalama kazini, na mara nyangi hawakutendewa kibinadamu. Walifanya kazi tu ili kupata fedha za kununua kaniki, kulipa kodi, au ada ya shule, na gharama nyiningine kama hizo. Na walikuwa wakinonyonywa sana.

Tulipoanzisha vyama vya wafanyakazi, na halafu, baada ya Uhuru kwa uamuuni wa Serikali ya TANU, wafanyakazi wa Tanzania wamelidwaa wasinyonywe na matajiri wao, watu binafsi, na hata mashirika ya umma. Na ulinzi huo umezidishwa siku hata siku. Kima cha chini cha mishahara kimewekwa, na kimekuwa kikiongezwa kila mara. Sasa ni vigumu sana kumfukaza mfanyakazi; na kila mfanyakazi lazima apate heshima yake kama binadamu. Hayi na mafanikio kwa Chama chetu na kwa Serikali yetu, na ni haki tuyakumbuke mafanikio haya katika siku hili ya Mei Mosi, siku ya Wafanyakazi. Tunazidi kufuta unyonyaji.

Lakini unyonyaji una pande mbili. Mfanyakazi asiyepokea malipo ya haki ya jasho lake, au mkulima asiyepokea bei ya haki ya mazao yake, ananyonywa. Lakini mfanyakazi asiyetimiza wajibu wa kazi yake ya kutwa, na bado anapokea mshahara kamili wa kutwa, naye anawanyonya wengine. Yeye ni sawa sawa na mfanya biashara anayekuziusi nusu kilo ya sembe kwa bei ya kilo kamili. Na wafanyakazi wengine katika Tanzania hivi sasa wanawanyonya wafanyakazi wenzao, wakulima, na watu wengine wanaojitegemea. Wanapokea mshahara wa kutwa bila kufanya kazi ya kutwa. Wanapokea malipo kamili bila kufanya kazi kamili.

Kutokea mwaka 1961 mpaka sasa tumekuwa tukisisitiza juu ya haki za wafanyakazi. Na tutaendelea kusitisita haki za wafanyakazi. Lakini sasa wakati umefika na pengine tumeacha ukapita mno, wa kusitisita wajibu wa mfanyakazi katika nchi huru na ya kijamiaa. Hakuna haki bila wajibu, ili labda kwa vitoto vichanga vinavyonyonyeshwa. Maana, narudia, sisi katika Tanzania tunaweza

tu kuvuna tulichopanda; anayevuna asichopanda bila ruhusa ya yule aliyeypanda, anamwibia aliyeypanda. Mfanyakazi anayepokea mshahara bila ya kutimiza wajibu wake wa kazi anatubia

Ziko njia mbili zinazotumiwa na baadhi ya wafanyakazi kuwanonyonya Watanzania wengine. Kwanza, uko uvuvi na uzembe kuzini. Wote tunaweza kuonyesha mifano ya uzembe huo kwa kuwataja wafanyakazi wengine. Jaribu kupiga simu katika ofisi ya Serikali au ya shirika la umma. Simu inalia lakini hakuna wa kujibu, kwa sababu mwenye kujibu simu kenda dukani wakati wa saa za kazi. Madereva wanatumia magari ya umma kwa faida zao wenyeewe, wala si kweli kwamba maofisa wa vyeo vya juu peke ya ndio wanaotumia magari hayo vibaya wakati wote. Kwa hiyo magari hayapatikani yanapotakiwa kufanya kazi ya umma, na madereva wanaiba petroli tuliyoinunus kwa kodi yetu. Wauguzi huacha kuwapa wagonjwa huduma inayotakiwa. Makarani huacha kazi muhimu, wakati mwagine hata mipango ya chakula kwa watu wenye shida ya njaa, kwa sababu tu saa za kazi zimekwiisha. Wote sisi tunatumia kwa vitendo vya namna hiyo. Mapato yanaanguka; wananchi wanakosa huduma walizozigharimia wakati walipolipa kodi zao.

Uko utaratibu ambao ungeweza kuzuia uzembe wa namna hiyo, lakini mara nyangi sana utaratibu huo hauwezi kutumika. Hauwezi kutumika kwa sababu sisi, wafanyakazi wengine, tunaukwamisha. Wakuu wa kazi wanaogopa mno kuitwa "Wanyapara", hata wanashindwa kumsahihihsa mtu aliyekosa. Kwa hiyo wao wenyeewe wanashindwa kutimiza wajibu wao kwa taifa. Au kama mkuu wa kazi akito ripoti ya kosa hilo katika Kamati ya Wafanyakazi, mara nyangi wajumbe wa Kamati hiyo wanamtetee mfanyakazi mwenzao aliyekosa, hata wanakatas kutimiza wajibu wao kwa TANU na kwa wananchi kumwadhibu huyu mfanyakazi anayetegena. Na wasipomtetea, tumalalamika na kusema kuwa wamehongwa au wamenunuliwa na meneja.

Lazima tuibadili hali hii. Kila mmoja lazima afanye kazi anayopaswa kufanya; kazi ambayo wananchi wa taifa hili wana-mlipa, kwa ujira au kwa njia nyininge, ili aifanye.

Na kama sasa tunataka mabadiiliko hayo yapatikane, lazima kila mmoja wetu aanze kutazama vitendo vyake yeve mwenyeewe. Kabla hujanza kufikiria kama watu wengine wanafanya au hawafanyi wajibu wao katika kutoa huduma kwa wananchi, anza kuji-chunguza mwenyeewe. Juulize kama wewe unafanya kila kinach-

weza kufanya, na kila unachotarajiwa kufanya, kuongeza ufanisi katika kiwanda au ofisi yako, au kufanya iwe nzuri zaidi huduma ambayo kiwanda au shirika lako linatarajiwa kuwatipa wananchi wa taifa hili. Maana mtu anayewategea wananchi anajidanganya mwenyewe vile vile. Kile anachokwepa kutengeneza hakuna anayeweza kukitumia; yeze hawesi kukitumia, wala mtu mwagine yeye yote hawesi kukitumia. Watu huvuna wanachopanda.

Hatuwezi kuinua maisha yetu, na wala hatuwezi kuharakisha maendeleo yetu, bila kuongezeka wingi na ubora wa mazao na bidhaa katika Tanzania. Kwa mfano, tunahitaji vitenge zaidi, wanunuzi wapo. Pamba tunayo, na viwanda tunavyo, na bado tuna mipango ya kuongeza vingine. Tunaweza mara moja kuongeza kiasi cha vitenge tunavyovitengeneza.

Badala yake mara nyangi tunatumia njia ya pili ya kuharibu maendeleo ya wananchi. Kuna mabishano katika kiwanda kinachotengeneza, vitenge, au mahali pengine pa kazi ya namna hiyo. Unatokaen mgomo, au mgomo baridi, na vitenge havitengenezvi. Wakati mwagine, kwa sababu ya ugomvi wa watu tu, tunaweza kukabiliwa na upungufu wa vitenge vya kuavu au vya kuuza kupata fedha za kununula mahindi au vitu vingine tunavyovihitaji kutoka nchi za nje.

Mabishano baina ya vikundi vya wafanyakazi hutokea mara nyangi; na pengine hayawesi kuepukwa. Lakini katika hali ya Tanzania, kuacha kufanya kazi kwa sababu ya mabishano ni sawa na ujambazi. Leo mfanyakazi wa Tanzania ulidgoma unangomea nani? Unaharibu uchumi wa nchi tu! Naja wafanyakazi wengi wanaotumbukia katika migomo hili, au migomo baridi, huwa hawana shabaha ya kuwadhuuri wafanyakazi wenzao na wakulima wa Tanzania. Lakini hawakai wakatafakari matokeo ya vitendo vyao. Wanakubali kutumiva na maadui wa maendeleo yetu ya kijamaa, watu ambaa kwa faida zao wenyeewe wanataka kuzitumia vibaya shabaha za haki na usawa kwa binadamu wote.

Na mabishano haya yanayohatarisha uchumi wetu hasa huwa juu ya nini? Wakati mwagine kikundi kimoja cha wafanyakazi kinakalamika, kinadai kipate ujira zaidi kuliko kikundi kingine; au wanasesha kwamba tofafuti iliyopo siyo ya haki. Na kila wanapalalamika huwa wanawalamikia watu wanaopata pato kubwa kuliko wao; hata siku moja sijapata kusikia kuwa watu wanmegorma kwa sababu mshahara wao ni mkubwa zaidi kuliko mshahara wa

watu wengine. Mgomo wa namna hiyo ndio ungeweza ukaitwa mgomo wa kijamaa!

Lakini siku hizi wafanyakazi wa Tanzania hawagomi sana kwa ajili ya misahara. Mara nyangi zaidi siku hizi wafanyakazi humgoma kwa sababu ya mkubwa wao wa kazini; pengine anahtakiwa ujeuri, au ghadhabu. Wanadai kwamba mtu fulani afukuzwe kazini, na wakati mwingine wanamkamata huyo wanayemshatki, au wanamfungia nje ya ofisi yake, ili asiweze kufanya kazi tuliyomwajiri aifanye. Mara nyagine Serikali imefumba macho mambo hayo yalipotoka.

Lakini kwa kujidai kumaliza migogoro kwa njia hizi, wafanyakazi wanauimiza nchi na wakati huo huo wanaharibu misingi ya haki za wafanyakazi tuliojaribu kuijenga tokeu tulipopata uburu. Nchi inaumua kwa sababu kazi inasimama. Misngi ya haki za wafanyakazi inaharibika kwa sababu mtu huyu hapewi nafasi ya kujieleza. Hata kama ikithibitika kwamba alikuwa kweli jeuri, au mikali, hakuna anayeuiliza kwa nini alilazimika kuwa jeuri au kukasirika namna ile.

Ni kweli bado tunao watu jeuri katika vyeo vya juu. Lakini uko utaratibusi wa kuwashumku. Na meneja anayekasirikia mfanyakazi mvivu, au mfanyakazi anayeharibuli mali ya wananchi kwa uzembe wake, ana haki ya kukasirika. Anaweza kuwa amekosea utaratibusi wa kumhukumu mkosaji yule, na kwa kosa lake hilo anaweza akaonywa kwa kufuata utaratibusi uliopo. Lakini na yeche atakuwa ametenda vema alipokuwa akijaribu kulinda manufaa ya wananchi kwa ukumeta uvuvi, uzernbe, na uharibifu wa makusudi. Na meneja ana haki zile zile kama alizo azio mfanyakazi mwingine yo yote. Anapokuwa ametumbukia katika mzozo, basi upande wake nao lazima usikilizive, na mzozo wote upimwe kwa kufikiria manufaa ya wananchi wote. Kosa la uvuvi na kosa la kumfokea mvivu ni makosa mbali mbali. Kumteeta mvivu na kumfuku meneja kwa sababu alikasirika na kumfokea mvivu huyo, ni kulkosea taifa zima na kutumia uburu wetu vibaya.

Uko utaratibusi wa kumaliza mizozo yote katika viwanda, maofisi, mashirika ya umma na kadhaliaka. Utaratibusi huo lazima ufutuwe.

Nataku kusisitiza tena. Wafanyakazi wa Tanzania wanayo haki ya kuheshimiwa na wafanyakazi wengine na wananchi wote. Lakini, kwa heshima hiyo wanayoipata, lazima wafanyakazi wote wakubali kufanya kazi kwa bidii. Ndiyo kusema kwamba kila

mfanyakazi anapaswa kutimiza kwa ukamili fuji wajibu wake wa kazi. Maana yake ni kwamba kila mfanyakazi lazima stafuate masharti ya kazi anayepewa. Itama kwa sababu furaha hayapendi masharti hayo, anaweza kupeleka shauri hilo katika kikao kwa utaratibusi uliokubaliwa. Lakini kwa sasa lazima stafuate masharti ya kazi.

Jambo hili ni muhimu katika ofisi na viwanda vyetu vyote. Katika baadhi ya sehemu zetu za kazi mtu anayepuuza kazi ya kutengeneza mitambo anaweza akawa chanzo cha ajali inayeweza kumwua mfanyakazi mwenzake. Mwnguzi wa hospitalini anayepuuza maagizo ya daktari anaweza akasababisha kifo cha mgonjwa. Tarishi anayepuuza kupeleka barua haraka anaweza akasababisha chakulo kisipelekwe kwa watu wenye njaa, au dawa zisifike katika zahanati, au vifaa vya kazi visifike mahali watu wanapovingoja. Nidhamu katika kazi ni kitu cha lazima.

Mkulima asiyefanya juhudu katika shamba lake wakati wa kilimo anapunguza mapato ya nchi nzima. Lakini angalau yeche atapata adhabu yake: hatapoeka malipo yo yote, mazao yaki-kosekana au yakiharibika kwa sababu ya uvuvi wake. Mfanyakazi hatapi adhabu hiyo. Yeye ana hakika kuwa kila mwisho wa mwezi atapata mahabara wake kamili. Kwa kupewa haki hiyo mfanyakazi anao wajibu wa kufuata nidhamu na kutii masharti ya kufanya kazi kwa pamoa. Kama hayapendi masharti hayo, anaweza kwendwa kijijini akalima. Mara atagundua kwamba njia peke yake ya kujipatia maisha bora yeye mwenyewe na watoto wake, ni kunganga na wenzake katika kijiji cha ujamaa na kufanya kazi pamoa. Na hapo vile vile atalazimika kufuata masharti na nidhamu za kazi za pamoa.

Wote tunataka watu wafanye kazi kwa bidii. Watu wa mijini wanataka wakulima walime kwa bidii zaidi, ili chakula kipatikane kwa wingi madukani. Wakulima nao wanataka watengeneza jili wa nguo watengeneza nguo nyangi sana. Wazazi wanataka walimu wafanye kazi kwa bidii. Wagonjwa wanataka madaktari na wenguji wafanye kazi kwa bidii. Na kadhalika. Sisi wenye tunapofanya kazi kwa bidii ndipo tunapoweza kuwa na haki ya kuwataka wengine na wafanye vivyo hivyo. Sisi wenye tukitegea na kumanga-manga, hatuna haki ya kula matunda ya juu jidhi za wenzeru, na wala kunung'unika, tuisipopata sembe au kanga, maana wengine nao wanaweza kutegea na kumanga-manga kama sisii.

Tanzania imeamua kujenga ujamaa. Lakini ujamaa hauleti

utajiri wala umaskini. Kazi ndiyo itakayoonyesha kama utakuwako utajiri kiasi gani au umaskini kiasi gani. Ujamaa maana yake tu ni kwamba hautakuwako unyonyaji, na kwamba mta unawese kupata pato la haki la kazi unayoifanya; vile vile maana yake ni ushirikiano na wenzako katika kazi kwa manufaa ya wote.

Wale waanokuambia kuwa ujamaa maana yake ni kukupunguzia kazi wewe binafsi, au kikundi cha wafanyakazi kwa jumla, wanafanya mambo matatu. Kwanzaa wanakundanganya, na kukufanya kuwa juha na mpumbuu. Pili, wanajitambulisha kwamba wao ni maadui wa ujamaa. Na tatu wanajidhihirisha kwamba ni maadui wa uhuru wa Tanzania.

Sisi ni watu huru; sisi si watwana. Ada ya watwana ni kutumwa, ndiyo maana wakaitwa watumwa. Ada ya watu huru ni kujituma. Basi, Watanzania, Wakulima na Wafanyakazi, lazima tufanye kazi kwa kujituma; la sivyo tutakuwa tunahatarisha uhuru wetu na kufanya matumaini yetu ya siku za mbele kuwa kichekesho.

Njia ya kuinua hali ya maisha yetu ni kufanya kazi kwa moyo na kwa nidhamu.

Njia ya kujengwa ujamaa katika Tanzania ni kufanya kazi kwa moyo na kwa nidhamu.

Njia ya kuimarisha uhuru wa Tanzania, na kusaidia kukombos Afrika, ni kufanya kazi kwa moyo na kwa nidhamu.

Kabla ya uhuru tuliahidiana UHURU NA KAZI.

Leo tuseme UHURU NI KAZI!

KILA MTU AFANYE KAZI

*Hotuba ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania
Mwalimu Julius K. Nyerere, kwa viongozi wa Chama
na Serikali wa Mkoa wa Dar es Salaam katika
Ukumbi wa Diamond Jubilee.—Juni 25, 1976.*

Ndugu Wananchi,

Nitaanza kwa shukrani za kuwashukuru viongozi wangu wa wilaya za Mkoa wa Dar es Salaam. Mwaka 1949 nilijaliwa na wakoloni kwenye kusoma Uingereza. Sikusomea London. Nikaenda nikaka mwaka mmoja, halafu nikaja London. Hapo London wana zizi la wanyama wa porini wanaokusanywa kutoka sehemu mbali mbali, hasa wanaotaka katika sehemu zetu hizi, pamoja na Tanganyika ya wakati huo. Basi nikaenda kwenye zizi hilo, na hapo mara ya kwanza nikaona simba. Wakati huo nina umri wa miaka 28.

Waliokuwa wakinitembeza nikawaambia kwamba ndiyo mara yangu ya kwanza kumwona simba, hawakuamini hata kidogo. Mswahili mwengine umri wa miaka 28, ambao kwaon kuna simba tele wanatembea mijini hivi hivi barabarani, ikawa ndiyo mara yangu ya kwanza kuwaona simba, tena simba mwenyewe nikamwonea London! Hawakuamini!

Sasa mimi ni mkaizi wa Dar es Salaam na mkoa wa Dar es Salaam tumeuanzisha sasa ni miaka mitatu; sijautembelea. Na hii ilikuwa mara yangu ya kwanza kabisa kuutembelea mkoa wa Dar es Salaam. Siku zote huwa ninakwenda Ikuu; nikitoka Ikuu nakwenda Msasani, nikitoka Msasani nakwenda Ikuu. Siku nyi-

ngine ninazunguka-zunguka kienyeji mitaani humu, basi; lakini matembezi rasmi ya kuntelekele Mkoaa wa Dar es Salaam, hata!

Miaka mitati mizima sijautembelea. Safari hii wakanikaribisha mitemeleee mkoaa wa Dar es Salaam, kwa hiyo nawashukuru asanteni sana.

Na kweli nikagundua kwamba siujui mkoaa wa Dar es Salaam, nitaeleza baadaye kiasi ambacho nilikuwa siui mkoani, lakini kwanza niendelee na shukurani. Nitemtembelea vijijini, nitemtembelea shule, nitemtembelea viwanda vidogo na vikubwa na huko kote viwandani na mitaani nimeona mambo mengi sana. Halafu huko vijijini nilikuta jamaa wengine ambaa ni wakaazi wa hape hape mjini, lakini huenda huko vijijini kufanya shughuli fulani tulini tulizowaaahidi wanavijiji kwamba tutawasaidia kama vile zahanati, shule na mengineyo. Sasa nilipokuwa nikitembea vijijini juzi nimefungua zahanati mbili nzuri sana. Moja ya zahanati hizo imejengwa na jamaa wanaaojita Rotarian. Na katika maelezo yao wanasema wana mikutano yao ya Jumatan, na katika mikutano hiyo kila mmajja wao huingiza mkono mifukoni akatoo cho chote, na michango hiyo ikasaidia kufanya mambo mbali mbali. Basi nikawashukuru jamaa hawa hapo walipo, na kuwaomba kwa-

mba hata wakikutana na Jumanne ni sawa sawa.

Halafu jana niilkwendwa katika kijiji kingine vile vile nikakuta imejengwa zahanati na jamaa wengine wanaaojita "Lions". Hao nao wana utaratibusi wao wu kuchanga fedha na kuzitumia kusaidia shughuli mbali mbali za umma. Na wao nikawashukuru.

Halafu nilitembelewa mashambaa. Kama tuliviyokubaliana, tulihimizana kila mtu ajithabidi kulima. Basi tukajitihidi sana, wanaanchi binafsi na mashirika pia. Mwaka jana tukatazama tukagundua kuwa mahindi tumepata, lakinii tukipiga hesabu tumepata mahindi ya gherama kubwa sana. Na mwaka huu nimerudi nimeweka tena mashirika yanafima. Kwanza napenda kuwashukuru kwamba wanaendelea na jitihada hii ya kulima, lakinii nimewapa mashauri kwamba pengine ni vizuri waendelek kulima kama hesabu za kulima zinakubali. Mathalani, mwaka jana jamaa wamelima kwa kutumia kiasi cha shilingi elfu 60; lakinii kama wangeyauza mahindi waliyoyavuna wangepata shilingi elfu 30 tu. Kwa hiyo kwa hesabu walikuwa wamepata hasara ya shilingi elfu 30 nzima. Kwa hiyo mahindi hayo ya shilingi elfu 30 yaikuwa yametu-gharimu shilingi elfu 60.

Upande minojo haikuwa kitu sana, kwa sababu ingawa yanapo-kuwapo unawenza kuyanunuwa kwa shilingi elfu 30, lakini kama yapo unawenza ukayannunu siyo kwa elfu 60 unawenza ukayannunu hata kwa shilingi laki moja, maana huna mahindi. Kwa hiyo, unapokuwa una shida unawenza ukayannunu chakula su cho chote hicho unachokihitaji kwa bei ghali sana, na ukashukuru kikupatis. Kwa hiyo, kwa mwaka jana tulikuwa tunatiana moyo kwamba kilimo lazima tulime ama siyyo tutapata taabu sama kwa hiyo pamoa na kwamba ilikuwa yu ghali lakini tulipata mahindi, tulipata mtama na ulitisaidha, tulikula. Na kama usingelinwa tungatumia fedha za kigeni kuupata, na pesa za kigeni wakati huo tulikuwa tumetindikiwa sana. Hivi sasa mnajus Wabunguza kwamba fedha hatuna, zilishilia kwenyen sembe. Kwa hiyo tuliwashukuru sanae mwaka jana na hata mwaka huu hao walioilima.

Isipokuwa ninaanza kuwashauri kwamba ni vizuri wapige hesabu; wakikuta hesabu zinakubali waendelee kulima, wakikuta hesabu hazikubali, waache; washughulike na zile shughuli zao hapa. Nimesema hivyo kwa wengi. Kwa mfano nimeweka katika shambaa moja la Shirika la Msajili wa Majumba ambalo wamelima mahindi, wamelima na muhogo, wamepanda migomba. Mahindi si mazuri sana, muhogo sikuuona, migomba vile vile sikutonia, lakinii nili-ambwa ni mzuri sana. Nimewaambia yale ambayo hesabu zinonyesha kuna manufaa ya kulima, endeleeni. Lakini mengine hayo acheni. Nimewaambia hivyo, na mashirika mengine vile vile nawa-ambia hayo hayo.

Rafiki zangu wa Urafiki nillwasema sana mwaka jana; gharama zao zilikuwa za juu mno, nadhani gunia lao moja la mahindi ilifikia shilingi mia nane! Lakini sasa hivi nimetoka kwenye shamba lao, zuri sana. Kama wakipiga hesabu watukuta zinaleta matumaini, vema na waendelee. Wanajeshi wao nimewaambia waendelee; ni lazima waendelee kulima. Lakini wengine nina-washawishi kwamba walime tu ikiwa hesabu zinakubali: kama hesabu hazikubali, wasishughulike kulima, washughulike na kazi zao zingine. Lakini wote ninawashukuru: wale wanaolima na hesabu zao zinakubali, na wale ambaa walikuwa wakilima na hesabu zao hazikubali, wote ninawashukuru maana walitusaidia.

Kuna jingine limenifurahisha sana: nimewika mashulenii. Niliwahi kununy'unka kwamba katika matembezi haya ninayotembea tembea, basi nikilingia katika mji, hata hapa Dar es

Salaam, nakuta wanafunzi waimepangwa mabarabaran. Vimepigwa jua vitoto vile pale barabaran saa mbili nzima, au sata tatu nzima; vinamngoeja Mwalimu! Wakati mwininge wahanaku wageni wetu kutoka nje, kwa hiyo tunaambizima tutoke tuwapokee. Tunaweza tukaacha kazi siku hiyo, potelea mbali, tukasimama barabaran kumshangilia na kumpokeen mgeni wetu. Anarudi kwaao akisifu, anafurahi anakwenda huko. Anasema "Bwana, nilikwenda Tanzania nikapokelewa kweli kweli!" Lakini sic sisi wenyeewe. Nikalalamika, na kuomba kuwa nikifika vijijini, katika mipango mnayopanga, mnipeleke ndani ya shule, niende nione wanafunzi na walimu wao wanafanya nini.

Sasa nafurahi mkoaa wangu ndio umekuwa wa kwanza kutekeleza. Katika matembezi yangu haya wamenipeleka katika shule moja ya msingi pale Chang'ombe. Nikafurahi sana kwa yale niliyoyaona. Na nina hakika hawakunidanganya. Wangenidanganya? Nimekuta wanafunzi wanashoma nguo za watoto wadogo nzuri sana. Wakati mwininge watu husema, "Mwalimu, tunatengeneza nguo hapa." Ukienda kuionna nguo yenyeewe, sijui utavalisha mti au utamvalisha mtu! Za oyvo oyvo tu. Lakini Chang'ombe wakanitoolea mfano darasani, wakanionyesha wanafunzi wanne wamekaa wanashoma kwa cherehani. Na wakanionyesha vigoo vizuri sana viko ukutani; bei safi. Na wanaviuza wenyeewe. Wakanionyesha wengine wanatengeneza heleni. Sivai heleni, lakini Makaburu wanayo methali inayosema "huwezi kutaga mayai, lakini unawenza kujua yai bovu na yai zuri." Sasa na mimi sivai heleni, lakini naweza kutambua heleni nzuri na mbaya. Wanatengeneza heleni, wanatengeneza mapambo, na wananzaa mpango wao wa ufugaji. Basi shughuli hizo mbali mbali. Najua hawakunidanganya kwa sababu wameniambia hivi sasa vitu wanavyovitengeneza vinawapatia zaidi ya shilingi elfu moja kwa mwezi, na kwa mwaka wanapatia zaidi ya shilingi elfu 10. Nina hakika hivyo ndivyo, na nikafurahi sana kwa hatua hii.

Sasa sidhani kama ni Chang'ombe tu, nadhani wengine nao wanafanya hivyo. Lakini sijui maama rafiki zangu hawa wajanja inawezekana walichagua Chang'ombe makusudi. Lakini nimefurahi. Hayo niliyoyaona Chan'ombe yamenitii moto kweli kweli. Hiyoo ni shule moja.

Halafuli walinipeleka Pugu. Kwa desturi shule zetu zenye mwamko mzuri ni za msingi; zinazidi za sekondari. Sasa nikaenda Pugu, pale nao wakanieleza mipango yao ya kujitegemea. Waka-

nieleza vizuri juu ya ufugaji wao; wakanionyesha mechamba yao ya migombia, mihogo, lakini kwa kuwa tulikuwa na haraka wakanionyesha kwa mbali kwamba shamba leta like kusee! Lakini lilikuwepo. Na baada ya kunieleza matatizo yao, wakanieleza kwamba, pamoja na matatizo walioyokuwa nayo mwako jana walipata kama shilingi elfu 22 kutokana na shughuli zao hizi za kujitegemea. Na wenyeewe walisema ni ndogo sana; ni kama kumi ya misa tu ya uwezo wao walio nao wa kujitegemea. Lakini kwa kweli wanaao uwezo mkubwa zaidi, na watafanya zaidi. Lakini walilonifurahisha zaidi ambalo sikuju kabisa kwamba wanafanya, ni kwamba waliniambia, "Mwalimu, tangu utoke hapo shule yetu imepanuku kweli, sasa tunao wanafunzi 830. Hilo si ajabu sana. Lakini walipoendelea na risala yao walisema tunao wanafunzi wa kulaala 830, halafu wanaao wanafunzi wengine 575 kutoka nje; wengine ni wakulima wa vijiji vilivyo jirani na shule na wengine ni wafanyakazi katika viwanda vya jirani kama Sunguraxet. Vijana wallowahi kupata elimu ya mpaka darasa la saba, sasa wanakwenda pale saa 10 wanasonmeshwa mafunzo yote ya sekondari kutoka kidato cha kwanza mpaka kidato cha nne. Sasa hivi vijana 50 wanatarajiwa kufanya mthiani wao wa kwanza wa kidato cha nne.

Hilo ni jambo kubwa sana; si jambo la mchezo-mchezo; na hilo ni jambo linalonifurahisha kweli kweli. Sasa sijui kama ni Pugu peke yao wanaofanya hivyo. Inawezekana wapo wengine vile vile wanaofanya isipokuwa sijui. Kama shule zetu zote za sekondari zingewea zikafanya namna hiyo, watu wetu wangesoma sana, wengi wao wangesoma. Ningependa kuwashukuru sana na kuwapongeza walimu, kwa sababu kazi hii ni ya zaidi juu ya kazi zao za kawaida. Ni dhahiri waalimu wetu hawatoshi; hawatoshi hata kusomesha shule zetu. Shule zetu nyingi hazina waalimu wa kutosha. Na hawa wa Pugu wanafanya kazi yao ya kawaida ya kufundisha hawa wanafunzi 830 ambaa wapo bwennini, na halafu baada ya hapo saa 10 wanapokea wengine jumla yao 575. Wanawafundisha kwa muda wa saa mbili. Hilo jambo limenifurahisha sana; na kama tunatiana moyo, basi wao kwanza ndio wamenitia mimi moyo, na mimi newarudishaa tena moyo hue wallonitis wao.

Halafuli viwanda; tumetemebelea viwanda na wamenionyesha viwanda vya aina zote. Wamenionyesha kiwanda kimoja kidogo hapo Keko, kinaitwa Kameco. Vijana hao zamani walijiona hawana kazi lakini wanaao ufundi wa hivi hivi wa utundu-utundu. Kama una gari yako mbovu, unakwenda vijana wanakutengeneza. Lakini

~~hawakupewa kazi, nani atamwamini Mswahili wa namna hiyo ampe
gari lake, akamtengenezee! Vijana wenyewe wakakuta hamna ugali
bumo odani; wakatuzoza toroza wakahaki watu wanze. Hawa
wakahangaika hangalika hivyo hivyo mpaka siku moja Wilaya
wakawaka msaada wa shilingi elfu moja hivi, wakajinunulia-nunu
lia vyombo vya kuwassida, zikabaki shilingi 4/30. Lakini wakasema
potelea mbali tutahangaika hivyo hivyo, lakini wakaoa hii habari
ya kuendelea tena na motokari haifai, labdi tushughulika na vitu
vingine. Wakashughulika na vitu vingi, wakaanza kushughulika
na vitu vingine. Sasa zaidi wanatengeneza visu na mashoka,
ambayo nikiwaaleeni mashoka na kusema yametengeneza
Ujarumani mtakubali. Hivi vitu huchukuliwa na kuuzwa na
Kampuni ya Vifaa vya Nyumbani, na Kampuni hiyo inataka vitu
vingi zaidi, na vijana hao hawana uwezo wa kutengeneza vitu vingi
zaidi. Wanatengeneza visu, mapanga, mashoka na vitu vingine safi
sana. Nilafurahi sana kwamba tumeanzisha Azimio la Chama la
Viwanda vidogo vidogo. Uende hasa uone viwanda hivyo vinatoa
nini. Na hivyo nimeona.~~

Wakanipeleka kwa kina mama, kikundi kimoja cha kina mama. Wana charehani zao hao, wanatengeneza nguo. Nao waliona kwa
nini tukae hivi hatuna kazi. Watu wanavaa nguo, hili ni jambo la
kawaida watu kuuva nguo; kwa nini sisi tusishonee watu nguo,
Basi wapo hapo wanashona nguo. Lakini wamefika kiasi sasa hivi
cha kugawana ambacho ingawa hakifiki kima cha chini cha
shilingi 380/-, lakini wanapata kiasi kizuri. Wanafika shilingi 300/-.
Nina hakika kabisa hautapita muda mrefu watifika shilingi 400/-,
wakipewa kazi. Wanashona vizuri, na wakipata msaada wata
endelea. Basi hao nao nimewaona wanafanya kazi za kushona.

Juzi walinipeleka mtaa wa Gerezani pale kuna jamaa wengi
sana ambaa wana shughuli mbali mbali, wanafanya mambo mengi
mbali mbali. Wamenipa kiti kimoja kizuri sana na meza yangu,
sijui wameiweka wapi siku hizi, naona siiioni. Na wao hivyo hivyo
kwamba wamezelishi kwa taabu sana na uvumilivu, mpaka sasa
wanatengeneza vitu vya aina nyangi sana na vizuri vinauzwa. Basi
wanayo matatizo kidogo ya kuuza lakini wanassidiwa.

Jana wakanipeleka kwenye mtaa mwininge hapo Manzese.
Haya nimesema. Ukitamka Manzese basi watu wana mawazo yao;
ukiwaambia watu nakwendwa. Manzese au natoka Manzese, wana
kutazama kama hali yako salama. Basi jana nilikwenda Manzese,
na wakanipeleka kwenye nyumba hizi hizi zetu za Kiswahili, ime-

gawaywa schemu mbili. Schemu moja wako vijana wachache, wao
wanachukua mapembe ya ng'ombe wanayafanya mapambo mazuri
ya aina ya ndege. Tanganyika Packers zamani wakimchingi
ng'ombe mapembe yale walikuwa wanayatupa. Sasa vijana hawa
wakaanza kuyakota na kuyatumia mapembe haya. Wakapata
kijana mmoja wa ki-Congo anajua kuyachonga-chonga haya yak
fanana na ndege, ama yakawa chombo cha mezani cha kuweke
kalamu. Baada ya hapo Tanganyika Packers wagakundua kumbe
mapembe yana thamani, kwa hiyo sasa wanawauzia kwa shilingi
moja moja, dogo au kubwa! Sasa siwezi kusema Tanganyika
Packers watu wabaya sana maana wanafanya biashara, lakini na
wale wanayantuza na wanatengeneza vitu hivi. Wanawauzia
wageni na Waswahili wengine.

Upande wa pili wanatengeneza viatu. Zamani mitu akitaka
kiatu anakwenda kwa fundi; anapimisha, anashonewa. Akitaka
nguo anakwenda kwa fundi, fundi anampima, anashonewa. Kwa
hiyo ukimuuilia hii nguo umeipataje, anasema nimeshonesha. Au
hiki kiatu umeipataje, anasema nimeshonesha. Kwa hiyo nguo ya
heshima, au kiatu cha heshima cha wakati ule, ni kiatu cha ku
shonesha, sio unachokitungua dukani! Na kiatu cha kutungua, au
nguo ya kutungua, haikuwa na heshima; maana hukupimwa. Lakini
siku hizi nguo hizo za kutungua zimepewa jina la kizungu, zinaaitwa
“ready made.” Sasa hivi ukivipa vitu majina ya kziungu vinapata
heshima.

Kwa mfano, hapo zamani tulikuwa tunasumbuliwa sana na
panya. Hao panya wanansumbua sana. Chunya, kwa mfano, wana
matatizo hayo mpaka leo; wanawalia mali, wanawalia pamba, hata
tumbaku sijui wanabakiza nini. Kwa hiyo tulikuwa na wfanyakazi
wana shughuli ya kupambana na panya. Sasa Mswahili aliyekuwa
wanafanya shughuli hiyo alikuwa anaithwa “rat catcher”. Lakini
mzungu aliyekuwa na shughuli za kazi hiyo alikuwa anaithwa
“rodent officer.” “Rat” ni panya, ni Klingereza; na “catcher” ni
Kiingereza. “Rodent” ni Kilatini, na “officer inawezekana ni
Kilatini pia. Waingereza waliwahi kutawaliwa na Warumi, kwa
hiyo haya maneno ya Kilatini yana heshima zaidi. Kwa hiyo haya
unampa ye ye hadhi ya kitawala, unamwita “Rodent Officer.”
Lakini kama ni Mhehe tu huyu ni “Rat Catcher.” Il nguo za
kutungua ziwe nzuri zinaaitwa “ready made” na “ready made” iwe
imetoka nje ya Tanzania, isiwe ya hapa. Wachina wanatucheka,
lakini kwa kuwa ni wastaarabu na ni marafiki setu wanatunong’o

neza. Tunakwenda Uchima tunatuma watu kwenda kununua nguo za watoto, Wanakwenda Uchima, wanarusumua nguo za watoto. Wachina wanashangaa, wanaseremi, "Sisi tundidani ninyi watu maskini, kama sisi; kwa nini mnatumia fedha zenu kuja kununua nguo za watoto Uchima? Sisi nguo za watoto zinatengeneza na wanawake majumbani. Wanakaa, wanawake wanaka majumbani wanatengeneza, halafu zinakusanywa zinapelekwa mahali zinapozwa, zinazwya nyingi kabisa. Ninyi mnahangalka mnakuja huku kuja kuchukua nguo za watoto; mna pesa nyingi za ajabu." Lakini hawasemi hivyo Wachina, husema kwa kistaarabu; na kama una akili unajijua huyu ananiambia kwamba mimi mjinga.

Sasa ndio hivyo wananchi, maana unaona hapa kina mama wanatengeneza nguo, na pengine utakata watu wanatengeneza viatu vizuri sana. Kwa kweli vinapendeza, vile niliyopewa mimi jana niiivivaa. Tena viatu hivi nya Manzese ni vizuri, bei rahisi sana; lakini Mswahili anatakata "ready made." Basi napenda kuwashukuru hao, hao jamaa napenda kuwashukuru sana kwa hayo waliyonionyesha na nasema mimi wanenitia moyo. Lakini pamoja na kuwashukuru ningependa kutoa onyo. Wanaseremi mgema ukimsifu sana, tembo hulitilia maji. Lakini bwana wakati mwininge ina-faa kusifu.

Kwa hivo ninawaomba jamaa wa SIDO waendelee. Nadhani uwezo tumewapa kidogo; lakini uwezo wa pesa peke yake hautoshi usipoambatanu na kuelewa. Mimi nadhani hawa viongozi wa SIDO wanaanza kuelewa maana ya viwanda vidogo-vidogo hivi na jinsi ya kuvisaidia. Hivi sasa nadhani katika Bunge hili wanaserema tunataka viwanda visambazwe. Huwezi kusambaza viwanda vikubwa. Tukitaka kusambaza viwanda vikubwa nya viatu, sherti tujenge Bora Shoes nyininge Mbeya, pengine nyininge Mwanza, labda nyininge Tanga, na kadhalika. Lakini kwa kweli tukitaka kueneza viwanda nya viatu sherti tujenge viwanda vidogo vidogo, sie vikubwa. Vikubwa hatuwezi kabisa. Utasambaza cherehani; viwanda vidogo vidogo nya cherehani kumi hapa, pale arobaini na kadhalika. Hilo unaweza kufanya. Lakini kusema kwamba utasambaza viwanda vikubwa kila mahali, hili haliwezekani kabisa. Uwezo huo hatuna hata kidogo. Ndijo ninasema kwamba jambo hilo ni kubwa na ndijo maana Chama kikilatika mkazo na mimi ninafurahi kuona kwamba limeanza kutekeleza.

Halafu tumepitia viwanda vikubwa; tumekwenda Kiltex wanapotengeneza nguo. Sasa nguo ni nguo tu, lakini moja ya

yaliyonifurahisha huko Kiltex ni spea. Sasa hivi jambo moja linalotuleta taabu sana Tanzania ni kwamba hatuna spea, wenyeve wanatta vifuri. Hifadhi vifuri. Kwa hivo zinachukira Kiltex pale wanatengeneza spea nzuri kabisa za namna ile ile kama zinazopatikana kutoka mahali pengine; namna ile ile. Na wanatengeneza kutokana na hivi vyuma tunavyotupa-tupa ambavyo tumekwisha viflipia. Na tuna makaburi mengi ya vyuma humu. Basi wanavichukua vyuma hivi wanatengeneza spea hizo ambazo ni saafi kabisa, na nzuri, na kwa bei ndogo kabisa. Sasa kwa kweli ingekuwa vizuri kama viwanda vingine navyo vikafanya hivyo hivyo kila vinapoweza. Hawawesi kutengeneza kila spea, lakini kile wanachowesta kutengeneza wajitahidi watengeneze. Kiltex wao nadhani nia yao ni kutengeneza spea zao wenyeve yaani zao za kiwanda hiki cha Pugu na kile cha Kilimanjaro; lakini vile vile nadhani nia yao ni kutengeneza spea za viwanda vycote nya nguo. Na wanatengeneza. Na mimi walinifurahisha sana kwa sababu inatupunguzia matatizo mengi sana ya spea. Na ningependa wengine nao wafanye vivyo hivyo.

Nimekwendwa Sungura nikakuta wanatengeneza nguo nzuri sana. Ni mara nyingi napita pita huko, na nikaoa nguo wanatengeneza na nikajulipa hizi nguo wanaziwa wapi? Wanajibu kwamba zinsuzwa huko huko. Lakini nikwiuliza akina mama wanaserema hawazioni. Ninawauliza hamzioni zinakwenda wapi? Lakini wanaziona, ila basi wanazitaka zaidi. Lakini wanapanua kiwanda; na wao vile vile ningependa kuwapongeza.

Jana tulikwenda UFI, kwenvye kiwanda cha majembe, ambacho bado kime matatizo; lakini hakuna kitu cha maana mnaweweza kutengeneza kisiwe na matatizo. Wanatengeneza pale majembe mazuri, na plau nzuri na vitu vingine vingi. Ni mahali ambapo ingefaa basa viongozi wa Chama na Serikali ambaow hawkai Dar es Salaam wawe wanajitahidi kwenda na kuona. Halafu leo hii tumetoka Kawe kwenvye kiwanda cha Saruji. Unajua saruji sasa hivi Tanzania ni matatizo. Ina bei kama almasi; na kelele zake ni kubwa. Hivi nikisikia watu wanaserema kuna watu wanaleta manganamano ya saruji, nitajificha. Maana kuna matatizo makubwa. Tunawambia watu, "Jengeni nyumba za kisasa." Na wanaserema, "Tunajengwa, Mwalimu, lakini saruji hata ya sakafu tu hatupati!" Basi inakuwa taabu lakini ninakwenda kuzungumza na viongozi pale. Sasa ninasema wote hao nawashukuru na mimi kwa kweli nimyeaona ni mambo ambayo yanantia moyo, na napenda kuwa-

ambia wananchi wa Mkoa wa Dar es Salaam kwamba ninafurahi sana hassa kwa sababu Mkoa wenu ni Mkoa wa Viwanda na nafurahi sana kwa miflyoyaona.

Sasa baada ya hayo mema, haiwezekani kwamba niwe nimeona mema matupu. Nilitaki nianze na mema, halafu ndiyo nimilizie yale ya kuelekezana. Na haya ninayoyakumbusha, si mimi ninayeyakumbusha. Mimi ninakumbusha kwa niaba ya TANU; sina la kwangu. Mimi haya ninayoyasema si yangu, ninayoyasema ni ya Chama: Chama kinavyotaka tutekeleze siasi yetu.

Sasa ninataka kusema habari za vijiji. Dar es Salaam ina vijiji hamsini; mkoaa huu si mkoaa wa wakulima, ni mkoaa wa wafanyakazi, na kidogo wafanya biashara. Nadhani mjini Dar es Salaam sasa hivi kuna wakaazi wanaokaribia laki 6; halafu tunazungukwa na vijiji kama hamsini hivi, vyenye watu karibu laki moja na nusu.

Sasa nasema vijiji hivi vya Dar es Salaam vina bahati kubwa. Bahati yake ni nini? Bahati yake ni kwamba vinazungukwa. Jiji la Dar es Salaam ambalo lina watu laki 6 wafanyakazi wa mshahara wa kila mwazi, ambaao hawalimi, lakinwanakula. Sasa mkulima analimna kwa sababu mbili. Kwanza anajilimia kunde zake, ale; kwa hiyo soko lake la kwanza ni tumbo lake. Lakini unapokuwa unalima ili ujilimie peke yako kazi yako ni ya kujitosholeza mahitaji yako hayo upate kunde basi yaani huhitaji kunde zaidi, ukilima kunde zaidi hujui uzifanyi nini, maendeleo yako ni madogo. Lazima iwe sehemu ya pilii: moja, unajilimia kunde, ule; pilii, unalima ziada ambayo itauzua. Sasa ukiuza ndipo utakapo-jipatia mambo mengine. Itakupatia vitenge, itakupatia viatu, itakupatia sukari, itakupatia sabuni, itakupatia vitu vingine hiyo ambavyo huvitengenezi. Hivyo vinatengeneza naue vita-kupatia sigara, itakupatia chibuku kama wewe ni mpiga-chibuku. Kwa hiyo lazima upate ziada.

Sasa vijiji vya Dar es Salaam katika Mikoa yetu 20 ya Tanzania Bara, hata ulichanganya na Unguja na Pemba, ndiyo vijiji vyenye bahati zaidi kuliko vijiji vingine vyote vya Tanzania nzima. Kwa sababu viko hiyo karibu na Dar es Salaam. Kila wanachowea kulima kinaweeza kikauza Dar es Salaam. Wakiwa na ndizi zitauzwa, wakiwa na matunda ya aina yo yote yatauzwa Dar es Salaam: na soko tunawajengea kubwa. Soko hilo wanasesha labda katika Afrika nzima ni vigumu kupata soko la namna hii, si soko la wakulima hili ni soko la walajitu, wanangojea vijie. Sasa

vinakuja kutoka wapi? Vinakuja kutoka Morogoro, vinakuja kutoka Lushoto ndiyo vinakuja katika soko hili. Hivi vilistahili kwanza vitoke katika vijiji hivi hamsini vinavyoizungukwa Dar es Salaam. Kwa hiyo vijiji hivi hamsini vinavyoizungukwa Dar es Salaam ingekueli ni vijiji ambavyo vimetakata kweli kwelli. Lakini sikuvikuta vimetakata hata kidogo. Alikia mgeni anataka kuona vijiji simpeleki kijiji cha Dar es Salaam. Nitampeleka Iringa, Njombe, Dodoma kwa Wagogo au Kigoma kwa Waha; huko ataona vijiji. Lakini hivi vya Dar es Salaam, hapa.

Kwa hiyo nizewahimiza hawa, nizewambia tazameni ninyi vijiji hivi vya Dar es Salaam lazima tuvitengeneze viwe safi. Ndiyo maana nikawaambia wa mashirika haya ya Rotary na Lion kundeela kusaidia. Hilo la kwanza. La pili, ndiyo hilo ambalo vijana walikuwa wanankumbusha hapo lakini hata wasingenikumbusha ningelisema.

Azimio la Arusha linatutangazia siasa ya Ujamaa na Kuji-tegemea. Tukaleleza siasa ya Ujamaa na Kuji-tegemea kwa lugha nyepesi ili kila mtu aielewe. Wako wenzangu huko huueleza Ujamaa kwa lugha isiyoelewe; wanawenza kusema mara kumi, mara ishirini hata huuelewanasema nini. Tukasema katika nchi ya Ujamaa watu wote wanafanya kazi. Nchi ya Ujamaa haigawanyiki katika tabaka mbili: tabaka moja la watu ambaao wanapata riziki yao kwa kufanyiwa kazi, na tabaka la pili la watu ambaao wanapata riziki yao kwa kufanyiwa kazi. Katika nchi ya Ujamaa tunasema kila mtu ni mfanyakazi.

Watu ambaao katika nchi ya kijamaa ambaao wana ruhusa na haki ya kutofanya kazi, wategemeo watu wengine tu, ni vitoto vidogo. Hivyo vina haki ya kufanyiwa kazi; vinalishwa, vina-nyonyeshwa, vinalavishwa, vinakoshwa, vinatolewa kamasi. Au vizee yetu, ambavyo havijiwaezi. Ulikuwepo wakati wao wakafanya kazi; sasa wamechoka. Wao sasa warmekuwa kama watoto wadogo. Hao na wa kufanyiwa kazi; mtawafanya kazi mpaka saa yao itakapofika Mwenyezi Mungu atakapowaita kuwapeleka huko anapota kuwapeleka. Au vilema ambaao hawajiwaezi; hawawezi wakajifanyia kazi ama kwa akili zao ama kwa viungo vyao. Yule lazima ategeme kazi za watu wengine, na ni haki yake ategeme kazi za watu wengine. Tukaongezu kundi jingine. Ama mtu mwenye uwezo wa kufanya kazi lakini kwa muda huo ninyi umma mimeshindwa kuwapa njia ya halali ya kujipatia riziki kwa kazi yake mwenyewe. Anawaomba kazi ya ofisi hamwezi kumpa, anawa-

omba kazi ya shambani hanwezi kumpa, anawaomba kezi ya maha li po pote, mmemnyima, hapati nafasi. Ardhi mmemnyima na kazi ya alia yo yote mmemnyima, sasa afayeo? Mtarilieha, Lazima mumlishe; linasema hivyo Azimio la Arusha.

Sasa tukasema watu wengine weto amba mo hawafanyi kazi, au wanafanyiwa kazi, wako katika makundi mawili. Kundi moja ni bepari na makabaila, mabwana-mkubwa wanaopenda kufanyiwa kazi. Anasema "Nina Waha wangu," au, "Nina Wanyamwezi wangu." Tukaona hawa tupambane nao hawa. Wa kwanza tulipambana nao walikuwa wageni hasa Waingereza, ndio walikuwa na mabenki na kadhalika. Hayo si mengi tukaona ngoja tuwachezeshe ngoma hawa. Lakini kwa sababu mabenki yenyeysa biashara na viwanda kwanza hakiwku vingi, tukaona tukizichukua siku moja ngoma haitanoga; tuzisambaze kidogo. Nadhani tuliwapa siku nne. Tukaanza na benki, tukacheza na ngoma yake; halafu tukachukua kingine, tukacheza ngoma yake. Halafu tukapumzika siku mbili, tukachukua kingine, tukacheza ngoma yake; halafu tukafuta mambo yakaisha. Waswahili wakafanya maandamanu makubwa sana; sijapata kuyaona maandamanu makubwa kama hayo.

Hiyo tukawa tumemaliza, tukaendelea kufika mwaka 1973. Tukaona tulikuwa na Waswahili fulani tuliuwapa mikopo ya nyumba. Na tumewtamku tangu mwaka 1967, lakini tunaona mambo ya kupangisha-pangisha nyumba yanaendelea endelea. Ati mtwana, Unaulizwa, "Yahe, wewe mbone unashiba sana na kazi hufanyi?" Anasema, "Nina nyumba bwana." "Nyumba, unakula nyumba?" "Naam." Mwongo huyu; nyumba haliwi bwana, una-nyonya tu watu wengine! Umejenga nyumba na nyumba hizi zili-kuwa zinajengwa kwa mikopo ya serikali. Anakwenda katika Benki ya Umma anachukus fedha za Umma halafu anakwenda anajenga nyumba anapangisha na watu wanakaa, anakula. Anakula nini? Kapangisha, kaweka watu. Huyu ana mshahara wa shilingi 500/-, huyu ana mshahara wa shilingi 1,000/-, huyu ana mshahara wa shilingi 2,000/- na anawamezameza hawa. Anawatoza kodi hawa kwa kukaa katika nyumba ile. Yeye hakuna lo lote allolifanya; amekwenda tu ameandikiana mkataba na benki. Hakuna cho chote alichofanya, na wala hakutoka jasho, halafu wanapangishwa watu. Au nyumba nyininge mtu anajenga, na akimaliza kujenga tu anapatana na balozi fulani hapa, wanampa kodi ya miaka mitatu mizima. Halafu anajenga nyininge. Sasa ujanja wake unakuwa mara nyumba hapa mara nyumba pale mara nyumba kule; tuka-

sema tukiwaachia hawa itakuwa hatari. Tukawapitishia Azimio na kusema majumba ya kupangisha hakuna. Yakakumbuwa. Hayo hatayakuwa maandamanu makubwa sana, maastra Waswahili wal kuwemo. Basi hapo ndipo watu wengine tena wakahamahama. Kujuva kwa pakacha, Waswahili wanasesma, nafuu ya mchukuzi.

Baada ya hapo sasa vikabaki vibepari vyat matata matata vya viduka. Ilyobaki ilikuwa ya reja reja. Nikaonya tangu 1967, nikawaambia angalieni sana biashara ya reja reja; biashara ya reja reja si ya serikali. Serikali mkijitumbukiza katika biashara ya reja reja mnakufa, mtafanyi makossa makubwa kabisa. Biashara ya reja reja waachieni hawa wa binafsi wanaoendesha sasa hivi, ana vyama vya ushirika. Hawa wenywewe wanunuji washirikiane, waanzishe maduka yao; serikali msijitumbukiza katika biashara ya reja reja. Nilionya tangu mwaka 1967.

Lakini kuwaambia watu waanzishe biashara unawaambia wafanye kazi. Unawaambia wakae, wafikiri, wachange fedha, wafundishe nani atatunza vitabu, wakagwe, waone kama kuna hasara duka hilli au kuna faida hivi. Kuwaambia anzhishen duka ni kazi, kwa hiyo ingawa tangu 1967 tumesema yaanzishwe maduka hayo schemu nyininge yameanzishwa na sehemu nyininge hayaku-anzhishwa. Sasa tuna vijiji karibu 6,000, havina maduka kabisa; tukasema lazima tuanza mpango wa maduka vijijini. Ndio mpango aliotungaza Rashidi aikauita "Operation Maduka." "Operation Maduka" sasa ikawa ni "operation" ya kufunga maduka. Acheni mchezo wa kufunga maduka. Fungueni maduka; hapana kufunga maduka. Tufungue maduka, tuna vijiji 6,000 havina maduka. Tunayo kazi kubwa ya kufungue maduka tena tufungue maduka kweli kweli siyo mchezo mchezo. Tufungue maduka mazuri, tufundishe watu vijijini waendesa maduka. Kwa hiyo tuna kazi ya kufungua maduka, siyo kufungua maduka. Hawa Waswahili wangu hawa, na Washihiri rafiki zangu wanaoendesha viduka Dar es Salaam, hawa mimi hawaniuzi usingizi hata kidogo. Eti mimi niache kulala usingizi kwa sababu pilipili bizari hape zinauzwa na Washihiri!

Istipokuwa nina wasi wasi kwamba vijiji vingi havina maduka, na sasa ni lazima tufungue maduka vijijini. Hili ni jambo la maana sana. Sasa ninasema kazi yetu ni hiyo, Kijijini hakuna bepari; hatuna kabisa kabisa bepari. Ilikuwa vijiji vyote vya hawa tumepita ninauliza hape bepari wenu ni nani? Hakuna Vijijini kabisa hakuna, na ndiko wanakokaa Watanzania huko vijijini. Katika watu milioni

15 milioni 1 tu wako katika miji, na milioni 14 wako vijijini; hawana bepari isipokuwa bepari wa tamaa tu. Sasa huyo huyo mimi hawesi kunizua kulala usingizi. Mtu ananong'ona na mkewe bwana atanisumbua kwa nini. Mtu anayeweza akakisumbua Chama cha TANU katika kuendesha Ujamaa ni yule anayesema "Nani anayesema Ujamaa hapa??" Huyo, huyo ndiye anawesa kunizua kulala usingizi. Ana uwemo wa kuita mkuutano wa watu wengi wakahudhuria akasema kwa nguvu na vishindo kwamba hakubali kabisa Ujamaa.

Hivyo ndivyo, kwa mfano, walivyo rafiki zangu Uingereza. Wanavyo vyama vivili, kimojo cha makabaila, na kingine cha wafanyakazi, kinaendeshwa na rafiki yangu Callaghan. Sasa Callaghan ana mashaka, hana uhakika uchaguzi ujao kama wanawenza wakachaguliwa, maana mama Marigarita amekazana anasema huu ujamaa gani huu, hatupendi ujamaa hapa lazima tuwe mabepari hapa. Na kusema kweni Kwaingereza huwa wanachagua mabepari waendeshe nchi yao. Sasa kwa kweli lazima Callaghan awe na wasiwasi, maana Marigarita anasemea nchi nzima kuwa lazima nchi hii itakuwa ya kibepari hapa. Kabepari ka Tanzania kadogo, kaoga, kananong'ona sasa hako kanizue kulala. Hao wana njaa wanakuftu tu na ni sawa sawa na mti. Mti ukiisha kuondoa ganda lake lote usihangaike, na mti huo utakufa. Utakufa tu. Hawa mabepari wetu wa Tanzania watakuftu tu maana hawana uhai, hawaezi kuendelea.

Lakini Azimio la Arusha halitaji mabepari tu, linataja na watu wengine nao, narudia linasema hivi: "Katika nchi ya Ujamaa kamili kila mtu anayeweza kufanya kazi lazima afanye kazi. Nchi ya Ujamaa kamili si nchi ambayo ina tabaka mbili ya watu wanafanyiwa kazi na wengine wanafanya kazi." Sasa nataja hao wafanyakazi hawa wako wa aina mbili. Aina moja ni hawa niniaowataja mabepari maana kusema kweli Tanzania sasa hivi hawatusumbui. Ninasema ndani ya Tanzania mabepari wanafusumbua wa rje ya Tanzania, wakubwa, miamba, miamba wenye hapa. Maaskofu na Maimamu wa Ubepari hawapo hapa; wako Marekani, wako Ujerumani, wako Ujapani, wako Ufaransa, wako Uingereza, hawako hapa. Kama yuko hapa na anaandikiwa na Imamu wake wa huko, hataki barua yake tuigundue, anaogopa, maana hapa pabaya kwa ubepari.

Basi wenye hapa tunawatataji hapa lakini wenye hapa tunawatataji ni wale tunaowaita makupe, watu amba hawataki kufanya kazi.

Wanazurura zurura tu, wanalewa lewa tu, anaanza gongo tangu asubuhi; wakorofu korofu tu. Sasa mimi ninawaambia nyinyi viongozo mitokuwepo hapa na ninasema ingawa ninasema hivi lakini sisemi yangu, ninasema ya TANU. Watu watakaovuruga Ujamaa wa Tanzania, ambao wanawenza kufanya kusema tutafanikiwa au hatufanikiwi, si hawa wanauouza pilipili bizar, hata kidogo. Watu wanawoeza tukasema jama tutafanikiwa kweli ujamaa huu au hatufanikiwi ni hawa, hawa amba hawataki kufanya kazi hawa. Chama cha TANU lazima kiwaandame hawa sasa.

Tena hawa ni Waswahili na ni wakorofu. Nakuambia bepari wa Tanzania ni mwoga. Huyu kupe wa Tanzania si mwoga; unawenza ukakutana naye barabarani sasa hivi, ukamwambia weye yakhe mbono unatakata lakini kazi hufanyi, unakula wapi? Atakuambia huma akili, kwanza ninakula kwako mimi! Hawafanyi kabisa kazi. Mmoja nilishazungumza naye ananitania anasema wanasema hivi, "ah bwana wee, wakati wa kodi ya Mwingereza ya Inspeksi John alishindwa na watu tukakaa mjini; itakuwa hawa askari wa uhuru (Inspeksi John aliikuwa mbwa hawa wa polisi. Mbwa wa Polisi haya ukiwazia kwa uhodari wake basi mmoja huyo alifikia cheo cha inspektia. Anashika sana majizi na watu wanaokimba).

Sasa ninasema kwamba kwa hili tuache kutanihana. Kwa hili kabisa tuache kutanihana na tuache kuoneana haya. Kwa jambo la kazi tuzitaniane wala tusioneane haya. Mimi nafsii yangu naweza nikamuonea haya mtu ninayemwomba anifanyi kazi yangu ya binafasi. Huyo nitamwonea haya. Tanzania ya leo hii, na sisay yake hii, nimhimize mtu kunilima, nitasemea wapi! Nitaona haya. Nitaona haya kuwaambia viongozi hawa kwamba wawahimiza watu wawaliimie. Nitaona haya kabisa, kwambe jamani ninyi viongozi wa nchi zingine wana mashamba, wanalinwi, ninyi mmeeka tu hamlimiwi mnakuwa malofa, namna gani hamjui kwamba tumejitawala, na ninyi mnionyeshe basi mashamba ya U-Area Commissioner niyaone! Hili nitalionea haya nitalisemea wapi katika Tanzania ya leo. Hilo halisemekii hapa, na kama wako wenye tamaa hiyo watanong'ona na wake zao huko, "Bwana wee, kama si Chama hiki bwana mimi Ugavana wangu sasa hivi ningekuwa na mashamba. Magavana wa nchi zingine wana mashamba wana nini, lakinii hapa hatuna bwana, tutahangaika hivi hivi." Hapa hayo hayasewmi halaiki.

Sasa nasema kuomba mtu anifanyi kazi au awafanyi kazi wakubwa hilo ninalionea haya. Hilo siliwezi, maana nalionea haya.

Nitaona haya kumuoneea haya mvivu, nitaona haya kumuoneea haya mzururaji, nitaona haya kumuoneea haya mlevi, nitaona haya kumuoneea haya mzembe, maana ninasimamia slasa ya TANU. Nita-chekwaa; nitaambwi, "Kumbe kajitu haka maneno yake hovyo tu. Kanatangaza siasa ya kujitegemea, lakini wazembe kanawaonea haya, walevi kanawaonea haya, wazururaji kanawaonea mabarabari hivi hivi, wanazurura kana kwamba hakasemi cho chote juu yao, na ameweka viongozi nao mambo yao si vivyo hivyo tu. Wanawaonea haya wazembe, wanawaonea haya walevi. Wana-andama tu Washirihii wauza pililipi bizari, lakini huya mzururaji wa barabarani na mlevi wa gongo ya tangu asubuhi wanamwacha tu."

Sasa hili nasema ninalitangazia vita. Tutachekwa. Siasa ya TANU inaheshimiwa dunia nzima. Wanakuja watu Tanzania kuja kuona. Itavurugika, itakuwa ovyo. Watakuja watu waseme, "Ngoja twende Tanzania, kwenda kuona." Watakuja hatuna chakula. Wanatukute tunazurura zururu tu!

Lugha ya TANU sasa hivi inafanana na lugha ya watu kama China. Ukiisikii lugha yao wanayozungumza ni ya kimapinduzi kama China, kama Korea, kama Vietnam. Lakini nawaauliza. Wafikirie Wachina. Wachina wanaume, wanawake: wako wapi sasa hivi? Hata sasa hivi wako wapo Wachina? Ukiiondoa wale wanaotajwa katika Azimio la Arusha kwamba wao ni wa kufanyiwa kazi, Wachina wako wapi sasa hivi? Wako kazini, temi bila mchezo. Ndio tunawaita Wachina. Watu milioni 800 masikini, ni miuongoni mwaa nchi maskini duniani, wanakuja kututengenezea reli hii hapa. Ni masikini Wachina, si matajiri. Wanakuja kututengenezea reli hii hapa. Wanashangaa wanapoiona nchi yenye. Kumbe nchi safi, ina rutuba, lakini ina wazururaji wenye maneno tu, "sisi, wanamapinduzi!"

Wafikirie Ndugu zetu wa Vietnam. Unadhami wako wapi — saa sita, saa saba, saa nane, saa tisa, saa kumi za mchana? Wako kazini! Wote wenye uwezo wa kazi, wako kazini.

Wafikirie Ndugu zetu wa Korea hawa, watu wachache sana. Wao ni milioni 15, sawassawa na sisi. Nchi yao, ni sehemu moja ya nane tu ya nchi yetu. Lakini tunawaomba Korea hapa kuja kutusalia. Wanakuja kutusalia hapa. Wametusaidia kujengwa vyuo hapa Wakorea; wametusaidia hata silaha, Wakorea. Wana matatizo makubwa. Nchi imegawanyika sehemu mbili. Kusini kuna majeshi makubwa ya Marekani. Yamekaa pale na lazima vilkabiliane hivi

vijitu vya Korea. Tunaviombaa msada vijitu hivi vya Korea. Nchi yao ni sehemu moja tu, kama sehemu ya nane tu ya nchi yetu. Wako wapi unadhami Wakorea sasa hivi? Wako kazini! Hawa-zururi mabarabari.

Waingereza, rafiki zangu, waliozoea sana utawala na dola. Lakini hata wao Waingereza, waliozoea kula vya dola, sasa hivi wanananung'unki sana kwa sababu sehemu kubwa ya watu wao sasa hawana kazi: hawajui wawape kazi gani. Mwingereza ana taabu maskini, lazima watu wfukuzwe kazi; maana kazi hazipo na ardhi hakuna. Majitu mazima lazima yaishilish vivi hivi, hayana kazi; na uchumi unayumba! Na Wajarumani wanawacheka Waingereza, wanasema Waingereza ni wavivu. Lakini Waingereza wanafanya kazi mara tatu zaidi yetu sisi.

Sasa, nasema, hatuwezi kuendelea na utani-utani wa namna hili. Wafikirie Watanzania na kazi zao. Kesho, Jumamosi. Kaa mnamo saa nne au saa tano za mchana, fikiria Watanzania wako wapi. Na Jumatumanne, Jumatano; Watanzania wako wapi saa nne za mchana, saa tano za mchana! Nadhani Watanzania wako millioni 8 au millioni 9 wanawaoza kufanya kazi. Wako wapi wote hao saa nne au saa tano za mchana. Kama ungeweza kuruki kwa helikopta juu ya Tanzania, ukaangalia Watanzania saa hizo ninazosema, utawaona wako wapi? Lakini lugha inayozungumza ni lugha ya mapinduzi; vitendo ya mapinduzi hamna hata kidogo. Wengi hata kazi kugusa hawagusi, wanazurura tu. Tunasema ndiyo demokrasi hiyo. Demokrasi gani ya kipumbavu hiyo!

Kwa hiyo nasema kila mtu ambaye hana kazi, lazima afanye kazi, ama ya shambani ama ya kiwandani. Na kazi kubwa za Tanzania ni za shambani.

Rafiki zetu Kenya pale wanagombana, ardhi wanasema hal-watoshi. Watu wanatamani wapate ardhi maana ni pungufu sana. Mwananchi wa Kenya akija huku, ukampa kipande cha ardhi anaona kama umeprena almasi. Na inasemekana kwamba nchi zote hizi za kimaskini hazianzi kupata maendeleo mpaka kwanzaa suala la mgawanyo wa ardhi umetataliwa: yaani ardhi imeondoka mikononi mwa wakubwa na wanyonge wakapata vile vile. Hivyo ndiyo hali iliytu katika nchi nyinyi.

Tanzania siyvo, hata kidogo. Tanzania ardhi iko bure, hal-nunuliwi hata kwa senti moja. Kwa nini Mtanzania akae Dar es Salaam anaiba, na ardhi iko pale bure! Hakuna mahala pengine duniani ambapo unawenza kupata ardhi ya bure isipokuwa Tanzania

peke yake. Sitaki kusikia mitu anakaa mjini hana kazi, msururu wa watu wanakwenda "Labour" kutafuta kazi. Wana msururu pale kila asubuli wanakwenda kutatuma ni? Mimi nina kazi; nina vijiji hamsini hapa, ardhi nzuri kabisa. Mji unataka machungwa, unataka mchele, unataka mayai; tena sio mji tu, pamoja na meli hizi zinazokua hapa zinasomba mizigo, zinataka vyakula. Kwa hiyo vijiji ya Dar es Salaam vina bahati kubwa sana, kwa nini akee mjini hapa mtu, anasema sina kazi, kwani kazi maana yake nini? Watu wengine duniani wanallia ardhi; wewe unanisumbua tu mjini hapa unasema huma kazi, na nje pale hata maili moja haifiki kuna ardhi ya bure tena safi!

Hilo nalismesa kwa jamaa ambaa hawana kazi na wanazurura zurura. Sasa wako wa pili ambeo wana kazi, kazi wanazo, ndio sisi hao, wote tuliomo humu tunazo kazi, wana kazi viwandaani huko, hivyo viwanda vyote niliyvo vitamka hivyo, viwanda vyote hivyo kuna kazi. Lakini viwanda haviendo; sio kote kunakwenda sawa. Tuna kiwanda cha nguo, kinawezu kikatoa nguo meta milioni fulani, hakitimizi. Kuna kiwanda cha saruji, kina uwezo wa kutengeneza tani 28,000 kwa mwazi. Sasa hivi kinatoo tani 17,000. Halafu unawauliza wanakupa majibu. Mwalimu hatuna maji, hatuna umeme, hatuna spea, Vema. Sasa namwita Waziri Chagula. "Chagula, kwa nini hawane maji hawa?" Ananiambia, "Mwalimu mpango wetu wa Ruvu chini haujeshaa!" "Vema, mpaka sasa haujesha; unakwisha lini?" "Agosti." "Hata Septembra mimi nitafurahi tu."

Ama wanakuambia nini matatizo? "Hatuna umeme." Unamwita Kasambala, "Mbona hakuna umerene? Mpango wa Kidatu utakwisha lini?" Anasema, "umekwisha, na sasa tuna umeme wa kutosha! Tena umezidi!"

Basi nasema hivi, wakati mwininge ni kweli, unakiuliza kiwanda na wanakuambia kwamba "Mwalimu hatuna Maji." Ni ni kweli hawana maji, ama wannjibu. "Hatuna umeme." Ni kweli hawana umeme, ama "Mwalimu hatuna spea." Ni kweli hawana spea, wakati mwininge ni kweli hayo. Lakini spea wakati mwininge kisingizio, ni kisingizio cha ubovu wa wasmamizi. Si kwamba eti Gavana wa Benki anazua viwanda kupata spea. Si kweli, ni kinyume kabisa cha utaratibu wetu. Utaratibu wetu tunazuia kutumia pesa kuagiza uturi, mafuta uzuri, tunazuia pesa kuagiza vitu ambavyo si vya lazima ili kusudi pesa zile ziweze kutumika kwa vitu vya lazima kabisa, hasa katika viwanda vyetu. Hasa

katika viwanda vyetu. Kwa hiyo kuagiza machine na spea ndio kazi za pesa zetu. Kwa shughuli zetu ambazo ni za laszima kabisa. Kwa hiyo amaposema mitu kwamba minenylinwa pesa za spea, wakati mwininge muongo, alichelewa kusema. Amekaa mpaka pesa zimekwisha, halafu ndio akawenda Benki, wakati huo hana spea — hana akiba — hakuwaza mapema aagige ziwepo.

Sasa hili nalo silitaki hata kidogo. Hapa tumegawana kazi, na si za muda mrefu sana. Tanzania batuzidi saa 8 za kazi, hao wafanya kazi ka serikali nadhani wanafanya kazi kwa muda wa saa 7 sijui. Saa 7 nadhani wananza tangu saa 1½ mpaka saa 8½ ni muda wa saa 7 tu. Jambo la ajabu sana watu nchi maskini wanafanya kazi kwa muda wa saa 7, jambo la ajabu. Hawa wengine wanafanya kazi katika viwanda wanafanya kwa muda wa saa 8, wanazo shift za muda wa saa 8, si zaidi ya hapo. Siku ina saa 24, saa za kazi ni 8 tu, nazo zingine lala, 8 zingine kunywa chibuk. Lakini hizi name za kazi, lazima ziwe ni saa za kazi, Si za mchezo mchezo tena, ni name tu, nchi maskini, hatuna hiki hatuna hiki, tunadai hiki, tunadai hiki, tunadai hiki. Visa vinane tu, kazi visa vinane vya kazi hivi jama tufanye kazi. Kama tuko vijijini, tufanye kazi; kama tuko viwandani, tufanye kazi; kama tuko jeshini, tufanye kazi; kama tuko migodini, tufanye kazi; mahali po pote tulipo, tufanye kazi.

Haiwezekani nchi ina viwanda vichache kabisa, tena hata hivyo vilivyo kowhazilishi mali kufikia ukomo wa uwezo wake! Ingawa kiwanda kinawenza kutoa meta milioni kadha za nguo, lakini meta hizo hazifikiwi. Ingawa kiwanda cha saruji kinawenza kutengeneza tani milioni kadha, tani hize hazifikiwi. Bla, potolea mbali sikusema watu walewe, wanakunywa. Lakini kiwanda chetu kile kina uwezo wa masanduku 440,000 kwa mwazi. Sasa hivi wanatengeneza 280,000 kwa mwazi basi. Na sasa hivi wabunge wamepitisha makadirio, na moja ya njia za mapato ni hela za bia. Kama hatufikii kiwango hela hizo hamzipati, na msipozipata sio kwamba rafiki zangu hawatakunywa tu, hamtapata maji, hamtapata dawa, hamtapata vitabu vya watoto, maana vyote hivyo vinategeme yote hayo.

Kwa hiyo lazima nguo zipatikane, lazima bia hizo zipatikane, lazima sigara hizo zipatikane, lazima saruji ipatikane. Lazima hivyo vitu vikipatikane, vikipatikana lazima mtapata dawa, mtapata vitabu vya kusomea, mtapata hizo spea. Hapana kumpigia kelele ya matatizo ya UDA. Mabasi hayatembe kwa maji, yanatembea

kwa mafuta. Mafuta nitayapata wapi? Hatuna mafuta sisi katika nchi, na mafuta aghali kabisa sasa hivi. Mafuta nayanunu kwa kitu gami? Hivi sasa hivi nayanunu kwa pamba, kwa korosho, sasa ikiwezekana nisiajige nguo. Tunavyo viwanda vya nguo. Ikiwezekana nisiajige saruji kwa sababu tunavyo viwanda vya saruji, kusudi hivi vihela vibaki niweze kungizia hayo mafuta yemu ya Uda. Na wfafanyakazi ni nyinyi hao hao, ndio wanaoweza kuzuia habari za vitu visivyo vya lazima.

Sasa nayarudia basi hayo mawili nasema 'wale ambaao hatufanyi kazi tufanye, tuanze kufanya kazi, hapa Dar es Salaam na Tanzania nzima wale ambaao hatufanyi kazi tukafanye kazi, wale ambaao tunayo kazi tufanye kazi kwa juhudini yetu yote, kwa marifa yetu yote, kwa nidhamu sahi, na kwa uzalendo.' Ahsante sana.